

ZBIÓR
ARTYKUŁÓW NAUKOWYCH

FILOLOGIA, SOCJOLOGIA
I KULTUROZNAWSTWO.
PRIORYTETOWE
OBSZARY NAUKI

Zakopane

29.11.2015 - 30.11.2015

#1

СБОРНИК
НАУЧНЫХ СТАТЕЙ

ФИЛОЛОГИЯ, СОЦИОЛОГИЯ
И КУЛЬТУРОЛОГИЯ.
ПРИОРИТЕТНЫЕ
НАПРАВЛЕНИЯ НАУКИ

Закопане

29.11.2015 - 30.11.2015

#1

U.D.C. 316+8.2+8.1.1.1.1.1 +8.0.1.8+082

B.B.C. 94

Z 40

Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Druk i oprawa: Sp. z o.o. «Diamond trading tour»

Adres wydawcy i redakcji: 00-728 Warszawa, ul. S. Kierbedzia, 4 lok.103

e-mail: info@conferenc.pl

Cena (zl.): bezpłatnie

Zbiór raportów naukowych.

Z 40 Zbiór artykułów naukowych. Konferencji Międzynarodowej Naukowo-Praktycznej " Filologia, socjologia i kulturoznawstwo.Priorytetowe obszary nauki" (29.11.2015 - 30.11.2015) - Warszawa: Wydawca: Sp. z o.o. «Diamond trading tour», 2015. - 84 str.

ISBN: 978-83-65207-51-7

U.D.C. 316+8.2+8.1.1.1.1.1 +8.0.1.8+082

B.B.C. 94

Komitet Organizacyjny Konferencji:

1. Komitet Organizacyjny Konferencji:
2. W. Okulicz-Kozaryn (Przewodniczący), dr. hab, MBA, profesor, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;
3. A. Murza, (Zastępca Przewodniczącego), MBA, Ukraina;
4. А. Горохов, к.т.н., доцент, Юго-Западный государственный университет, Россия.
5. Р. Латыпов, д.т.н., профессор, Московский государственный машиностроительный университет (МАМИ), Россия;
6. L. Nechaeva, dr, Ukraina;
7. М. Ордынская, профессор, Южный федеральный университет, Россия.
8. В. Подобед, dr, Belarus;
9. A. Prokopiuk, dr, Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Białymstoku, Polska;
10. M. Stych, dr, adiunkt, Akademia im. Jana Długosza w Częstochowie, Polska;
11. А. Тсимайев, dr, associate Professor, Belarusian State Agricultural Academy, Belarus;
12. Е. Чекунова, д.п.н., профессор, Южно-Российский институт-филиал Российской академии народного хозяйства и государственной службы , Россия.

Wszelkie prawa zastrzeżone. Powielanie i kopiowanie materiałów bez zgody autora jest zakazane. Wszelkie prawa do materiałów konferencji należą do ich autorów. Pisownia oryginalna jest zachowana. Wszelkie prawa do materiałów w formie elektronicznej opublikowanych w zbiorach należą Sp. z o.o. «Diamond trading tour». Obowiązkiem jest odniesienie do zbioru.

ISBN: 978-83-65207-51-7

"Diamond trading tour" ©

Warszawa 2015

SPIS /СОДЕРЖАНИЕ

SEKSCJA 10. KULTUROZNAWSTWO. (КУЛЬТУРОЛОГИЯ)

1. Надточій Ю.М. 5
ПРАГМАТИКА В СИСТЕМІ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ
2. Корнієнко В. Р. 8
РОЛЬ ФЕСТИВАЛІВ У ПОДОЛАННІ СЦЕНІЧНОГО ХВИЛЮВАННЯ

SEKSCJA 22. FILOLOGIĘ. (ФИЛОЛОГИЧЕСКИЕ НАУКИ)

3. Підгорна А. С., Водяна Л. В. 10
СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРА НІМЕЧЧИНИ У КОНТЕКСТІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ
4. Кочетова К.А. 13
АБСУРД В ПЬЕСЕ ЖАНА ТАРДЬЁ «КОНСУЛЬТАЦІЯ»
5. Жаданов Ю.А., Жаданова Т.В. 15
ОСОБЕННОСТИ ХРОНОТОПА ХРИСТИАНСКОГО ФЕНТЕЗИ И ДИСТОПИИ (НА ПРИМЕРЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ К.С. ЛЬЮИСА И У. ЛЕ ГУИН)
6. Свіріна О.Б., Водяна Л.В. 21
РЕМІНІСЦЕНЦІЇ БІБЛІЙНИХ ЕПІЗОДІВ У ФОРМІ ГРИ У РОМАНІ Г.БЕЛЛЯ «БІЛЬЯРД О ПІВ НА ДЕСЯТУ»
7. Ракитова Л.А. 24
КОНТЕКСТУАЛЬНИЙ МОТИВ ІНДІВІДУАЛІСТИЧЕСКОГО БУНТА В ФЕЛЬЕТОНЕ А.Т. АВЕРЧЕНКО «МОЕ САМООПРЕДЕЛЕНИЕ»
8. Тимченко О.В. 26
ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ МОТИВА ГРАНИЦЫ В «ОГНЕННОМ АНГЕЛЕ» В. БРЮСОВА
9. Шпитъ О. Б. 28
ОСОБОВІ ЗАЙМЕННИКИ ВЫ (ВИ) І ТЫ (ТИ) У ПАМ'ЯТКАХ ХVІ-ХVІІ СТОЛІТЬ: ГРАМАТИКА
10. Vabenko O.V. 33
HISTORICAL MORPHOLOGY: NOUNS
11. Мусійчук С.М., Нікітіна О. 37
СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ АБРЕВІАТУРИ В СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ ПРЕСІ
12. Мусійчук С.М., Удовенко А. 41
ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО ФРАНКОМОВНОГО ДИСКУРСУ

13. Любов Ніколаєнко.....	43
АКСІОЛОГІЧНО МАРКОВАНІ КОМПОЗИТНІ ПРИКМЕТНИКИ / ІМЕННИКИ З ПОЗИТИВНОЮ СЕМАНТИЗАЦІЄЮ КОНЦЕПТІВ ДОБРО, БЛАГО В АНГЛІЙСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ	
14. Бабушка В.І.	49
МІСЦЕ ТЬЮТОРА ТА СТУДЕНТА ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН	
15. Конончук І.В.	53
ЕМОТИВНІ НОМІНАЦІЇ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ	
16. Цісельська І.М., Колесник М.Ю.....	57
ПРИСТОСУВАННЯ НІМЕЦЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ ДО СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ	
17. Месель-Веселяк Е., Колесник М.Ю.....	61
ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК СПОСІБ ТВОРЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕРМІНІВ	
18. Демирака О.Д.....	64
ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	
19. Бабій Ю.Б.....	66
СЕМАНТИКА АСОЦІАТИВНИХ РЕАКЦІЙ В СТРУКТУРІ ПОЛІТИЧНОГО РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ 2014-2015 РР.	
20. Пилипенко О.П., Агеєв Є.П.	71
ПЕРЕКЛАД ХУДОЖНІХ ЗАСОБІВ У НІМЕЦЬКІЙ ПОЕЗІЇ І ПРОЗІ	
21. Бабенко О.В.....	74
КОНКРЕТИЗАЦІЯ ЯК ВИД ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	
22. Дабагян И.М.....	77
СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЕ И ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА НАУЧНЫХ ТЕКСТОВ В ОБЛАСТИ ЛИНГВИСТИКИ	
23. Сереброва Л.Н.	79
ПЕРЕКЛАД ПІДРУЧНИКА ЕЛЕМЕНТАРНОЇ ГЕОМЕТРІЇ М.В. ОСТРОГРАДСЬКОГО УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ: ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ	

ПРАГМАТИКА В СИСТЕМІ ЛІНГВІСТИЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Сучасна лінгвістична прагматика є наукою, що досліджує функціонування мовних знаків у процесі взаємодії комунікантів з урахуванням їхніх особистісних характеристик і ситуації спілкування. Розвиваючись у контексті комунікативної лінгвістики, прагмалінгвістика постійно збагачується новими ідеями. Прагмалінгвістика розглядає мову як засіб впливу комунікантів; вивчає соціокультурні, ситуативно-поведінкові, статусні, лінгвокогнітивні та інші чинники комунікативної взаємодії суб'єктів. З іншого боку, існує певний різнобіч у трактуванні сутнісних ознак мовленевого акту як одиниці прагматичного аналізу, принципів мовлення, дискурсу, інших релевантних питань, так само, як і самої прагмалінгвістики, її поняттєвого апарату.

Складнопідрядні речення як граматична та змістовна цілісна величина є синтаксичною текстовою єдністю. Яка відрізняється від інших синтаксичних утворень специфічною семантико-синтаксичною структурою та семантичною автономією, граматичною незалежністю та фонетичною завершеністю. Дослідження таких складних одиниць є однією з актуальних проблем сучасної лінгвістики.

Діденко О.С. встановив статус складних речень на синтаксичному, семантичному та прагматичному рівнях, спираючись на семіотичну тріаду «синтактика – семантика – прагматика». В синтаксичному аспекті складне речення встановлює з іншими одиницями мови певні парадигматичні і синтагматичні відносини по лінії синонімії, омонімії, гіпонімії, гіперонімії, еквівалентності тощо; по лінії сурядності, підрядності; передування, слідування тощо. В семантичному аспекті складні речення являють собою означення різноманітних зв'язків між двома подіями реальної або уявленої дійсності. Складне речення, як і інші одиниці мови, несе в собі імпліцитну та експліцитну (приховану чи явну) інформацію про учасників комунікації, тобто, крім відношень до об'єктів означення (семантичних), складне речення виявляє певні відношення до комунікантів – мовця (продуцента) і/або слухача (реципієнта). На прагматичному рівні складні речення несуть в собі інформацію про учасників комунікації – адресанта та адресата.

Тепер слід встановити статус складнопідрядного речення причини. Усі засоби вираження причини утворюють функціонально – семантичне поле причини або каузальності. В центрі поля розташовані підрядні речення причини, які однозначно виражають причину і слугують трансформаційним засобом, з допомогою якого можна перевірити каузальне значення усіх інших мовних структур – сурядних речень, словосполучень. Підрядні речення причини називають причину дії головного речення та відповідають на питання чому?/ з якої причини? відбувається дія в головному реченні. Приєднуються до головного речення сполучниками weil, da, zumal/ wo...doch.

Складнопідрядне речення (гіпотаксис) означає відношення субординації між своїми безпосередніми компонентами (частинами речення). Ознаки субординації у складнопідрядного речення такі ж самі як і у словосполучення: не-

однакова різновидність та нерівний ранг компонентів синтаксичної підрядності, невідповідність синтаксичних характеристик підпорядкованих компонентів та цілісна структура за наявності різної синтаксичної значущості частин.

Складнопідрядне речення – це граматично та інформаційно оформлене ціле, що складається із взаємопов'язаних елементарних речень, при цьому одне виступає структурним стрижнем цілого, а інше – граматично підпорядковане головному і водночас доповнює чи розкриває його. У підрядного речення в німецькій мові сформувалися чіткі структурні ознаки, сукупність яких служить надійним засобом розмежування головного, структурно менш маркованого, та підрядного речення, засобом розпізнавання складнопідрядних речень серед інших складних синтаксичних утворень: сполучники підрядності і сполучні слова, особливий порядок слів (присудок вноситься в кінець речення; в безсполучникових умовних особлива форма дієслова стоїть на першому місці), наявність конюнктивних дієслівних форм у деяких типах підрядних речень, інтонаційне забарвлення, оформлення. Сучасні мовознавці визначають складнопідрядне речення як речення, де предикативні частини граматично залежні одна від одної: одна з них виступає головною, а інша підрядною, тобто залежною від першої, підпорядкованою їй. Отже, речення, що складається з двох або більше предикативних частин, поєднаних підрядним зв'язком у єдине структурне, семантичне та інтонаційне ціле за допомогою сполучників підрядності або сполучних слів та інших граматичних засобів, виступає складнопідрядним. Аналізуючи підрядне обставинне речення слід також встановити його прагматичний статус. К. Кортес встановила прагматичний статус підрядного зв'язку на рівні різних мовленнєвих актів:

- на рівні акту – вираження субординація означає наступне: закріпити підрядне речення синтаксично, тобто чітко визначити його місце в реченні – матриці (опорній схемі на до комунікативному рівні, що наповнюється лексично на рівні комунікативному);
- на рівні пропозиціонального акту субординація означає наступне: семантично відмежувати підрядне речення;
- на рівні ілюктивного акту – субординування означає: поєднати два висловлювання з різним ступенем залежності.

Розвиток будь-якої мови відбувається як боротьба двох різних тенденцій: до збереження та стабілізації існуючої системи мови, з одного боку, та до її адаптації, перебудови, удосконалення, з іншого. Вивчення причин, напрямів та форм мовних змін безперечно належить до найскладніших та найактуальніших проблем сучасної лінгвістики. Усе різноманіття зв'язків між явищами, уточнення і диференціація в мисленні всіх різноманітних типів відношень дійсності, ріст, формування абстрактних уявлень робить необхідним утворення в мові адекватних форм для вираження складних процесів мислення. Одним із шляхів збагачення мовних засобів слугує кількісний ріст запасу формальних засобів вираження цього зв'язку – сполучників. Сполучник – це частина мови, яка є поєднувальною ланкою між окремими членами речень або цілими реченнями і вказує на певні відносини між ними.

У ново німецьку епоху сполучник «*weil*» стає основним причинним сполучником. Підрядні речення причини із сполучником «*weil*» належать до розряду так зв. зв'язаних підрядних речень (*gebundene Gliedsätze*), які є частиною великого синтаксичного комплексу. У цьому випадку підр. Речення відрізняється значною

автономністю по відношенню до головного. Конектор – прагматична категорія. Якщо дві або більше одиниці можуть бути об'єднані в одне речення, то ці одиниці є поєднуваними. Одиниці, які можуть бути поєднані, будуть називатися конектуючими, а поєднучий елемент – конектором. Отже, конектор – це мовний елемент, який поєднує речення одне з одним, встановлює між ними певні відносини і перетворює їх у текст, а сполучник може вказувати на те, що ці підрядні речення причини, будучи граматично підлеглими.

РОЛЬ ФЕСТИВАЛІВ У ПОДОЛАННІ СЦЕНІЧНОГО ХВИЛЮВАННЯ

Ключові слова: співак, сцена, фестиваль, фестивальний рух, хвилювання.

Keywords: excitement, festival movement, festival, singer, stage.

У світі, масові фестивалі віддавна завоювали загальну любов, і перетворилися на істинно народні гуляння, так і в культурному просторі сучасної України все більшого поширення набувають фестивалі, що з 1990-х років охопили практично всі міста і села, – у найрізноманітніших формах та масштабах, і сьогодні підвищується загально-соціальне значення фестивального руху, що неминуче впливає на його поширення. Фестивальний процес стрімко розвивався, і тепер більшість усіх подій музичного і фольклорного мистецтва в Україні відбувається саме в межах численних фестивалів, що проводяться впродовж усього календарного року.

Однією з глобальних проблем, з якою зустрічається кожен співак – сценічне хвилювання, обумовлене недостатньою сценічною практикою.

Сценічне естрадне хвилювання – одне з форм психічного стану особистості під час концертного виступу. Дефіцит сценічною практики саме і приводить до такого стану. Сьогодні вирішити цю проблему можливо завдяки ряду чинників, одним з яких є участь у всіляких фестивалях. Фестивалі за своєю спрямованістю бувають різними та їх різноманітність ускладнює їх повну класифікацію, але можливо виділити найбільш поширені типи:

- за тематичною направленістю – мистецькі (музичні, кіно-, фото-, художні, театральні, літературні і т. ін.);
- фестивалі пам'яті;
- фестивалі, присвячені конкретному продукту (фестиваль пива) або професії (фестиваль кондитерів);
- універсальні (що включають багато напрямків мистецтва та різноманітну діяльність);
- окремо можна відзначити фестивалі-конкурси (зокрема дитячі), що також відбуваються з різноманітних тематики;
- останнім часом з'явилися навіть релігійні та наукові фестивалі (фестиваль Ісуса, фестиваль науки, фестиваль педагогічних ідей).

За масштабом та географією виділяються регіональні, всеукраїнські, міжнародні фестивалі, що можуть відбуватися як в межах окремих населених пунктів, так і в багатьох одночасно або по черзі. Фестивалі можуть бути одноразовими або (що частіше) відбуватися циклічно раз на певний період, тривати від одного дня до кількох місяців.

Для подолання сценічного хвилювання фестиваль несе комунікаційну функцію, спрямовану на взаємодію артиста і глядача, що активно відбувається під час мистецьких фестивалів. Саме вони, на відміну від окремих концертів, виставок, кінопоказів забезпечують можливість поєднання в єдиному просторі досить широкої та різноманітної аудиторії і дають можливість їй долучитися до естетичної реальності,

що створюється фестивалем, сприйняти та оцінити твори мистецтва, запропоновані в презентаційній частині, а в деяких випадках взяти участь у творчій діяльності. Таким чином, фестиваль робить мистецтво доступнішим для широкого загалу.

Окрім комунікації між творцем і глядачем, фестивалі в значній мірі сприяють творчому спілкуванню в будь-яких проявах – від суперництва до співробітництва. За влучним висловом Г. Хромої, кожен фестиваль є потужним каталізатором креативного процесу.

Сьогодні фестивалі виступають в ролі сучасної «площадки» накопичення сценічного досвіду та практики, де висловлюються нові ідеї, створюються нові спільні проекти, учасники фестивалів – отримують можливість обмінятися досвідом, підвищити власний професійний рівень, подолати сценічний страх і просто заявити про себе в межах зацікавленої, цільової аудиторії. Українські фестивалі творчої направленості мають за мету підтримку та розвиток творчих здібностей дітей та молоді, розвиток виконавської майстерності самодіяльних артистів, знайомство з самобутністю національних культур України, взаємопроникнення національних культур, а також знайомство з культурою інших держав, пропаганда здорового способу життя, розвиток дитячо-юнацької і молодіжної творчості та ін.

Список використаної літератури

1. Культурне відродження в Україні / [ред. Сілаєва Т. О.]. – Львів: Астериск, 1993. – 116 с.
2. Меньшиков А. Разработка маркетинговой стратегии фестивального проекта / Александр Меньшиков // Маркетинг и маркетинговые исследования. – 2004. – №1. – С. 37-46.
3. Хрома Г. України і проблеми сценічного втілення фольклору / Г. Хрома // Вісник КНУКіМ: Зб. наук. праць. – Вип. 6. – К., 2003. – С. 121.
4. Хрома Г. України і проблеми сценічного втілення фольклору / Г. Хрома // Вісник КНУКіМ: Зб. наук. праць. – Вип. 6. – К., 2003. – С. 121.

Підгорна А. С.

магістрантка

Миколаївський національний університет
імені В. О. Сухомлинського.

Водяна Л. В.

кандидат філологічних наук, доцент

СУЧАСНА ЛІТЕРАТУРА НІМЕЧЧИНИ У КОНТЕКСТІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ

У даній статті досліджується взаємодія та взаємовплив історії та мистецтва, зокрема літератури, на прикладі подій Другої світової війни та їх впливу на формування сучасної літератури Німеччини.

Ключові слова: історичний аналіз, сучасна література, Друга світова війна, особливості формування літератури.

This article examines the interaction and mutual influence of history and art, in particular literature, on the example of the events of the Second World War and their influence on the formation of contemporary literature in Germany.

Keywords: historical analysis, contemporary literature, the Second World War, particularly of the formation of literature.

Будь-який художній твір існує в часовому просторі і тісно зв'язаний з історією суспільства, країни, народу, нації, всього людства. Така взаємодія літератури та історій дозволяє поставити проблему історизму як одну з основних у науці про літературу. Вона висунута самою історією, тобто історичним досвідом людства упродовж тисячоліть.

Метою даної статті є дослідження взаємодії та взаємовпливу історії і мистецтва, зокрема літератури.

Завдання полягає у визначенні шляхом історичного аналізу впливу історичних подій на формування літератури на конкретному прикладі подій Другої Світової війни і формування сучасної літератури Німеччини.

Учені, що займалися і займаються історичним пізнанням – історисофи (О. Ольжич, П. О. Ільїнський, Р. Дж. Коллінгвуд, К. Т. Ясперс та ін.), задаються питанням: розмірковуючи про історичну «поетику» та історичну «правду», неможливо не звернути увагу на ту обставину, що питання про надійність історичного знання хвилювало людей у всі часи. Чи можливо взагалі представити точну картину минулого?

Між історією і літературою існують тісні зв'язки. Це зв'язки між найважливішими фактами та поняттями, між етичними нормами, між методами дослідження. Характерна для історії і літератури близькість щодо способів відображення дійсності. [1]

В одному їхні думки сходяться – історія, як і будь-яка інша наука, піддається фальсифікації. Важливу роль у цій ситуації відіграє той факт, що в історії і літератури спільні генетичні корені – фантазія та вигадка. Твори на історичні теми завжди скла-

дали значну частину літературної спадщини, а теза про те, що історичне письменництво має більш сприятливий вплив на життя, ніж «історична наука», був проголошений ще Аристотелем. Про подібність історика і романіста міркував у знаменитий «Ідеї історії» історик і філософ Р. Дж. Коллінгвуд, який вважав, що твори історика і романіста, будучи продуктами уяви, не відрізняються один від одного, вони створюють картину, в яку входять розповіді про події, опис ситуацій, розкриття мотивів дій, аналіз характерів. І роман, і історія є продуктом «автономної, або самонаправленої, діяльності; в обох випадках діяльність – апріорна уява». [3, 234]

Взаємозв'язок історії та літератури очевидний. Так само як література постійно звернена до історії і не існує поза нею, так і історія, будучи пов'язана з літературою прямими і опосередкованими зв'язками, зобов'язана їй тим, що історичні події отримують своє висвітлення у художніх творах. Література може розглядатися як своєрідна пам'ять історії, а остання протягом багатьох століть служить невичерпним джерелом її змісту. Але цим характер зв'язків між літературою та історією не вичерпується. За словами Фейхтвангера: «Художня література є не тільки хранителем історичної пам'яті, але й одним із чинників формування історичного світогляду». Підтвердженням цьому може служити той факт, що на всіх етапах суспільного розвитку, особливо в перехідні періоди, література відіграла важливу роль у формуванні історичних уявлень людей. [2, 721-723]

Події Другої світової війни 1939-45, боротьба з фашизмом, існування і крах гітлерівського рейху, післявоєнна доля німців у новостворених двох державах надовго визначили шляхи розвитку сучасної літератури Німеччини (яка, на думку німецького літературознавця Ервіна Ляйбфрїда почала формуватися у 1945 році із закінченням війни та початком розвитку літературної течії модернізму; з точки зору Андреї Фішер, відомого німецького перекладача, сучасною вважається література починаючи із кінця 60-х – початку 70-х років, які в історії Німеччини визначаються студентськими заворушеннями проти пануючого соціалістичного режиму, встановленого після Другої світової війни [4]).

Прагнення осмислити те, що сталося спонукає багатьох письменників-гуманістів до критичного перегляду буржуазних моральних та соціальних цінностей.

Деякі (як Леонхард Франк (Leonhard Frank) приходять до соціалістичних поглядів (у автобіографічному романі «Links wo das Herz ist» Франк писав: «Він вірить, що хід історії по основному шляху розвитку неминуче веде до соціалістичного устрою економіки... Він вірить економічному ладу користі і чистого прибутку... до 2000 року на зміну йому прийде лад соціалістичний» [5, 128]); або відчують потребу звернутися до проблем і подій політичного характеру (Kasimir Edschmid, «Wenn es Rosen sind, werden sie blühen»).

Інші шукають опору в релігії (християнські мотиви у Гертруди фон Ле Форт (Gertrud von le Fort «Hymnen an die Kirche»); Вернера Бергенгрюна (Werner Bergengruen, «Der Großtyrann und das Gericht»); Петера Шнайдера (Peter Schneider, «Lenz»); Рудольфа Хагельштанге (Rudolf Hagelstange «Venezianisches Credo»); Марії Луїзи Кашніц (Marie Luise Kaschnitz «Totentanz und Gedichte zur Zeit») або впадають в крайній скептицизм (поєднання клерикалізму, агностицизму і ірраціоналізму у Елізабет Ланггессер (Elisabeth Langgässer «Der Torso»).

Треті занурюються у інтимний світ меланхолійних переживань (лірика Карла Кролова (Karl Krolow «Auf Erden», «Die Zeichen der Welt»), насолоди витонче-

ним почуттям природи (поезія Себастьяна Лемана (Sebastian Lehmann «Genau mein Beutelschema»).

Кризу традиційного буржуазного гуманізму, почуття відчаю та неспокою яскраво висловив Вольфганг Борхерт (Wolfgang Borchert), з ім'ям якого зазвичай пов'язують початок антифашистської теми у літературі Німеччини («Draußen vor der Tür»: «*Dieses Leben? Nein, dieses Leben ist weniger als Nichts. Ich mach nicht mehr mit, du. Was sagst du? Vorwärts, Kameraden, das Stück wird selbstverständlich brav bis zu Ende gespielt. Wer weiß, in welcher finsternen Ecke wir liegen oder an welcher süßen Brust, wenn der Vorhang endlich, endlich fällt. Fünf graue verregnete Akte!*» [6]). З відтінком моралістичної абстрагованості ставляться проблеми провини і відповідальності, совісті, свободи вибору у творчості ряду письменників, наприклад Зігфріда Ленца (Siegfried Lenz «So zärtlich war Suleyken»).

Отже, можемо визначити, що історичні події, зокрема події Другої світової війни мали значний вплив на її формування, а також на формування світогляду, зміну морально-етичних цінностей Німеччини. Основною тематикою творів стають автобіографічні переосмислення подій Другої світової війни та їх вплив на розвиток суспільства та економіки, релігійні пошуки власного «Я», криза буржуазного гуманізму; розвивається проблематика почуття власної

Список використаної літератури

1. Лыскова М. И. Мировоззренческие истоки современного массового исторического сознания: 09.00.11 Лыскова, Марина Ивановна Мировоззренческие истоки современного массового исторического сознания (Социально-философский анализ): Дис.... канд. филос. наук: 09.00.11 Красноярск, 2006. 158 с.
2. Фейхтвангер, Л. Литература – сила, сближающая народы // Фейхтвангер, Л. Собрание сочинений. В 6 т. Т. 6. Кн. 1. / Л. Фейхтвангер; редкол.: А. Дмитриев, Д. Затонский, Н. Литвинец [и др.]; сост. Д. Затонского и Н. Павловой; коммент. Л. Миримова [и др.], пер. Е. Маркович.- М.: Худож. лит., 1990.- С. 721-723.
3. Коллингвуд, Р. Дж. Идея истории // Коллингвуд, Р. Дж. Идея истории. Автобиография / Р. Дж. Коллингвуд; пер. и коммент. Ю.А. Асеева; ст. М.А. Кисселя.- М.: Наука, 1980.- С. 5-320.
4. Andrea Fischer. Literaturepoche Gegenwart: 1968 bis heute. // Xlibris. Deutsche Literatur, Autoren und literarische Epochen. Режим доступу: <http://www.xlibris.de/Epochen/Gegenwart> (Дата звернення: 26.11.15)
5. Leonhard Frank: Links wo das Herz ist, München. 1982, S. 128.
6. Wolfgang Borchert. Draußen vor der Tür; C. Bange Verlag, Hofffeld; 15. Auflage, 1995. S. 35.

АБСУРД В ПЬЕСЕ ЖАНА ТАРДЬЁ «КОНСУЛЬТАЦИЯ»

Ключевые слова: абсурд, театр абсурда, французская драматургия

Key words: absurd, theater of the absurd, the French dramatic art

Как направление театр абсурда сформировался в середине XX века. Одним из его представителей в литературе считается французский драматург Жан Тардьё: «Во впечатляющей экспериментальной работе Тардьё – осознание абсурдности жизни в мире без богов; попытка найти способ выражения, адекватно представить поиски места в лишенном смысла мире» [4]. Эсслин считает творчество Ж. Тардьё экспериментом и только; однако, критик признает поэтическую ценность его произведений и значимость достигнутых им высот: «Он единственный драматург-авангардист, чьё творчество включает всю полноту исследования. Он близок поэтическому театру Шехаде, сардоническому антитеатру Ионеско и психологическому миру мечты Адамова и Жене. Обладая истинными знаниями, готовностью к эксперименту, умением весело отбирать новые приёмы, Тардьё прошёл мимо проблемы маниакальных состояний, и его творения не обладают гипнотической силой, присущей шедеврам театра абсурда» [4].

Поэтика абсурда предусматривает «разрушение в произведении логических связей, ведущее к, казалось бы, бессмыслице, но вместе с тем стимулирующее столкновение смыслов и порождение новых» [2, с. 7]. Абсурд может реализоваться в ситуациях, представленных в произведении, когда смысловой акцент меняется в ходе ситуативных поворотов. Авторы абсурда стремились изобразить одинокого героя, человека, остро ощущающего абсурдность окружающего мира, при этом – «существующего вне мира реальной истории, которая осмысливается писателями этой творческой ориентации как триумф тоталитаризма, или как царство обезличенной толпы» [1, с. 11].

Пьеса «Консультация» вошла в сборник «Пять дивертисментов». Сразу стоит отметить характерную особенность данного сборника: в каждом дивертисменте действие предваряется описанием его смысла, создаваемого путем нарушения ожидаемой логичной последовательности действий персонажей. В данном дивертисменте автор словами ведущего сообщает нам о мотивах создания драмы: «В е д у щ и й. Кто больше нуждается в лечении, доктор или его пациент? Вот она извечная загвоздка. Или, скажем, бородастая шутка. Ну уж, а тем более, когда речь о психиатрии. С одной стороны, врач, постоянно имея дело с психами, вполне может свихнуться. С другой, не исключено, что именно потому он и стал психиатром, что у него самого голова не в порядке, откуда настоящая необходимость досконально изучить соответствующие заболевания. Короче говоря, данный фарс как раз и обыгрывает это сходство – или тайное средство – врача и его пациента, которого он притом первый раз видит» [3, с. 7].

Парадоксальность ситуации, возникшей в пьесе «Консультация», заключается в обмене ролями между персонажами произведения. Сцена описывает всего один эпизод – приход больного к врачу. Основные его жалобы состоят в том, что «...со Вселенной ...не очень-то ладится» [2, с. 10]. Его мучают приступы «оторванности» от реальности, погружения в нечто большее, чем обыденная, обычно окружающая его жизнь: «Б о л ь н о й, (в смущенье, несколько обнадеженный). Вы уверены, доктор? Ведь мои приступы – чистый ужас! Какая сразу всеохватность! Сколько перспектив! Сколько ракурсов! Краеугольных камней! Знаков зодиака! Созвездий! Где ночь, где день?! Где верх, где низ?! Где прошлое, где будущее?! <...> Я... тону, погружаюсь, погружаюсь, водоворот засасывает, я все дальше, дальше, даль...ше...» [3, с. 10].

Доктор же советует бороться с этими приступами посредством пресс-папье. Парадокс пьесы представлен не только в подмене ролевых функций персонажей, но и, прежде всего, в самих репликах. Болезненность состояния доктора и пациента раскрывается через речь персонажей. Проблемы Вселенной и «царства Незнаемого», волнующие пациента, недоступны доктору, который мыслит «на уровне» пресс-папье или разрезного ножа. Пришедший на прием к психологу пациент страдает тем самым «недугом», который встречается у многих персонажей абсурдистской литературы – осознанием абсурдности бренного мира и тоской по реальным ценностям.

Суть парадоксальности пьесы кроется в абсурдности ее окончания: больной оказывается совершенно нормален, а вот доктор превращается в сумасшедшего: «Помогите!.. Врача!.. Я не врач, я больной. Врачей нет! Одни больные! Помогите! Помогите!» [3, с. 14]. Границы между безумием и нормальностью намеренно «стёрты» автором: в абсурдном мире не может быть психически здоровых людей. Таким образом, можно сделать вывод о том, что в пьесе Жана Тардьё «Консультация» абсурд сложившейся ситуации является проекцией абсурдности окружающей человека действительности.

ЛИТЕРАТУРА

1. Абсурдизм / Литературная энциклопедия терминов и понятий / ред. А. Н. Николюкин; Ин-т науч. информ. по общественным наукам РАН. М. : Интелвак, 2003. – Стб. 10-11.
2. Поэтика: словарь актуальных терминов и понятий / [Гл. научн. ред. Н. Д. Тамирченко]. – М.: Издательство Кулагинной; Intrada, 2008. – С. 7.
3. Тардьё Ж. Пять дивертисментов. – М.: Комментарии, 2012. – 64 с.
4. Эсслин М. Театр абсурда. [Электронный ресурс] – [Режим доступа]: http://www.e-reading.club/chapter.php/1031468/12/Esslin_-_Teatr_absurda.html

Жаданов Ю.А.

кандидат филологических наук, доцент
Харьковский национальный университет
им. В.Н. Каразина

Жаданова Т.В.

кандидат филологических наук, доцент
Национальная академия
Национальной гвардии Украины

**ОСОБЕННОСТИ ХРОНОТОПА
ХРИСТИАНСКОГО ФЭНТЕЗИ И ДИСТОПИИ
(НА ПРИМЕРЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ К.С. ЛЬЮИСА И У. ЛЕ ГУИН)**

Ключевые слова: хронотоп, фэнтези, дистопия, мотив стены, К.С. Льюис, У. Ле Гуин.

Key words: chronotop, fantasy, dystopia, wall motive, C.S. Lewis, U. Le Guin.

Исследования хронотопа художественного произведения являются актуальными для современного литературоведения. Термин, пришедший из математического естествознания и теории относительности Эйнштейна, применительно к художественной литературе впервые употреблен М. Бахтиным в работе «Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике» (1938, с дополнениями 1973). Теория хронотопа впоследствии разрабатывалась в трудах Д. Лихачёва, Ю. Лотмана, В. Топорова, А.Есина, О. Уоррена, Г. Морсона и др.

Целью данной статьи является выявление специфики хронотопа христианского фэнтези и дистопии в «Хрониках Нарнии», «Космической трилогии» К.С. Льюиса и «Обездоленных» У. Ле Гуин.

Под *хронотопом* («*времяпространством*») М. Бахтин понимал «существенную взаимосвязь временных и пространственных отношений, художественно освоенных в литературе» [1, 342]. При этом «хронотоп в литературе имеет существенное жанровое значение», более того, «жанр и жанровые разновидности определяются именно хронотопом» [1, 343]. Таким образом, рассмотрение хронотопа в христианском фэнтези и дистопии позволит нам вычленить жанровообразующие элементы в творчестве К.С. Льюиса и У. Ле Гуин.

В тандеме «время-пространство» первое играет доминирующую роль: «время здесь сгущается, уплотняется, становится художественно-зримым; пространство же интенсифицируется, втягивается в движение времени, сюжета, истории» [1, 343].

О художественном времени в «Хрониках Нарнии» С. Кошелев пишет следующее: «Особенно интересно ... нарнийское время. Для того, кто находится в Нарнии, время течет совершенно обычно: минута за минутой, час за часом, день за днем. Но для наблюдателя из нашего мира оно выделяет совершенно невероятные вещи: то припустит, ... то, словно утомившись, переходит на быстрый шаг. Никакого прямого соответствия между нашим временем и временем Нарнии установить не удастся. За один наш год в Нарнии может пройти три, а может и триста» [2, 14]. Следовательно,

в фэнтези присутствует линейное течение времени в «ином» мире. М. Бахтин, характеризуя рыцарский роман, утверждал, что он имеет «своеобразный хронотоп... – чудесный мир в авантюрном времени» [1, 407]. Наличие чудесного мира сближает «Хроники Нарнии» с рыцарским романом, тем более что все повествование цикла Льюис намеренно выстраивает по аналогии с рыцарскими временами средневековья. «Этот хронотоп по-своему очень органичен и выдержан. Он наполнен... чудесным; каждая вещь в нем – оружие, одежда, источник, мост и т. п. — имеет какие-нибудь чудесные свойства или просто заколдована. Много в этом мире и символы, но не грубо-ребусного характера, а приближающейся к восточно-сказочной» [1, 407], – слова М. Бахтина, описывающие рыцарский роман, применимы к хронотопу льюисовского цикла, в котором «появляется сказочный гиперболизм времени, растягиваются часы, и сжимаются дни до мгновения, и самое время можно заколдовать» [1, 407]. «Восточно-сказочная» символика рыцарского романа заменяется в «Хрониках Нарнии» библейской символикой. «Все временно-пространственное – как образы людей и вещей, так и действия, — имеет либо аллегорический характер..., либо символический» [1, 408].

В традиционной утопии время либо обращено назад, либо направлено вперед по отношению к автору-рассказчику и читателю. В романе У. Ле Гуин «Обездоленные» (1974) время характеризуется прерывистостью и разновекторностью (повествование разворачивается в двух временных планах: 1) история путешествия гениального ученого Шевека на соседнюю планету, 2) воспоминания героя от раннего детства до отлета на Уррас).

Особую значимость в фэнтези имеет хронотоп «иногo» мира, а, следовательно, и образ *границы* между «своим» и «чужим» мирами. Он закладывает основу поэтического своеобразия фэнтези. В «Хрониках Нарнии» роль такой границы двух миров (реального и чудесного) выполняет дверь в шкаф, через которую дети попадают из «своего» мира в «чужой».

Разделение между «своим» и «чужим» мирами в дистопии также имеет важное значение. В романе «Обездоленные» традиционный для утопической литературы *мотив стены* как граничного перехода приобретает множественность значений. Идеи Шевека, в конечном итоге, представляют собой интеллектуальные и социальные свободы, противопоставленные центральному образу «Обездоленных» – *стенам*. Физически *стена*, от которой в «Обездоленных» начинается путешествие Шевека на Уррас, не очень впечатляет, по ней может подняться даже ребёнок, в ней нет даже ворот. Эта стена, однако, существует не на материальном уровне, как временная физика Шевека и анархия Одо, это в первую очередь идея. В течение семи поколений не было ничего более важного в мире Анарреса, чем эта стена. Эта стена закрывала доступ пришельцам из других миров и окружала всю планету. Однако его (Шевека) исследования в области физики могли бы позволить более тесные контакты между мирами и людьми, ломая барьеры времени и пространства. *Стены*, которые теперь герой видит вокруг себя в обоих мирах Анарреса и Урраса, изолируют людей внутри определённого мира, разделяя их и контролируя. *Разрушая стены*, встречающиеся в обоих мирах, Шевек борется с идеей изоляции и ограничения свободы и свободного взаимодействия. *Проблема стен* и ее разрешение являются идеями, они должны быть поняты каждым человеком индивидуально; Шевек может изменить мир с его теория-

ми и убеждениями, но только сам человек может выбрать, следует ли ему оставаться в пределах безопасной интеллектуальной стены или искать пугающей свободы. Таким образом, здесь присутствует хронотоп кризиса и жизненного перелома, хронотоп дороги, которые в свою очередь связаны с хронотопом порога [1, 493].

В «Обездоленных» Урсула К. Ле Гуин дает читателю рабочую модель *утопии как эволюции*, не место, а процесс становления. Процесс, в данном случае не означает, линейную прогрессию даже на структурном уровне повествования, которое движется от настоящего к прошлому и обратно в чередующихся главах, подчеркивая цикличность эволюционного движения. Все построение сюжета, роль главного героя Шевека в романе согласуется с бахтинским: «разъединение *традиционно связанного* и сближение *традиционно далекого* и разъединенного» [1, 421].

Хронотопы, по М. Бахтину, имеют особое «*сюжетное значение*». Они являются организационными центрами *основных сюжетных событий* романа. В хронотопе завязываются и развязываются *сюжетные узлы*» [1, 494].

Фигура Аслана, объединяющее начало всех «Хроник», является вневременной формой, создавая впечатление единства вселенной. Этот мир является мифопоэтическим. Мифопоэтическое пространство неотделимо от предметов, его наполняющих, и от времени, в котором они пребывают, оно ценно их содержанием и взаимосвязями. В связи с этим различны и разноценностны направления в пространстве и его части: Север – колдовской, демонический, Запад – обожествлённый, духовный, но там же и вход в царство мёртвых, Восток – необъятный, таинственный.

В центре мифопоэтического пространства всегда существует неосвоенный, непереработанный космосом очаг хаоса – источник конфликтов. В данном произведении это конфликт добра и зла в Нарнии. Пространство и время являются необходимыми формами всякого познания. Так своеобразие *художественного пространства* произведений К.С. Льюиса обусловлено непосредственной связью с центральным конфликтом добра и зла. Мир разделён горами и в соотношении со сторонами света. Восток у него в большинстве случаев будет ассоциироваться с другой культурой и даже другой верой; юг – экзотические страны и народы.

География мифопоэтического мира логична и неслучайна. Нарния расположена на севере, а на юге находится Тархистан, не лишённый косвенных признаков восточного государства: «К югу от Нарнии... живет умный, богатый, обходительный, жестокий и древний народ. У них тёмные лица и длинные бороды, а носят они шелковые одежды и яркие оранжевые тюрбаны» Льюис [4, 15]. Здесь перед нами – не более, чем стилизация, используемая в описании вторичного мира.

В «Космической трилогии» К.С. Льюис также использует горизонтальную и вертикальную проекцию. При этом он объединяет античную и христианскую модели в соответствии с современными ему концепциями космоса. В результате Земля как оплот падшего ангела оказывается «низом», обитаемые миры Марса и Венеры, чьи обитатели не совершили грехопадения, – «срединной землей», а такие планеты, как Сатурн и Юпитер, входят в Глубокие Небеса, место обитания Малельдила. Место действия первых двух книг – Марс и Венера – соотносятся между собой как холод – тепло, суша – море, горы – ложбины и, в полном соответствии с античной традицией, всё в целом сводится к оппозиции мужское (Марс) – женское (Венера).

Художественное пространство Марса строится на идее перпендикуляра:

необычной высоты волны, отвесные горы, невероятно тонкие и высокие деревья. В горизонтальной плоскости К.С. Льюис делает каналы средоточием жизни на планете. Каждой из трёх рас, населяющих планету, отводится определённое место обитания, соответствующее её роли по замыслу Творца. Пфифльтригги, добывающие металлы, живут на дне бывших океанских впадин; хроссы, слагающие стихи и песни – у струящихся по дну каналов рек, а сорны, хранители знаний, наблюдающие за звёздами, – в скалах, ближе всего к лишённой атмосферы поверхности Марса.

Пространство Малакандры (Марса) имеет свой центр – остров Мельдидорон – место, где ангел-хранитель планеты (Уарса) являет себя её обитателям. Остров представляет собой особый мир, где ощущается присутствие высших существ. Будучи аналогом райского сада, Мельдидорн отделён от остальной земли озером. Чтобы попасть туда, главному герою, Рэнсому, приходится пересечь озеро на лодке. Эта подробность подчёркивает сакральный характер всего происходящего. Сам остров, расположенный посреди «сапфирового озера», покрыт необычными деревьями. Именно в Мельдидорне проявляется истинная сущность спутников Рэнсома.

Венера (Переландра), в отличие от Марса (Малакандры), представляет собой воплощение женского начала и связанных с ним качеств. Поверхность планеты покрыта водой, климат тёплый и влажный (на Марсе – сухо и холодно), а в качестве суши выступают плавучие острова. Кроме того, К.С. Льюис придаёт планете черты рая: животные не бегут от человека, а стремятся подойти к нему; острова изобилуют деревьями с чудесными плодами, которые не только утоляют голод и жажду, но и вызывают у героя состояние религиозного экстаза.

Третья книга – «Мерзейшая мощь» – основана на другой идее. Внимание автора фокусируется не на космосе, а на нашей планете. Пространство в произведении сужается до размеров небольшого университетского городка в Англии. Городок Эджстоу становится ареной борьбы сил добра и зла, от исхода которой зависит будущее человечества. Вся пространственная организация «Мерзейшей мощи» опирается на три основные точки: усадьба Сэнт-Энн, оплот светлых сил, где живут Рэнсом и его соратники, которая расположена на холме, «самом высоком месте во всей округе», рядом с церковью. Две усадьбы, Сэнт-Энн и Бэлбери, выступают в функции ворот в иной мир. Уарсы планет спускаются на Землю через Сэнт-Энн, а Бэлбери, где расположен ГНИИЛИ, помогающий воплощать в жизнь преступные замыслы, открывает дорогу тёмным силам. Таким образом, в романе присутствует такая же вертикаль верх-низ, подразумевающая толкование: небо-преисподняя.

На уровне горизонтальной проекции К.С. Льюис использует Брэгдонский лес (иной мир), реку (граница между двумя мирами), сад, напоминающий Рай. Брэгдонский лес играет особую роль в книге. Он напрямую связан с мифологическим планом повествования: там находится склеп, где покоится Мерлин до пробуждения.

Художественное время в «Космической трилогии» подчиняется, во-первых, сугубо христианской концепции мироздания и, во-вторых, законам романного жанра. Первая часть во многом построена как научно-фантастическое произведение. Автор точно фиксирует время полёта на Марс, а также ежедневное пребывание там Рэнсома. Наряду с обычным земным временем в книге существует и время космическое или мифическое время. Находясь на Марсе, Рэнсом видит вырезанное изображение, посвящённое истории Солнечной системы и войне в небесах, сделанное ещё когда жизнь на Земле не заро-

дилась. Так Рэнсом попадает в космическое время «Глубоких небес», где миф не является вымыслом.

Во второй книге происходит уже слияние земного времени, в котором живёт Рэнсом, и мифологического времени Переландры. Рэнсом ощущает себя включённым в миф, действующим лицом, а не сторонним наблюдателем. С другой стороны, сохраняется субъективность восприятия. Здесь происходит несовпадение фактического и субъективного времени героя, замедление и ускорение протекания действия. Поскольку «Переландра» представляет собой воплощённое пространство мифа, то основной категорией там является мифологическое время.

Автор подчёркивает, что его герой оказывается не только на другой планете, но и в совершенно ином временном пласте. Для К.С. Льюиса это тем более важно, что Переландра в его концепции мироздания соответствует раю. Именно поэтому Рэнсом постоянно соотносит свои действия с событиями, изложенными в Библии (то есть в мифологическом прошлом земного мира). Его также не покидает ощущение, что он стоит у истоков истории иной планеты и, подобно мифологическим героям, направляет её дальнейший ход. «Ему казалось, что это – не приключение, а воплощённый миф, а сам он – один из персонажей внеземной истории» [3, 143]. Оба временных пласта, земной и мифологический, объединяются образом Мелельдила, который во второй части обладает явственными чертами Христа.

С другой стороны, в тексте не раз встречаются указания и на земное время, связанное с проникновением на Переландру в теле учёного-физика Уэстона, Нелюдя. Здесь повторяется библейская история соращения с истинного пути Королевы Переландры (аналог Евы), и вновь возникает мифологическое время. Отправной точкой можно считать разговор Рэнсома и Королевы после того, как космический корабль Уэстона опускается в океан. Увидев это, герой прерывает разговор словами: «Сейчас нет времени говорить об этом... Нет времени? Куда же оно делось?» – переспрашивает Королева, которая, в отличие от героя, целиком принадлежит мифологическому миру. Во время битвы с Нелюдем течение времени нарушается: то оно растягивается, то в нём появляются провалы. Время мифа восстанавливается лишь после победы над Врагом. Однако когда Рэнсом встречает Короля и Королеву, устоявшую перед искушением, он осознаёт, что он пробыл на одном месте целый год. Рэнсом спрашивает Короля, заметил ли он течение времени, и тот отвечает: «Должно быть, волны времени ещё не раз изменят своё течение для нас». Голос рассказчика, который ретроспективно излагает события, находится в одном времени с читателем, что создаёт ещё один временной пласт.

В заключительной книге трилогии, «Мерзейшей мощи», на уровне художественного времени перед нами предстаёт синхронизация событий, происходящих в различных местах. Так как всё происходящее даётся глазами одного из героев, то автор прибегает к субъективному изображению течения времени. Мифологическое же время наступает, когда Джейн и её спутники отправляются на поиски спящего Мерлина, их охватывает чувство, как будто они всё глубже погружаются в прошлое. С пробуждением Мерлина от столетнего сна в усадьбу Сэнт-Энн вместе с ним входит и другое время. Вход в Брэгдонский лес через университетский дворик является проходом через столетия человеческой истории, которое сужает и соединяет настоящее и мифологическое время.

Подводя итоги можно отметить следующее:

1. В произведениях христианского фэнтези и дистопии наличествуют жанроо-

бразующие хронотопы. В «Хрониках Нарнии» присутствует сказочный гиперболизм времени и библейская символика. В романе У. Ле Гуин «Обездоленные» представлены две разновидности времени: а) утопическое время, с вектором, обращенным в прошлое, б) дистопическое время, с вектором, устремленным в будущее.

2. *Мотив стены* как традиционный фактор локализации утопического пространства Ле Гуин расширяет: стены это и а) *невысокая ограда* единственного аэропорта на планете Шевека, это и б) *замкнутое пространство космического корабля*, несущего героя к иной планете и, наконец, в) *духовные стены*, которые искусственно вырастают вокруг главного героя и на родной, и на чуждой ему планете.

3. *Образ границы* между «своим» и «чужим» мирами в «Хрониках Нарнии» трансформируется до размеров шкафа, выполняющим роль портала.

4. Своеобразие художественного пространства произведений К.С. Льюиса обусловлено непосредственной связью с центральным конфликтом добра и зла.

5. Хронотоп в «Космической трилогии» подчиняется: сугубо христианской концепции мироздания, законам романного жанра. Возможно существование космического или мифического времени, слияние земного и мифологического времени, синхронизация событий, происходящих в различных местах.

Литература

1. Бахтин М.М. *Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике*//Бахтин М.М. Собр. соч.: В 7 т., Т. 3: Теория романа (1930–1961 гг.). Москва: Языки славянских культур, 2012. – С.340–511.
2. Кошелев С.Л. К.С. Льюис и его «Страна чудес»//Льюис К.С. *Хроники Нарнии*; [пер. с англ.]. Москва: СП Космополис, 1991. – 460 с..
3. Льюис К. С. *За пределы безмолвной планеты*. Переландра. Человек отменяется: собр. соч. в 8 т.; [пер. с англ. Н. Трауберг и др.]. Москва: Фонд о. Александра Меня; СПб.: Библия для всех, 2004. – Т. 3. – 416 с.
4. Льюис К. С. *Серебряное кресло. Племянник чародея. Последняя битва. Письма детям*. Статьи о Нарнии: собр. соч. в 8 т.; [пер. с англ. Н. Трауберг и др.]. – М.: Фонд о. Александра Меня; СПб.: Библия для всех, 2004. – Т. 6. – 432 с.
5. Le Guin Ursula K. *The Dispossessed: An Ambiguous Utopia*. N. Y. : Harper & Row, 1974. – 341 p.
6. Lewis C.S. *The Cosmic Trilogy*. London: Pan Books, 1989. – 753 p.
7. Lewis C. S. *The Chronicles of Narnia*. N.Y.: Loyola Press, 2010. – 980 p.
8. Morson G.S. *The Boundaries of Genre: Dostoevsky's "Diary of a Writer" and the Traditions of Literary Utopia*. Austin: University of Texas Press, 1981. – 219p.
9. Fiddes P.S. *C.S.Lewis the Myth-Maker // Rumours of Heaven: Essays in Celebration of C. S. Lewis*. Oxford: Walker&Patric, 1991. – 145 p.

Свіріна О.Б.

магістрантка

Миколаївський національний університет
імені В.О.Сухомлинського

Водяна Л.В.

кандидат філологічних наук, доцент

РЕМІНІСЦЕНЦІЇ БІБЛІЙНИХ ЕПІЗОДІВ У ФОРМІ ГРИ У РОМАНІ Г.БЕЛЛЯ «БІЛЬЯРД О ПІВ НА ДЕСЯТУ»

Keywords: game, responsibility, symbol, game attributes, morality, oblation «lamb», oblation «buffalo».

Дослідники творчої спадщини Г.Белля, вивчаючи особливості його художнього мислення (Т.Л. Мотильова, М. Бажан, Л. Гінзбург, Е.А. Кацева, А.А. Гуніна, А.В. Карельський), не раз звертали увагу на різноманітні трансформації біблійних сюжетів у прозі німецького письменника. На нашу думку, сюжет праведника та грішника є чи не найпопулярнішим у світовій та, зокрема, німецькій літературі. І це не випадково, адже вчення про відпущення гріхів і покаяння займає одне з найважливіших місць у моральній проповіді.

Увага до трансформацій біблійних епізодів у творчості Г.Белля нам видається перспективною у плані подальшого проникнення у складні художньо-моральні лабіринти художнього мислення письменника, – і є метою цієї публікації. Завданням даної статті є вивчення особливостей відтворення елементів біблійних сюжетів у романі «Більярд о пів на десяту».

Г. Белль, як відомо з біографічних даних, був глибоко віруючою людиною, і тому його моральні переконання знайшли відповідне місце у прозовій спадщині. Серед творів німецького письменника, роман «Більярд о пів на десяту» можна назвати одним з кращих прикладів християнської тематики. Його зміст безпосередньо пов'язаний з проблемою серйозних та незмінних моральних цінностей, що описуються в Біблії, а саме, трансформації сюжету про грішника, який приходиться до покаяння. Т. Трофименко у свою чергу зазначає, що «... поряд з постаттю праведника від народження виникає принципово відмінний тип святого – великий грішник, як піднімається до величчя покаяння з глибини морального падіння» [6, 485].

Особливої уваги заслуговує поняття гри в романі, яке автор пов'язує передусім з комплексом проблем, характерних для післявоєнної німецької літератури – вибору, вчинку, провини, відповідальності особистості перед історією. Необхідно відзначити, що гра героїв роману «Більярд о пів на десяту» найтісніше пов'язана з символікою «причастя буйвола» та «причастя агнця». Так, на думку В. Анісімова, кожна людина має право вибору і вона це право реалізує у житті настільки, наскільки їй дозволяє її внутрішній стан: «Роблячи неминучий моральний вибір між тим і іншим «причастям», кожен з героїв приймає відомий біблійний «сценарій» поведінки: або стає вбивцею, зрадником, або — жертвою, переслідуваним» [1, 224].

Так, у романі Г. Белля «Більярд о пів на десяту», герої, котрі прийняли «причастя буйвола» називаються фашистами, колишніми гітлерівськими катами, які одностанно визначаються як вбивці і зрадники. Люди, які не признають обману і насилия приймають «агнця» і стають їх жертвами.

Головні герої роману, члени сім'ї Фемель, кожен з яких сприймає своє життя як гру, сповнену особливого символічного сенсу. Генріх Фемель – архітектор за фахом, подає на конкурс свій грандіозний проект абатства Святого Антонія, і це мислиться ним як виклик застиглому, неправедному світу. Він надів маску творця і асоціює себе з біблійним Авраамом, основоположником великого роду. Фемель сам напропорочив собі майбутнє: «Am 6. Januar, würde ich wissen welche Frau ich nehmen wollte, ich würde gut zu ihr sein, sie lieben und sie würde mir Kinder gebären, fünf, sechs, sieben, die würden heiraten und mir Enkel schenken, fünfmal, sechsmal, siebenmal sieben.» [3, 40] «На цьому балу я буду танцювати с неї; я всегда буду с неї хорошо обращаться, буду любить ее, и она родит мне детей – пятерых, шестерых, семерых; они вырастут и подарят мне внуков – пятью семь, шестью семь, семью семь» [2, 18].

Поряд з Генріхом Фемелем одним з центральних «граючих» персонажів є Роберт, його син. Він теж створює власну ігрову реальність, йому притаманна своя «ігрова» атрибутика. Роберт Фемель представлений у романі як овечий «пастир», який охороняє «агнців», а також грізний архангел, що мстить за них. Його моральний характер визначився ще, коли він був хлопчиком: «Liebenswürdig, höflich, intelligent, korrekt, aber wenn's über bestimmte Grenzen ging, kannte er keinen Pardon. Der wäre nicht vor einem Mord zurückgeschreckt» [3, 12], «Ввічливий, розумний але тільки до тих пір, поки не переступали відомих кордонів, тоді він не знав пощади. Він не зупинився б перед вбивством» [2, 20]. За десять хвилин до закінчення війни він підірвав головне творіння свого батька — абатство Святого Антонія — за те, що його монахи порушили заповіт Господа — вони не «пасли Його овець», а прийняли «причастя буйвола». Цей символічний вчинок, як і інші символічні вчинки героїв (напр., Постріл Йоганни, усиновлення Гуго, гра в більярд, святкування ювілею старого Фемеля), — «вистава, що має явно ігровий початок і стоїть на одному ряду з ігровою витівкою, яка має принципове значення у творах Г.Белля» [4, 224].

Роберт – католик, переконаний, що корінь і джерело моральності — у Богіві, що, діючи від себе, він разом з тим виконує Божу волю. Але Бог його зовсім інший, ніж Бог Шрелли, шкільного товариша Роберта. Він є дуже важливою фігурою роману, що проливає світло на більшість подій, що відбуваються в романі. Він представляє в романі всі ті сили, які боролися проти фашизму і були переслідувані ним: «Wir sind Lämmer», sagte Schrella, «haben geschworen, nie vom Sakrament des Büffels zu essen» [3, 26], «Ми Агнці та поклялися ніколи не доторкатися до причастя буйвола» [2, 23]. Він відкинув фашистське зло безповоротно, і навіть, загроза болісної смерті не змусить його зрушити з місця. Однак образ Шрелли, зображений Г.Беллем, дає нам підстави не тільки для високої моральної оцінки, але і для серйозної моральної критики. Це мужність жертви, та її терпіння. Активність Шрелли — міць лише духовна, вона містить в собі тільки моральний докір і заклик.

Дії агнів, їхня віра, переконання і покірлива непохитність викликає напади садистської люті у юних фашистів. Так, Г.Белль описує людей, які прийняли причастя буйвола: «Вони так далеко пішли по шляху зла, що духовно-моральний вплив на них став неможливим. Вони перестали бути людьми» [4, 259]. Цей вражаючий факт стосується і

Отто — рідного брата Роберта Фемеля. Не тільки брат, не тільки батько, але і сама мати вносить йому вирок вигнання з роду людського: «Und Otto war auf einmal nicht mehr Otto: ein schreckliches Wunder war geschehen: er war Otto und war's nicht mehr... Otto — ich begriff, was es heißt, wenn sie sagen, daß von einem Menschen nur noch die Hülle übrigbleibt; Otto war nur noch Ottos Hülle, die rasch einen anderen Inhalt bekam; er hatte vom Sakrament des Büffels nicht nur gekostet, er war damit geimpft worden...» [3, 68], «А Отто раптом перестав бути самим собою, з ним сталося щось страшне, якеś перетворення... Я зрозуміла, що це означає, коли кажуть: «Від людини залишилася тільки видимість». Від мого сина Отто залишилася тільки одна видимість, одна оболочка, яка швидко наповнилася іншим змістом, він прийняв «причастя буйвола». Багато разів протягом роману Г. Белль повторює основну свою думку: залишилася оболонка людини, а людини більше немає» [2, 68].

У багатьох сценах роману, тією чи іншою мірою, відчуваються відомі архетипічні ситуації: зрада, підкуп, побиття немовлят, втеча; пастир, який охороняє своїх овець, протиставляється лжепророку, «що приходять в овечій одежі», і т.д. Гра героїв, таким чином, часто стає повторенням прямого або непрямого інсценування біблійних епізодів. Яскрава ілюстрація тому — сцена роману, де пані Трішлер обмиває вином понівечені спина «агнців», а коли її питають, звідки вона цьому навчилася, відповідає: «In der Bibel kannst du nachlesen, wie man es macht» [3, 34], «Можеш прочитати в Біблії, як це роблять» [2, 32]. Життєва поведінка «агнців» (особливо хлопчика Ферді, страченого нацистами), уподібнюється жертві спокути агнца божого Ісуса Христа.

Особливе значення надається в романі не тільки вчинкам, але і рухам, жестам героїв. Це один з критеріїв, за якими впізнаються «агнці» і «буйволи». Так, на думку В. Богословського, «Вони стають критерієм «справжності» і «фальшивості» людини, неповторної самодостатньої індивідуальності або знеособленої людини-ляльки. Так «тілесний стиль» оповідання стає способом характеристики моральної сутності особистості» [4, 256].

Отже, поняття гри для героїв роману «Більярд о пів на десяту» є формою принципового ставлення до світу. Це протест, бунт проти неприйнятних законів «мертвого» світу, суспільства, де, за словами одного з героїв, всі змушені приймати «причастя буйвола». Генріх Белль підкреслює, яку роль відіграє відповідальність за свої вчинки героїв, спокута грішників перед Богом та їх прощення. Але навіть вибір шляху «причастя агнца» не міг бути гарантією від оман і помилкових рішень.

Список використаної літератури:

1. Анісімов В.С. Німецька література ХХст. / Навчальний посібник/. М.: 2010. – С. 223-226.
2. Бёлль Г. Бильярд в половине десятого / Пер. с нем. Л. Черной; Л. Черной; Послесл. И. Фрадкина. – М.: Мир, 1965. – С.18, 20, 23, 32, 68.
3. Böll H. Wo warst du, Adam? Roman. – Leipzig und Weimar: Gustav Kiepenheuer Verlag, 1989. – S.12, 26,40,68
4. История зарубежной литературы XX века, 1871-1917: Учеб. для студентов пед. ин-тов / В.Н. Богословский, З.Т. Гражданская, С.Д. Артамонов и др.; Под ред. В.Н. Богословского, З.Т. Гражданской. – М.: Просвещение, 1989.-С.256
5. Мотылёва Т. Беспощадная память: Заметки о романах Г. Белля // Знамя. – 1987. – Кн. 6. – С. 221 – 225.
6. Трофименко Т. Давньоруські повісті про А.Критського, папу Григорія та Юду Зрадника // 36. наук.праць IV Оломоуцького симпозіуму. – Оломоуц., 2008 – С. 485-491.

КОНТЕКСТУАЛЬНЫЙ МОТИВ ИНДИВИДУАЛИСТИЧЕСКОГО БУНТА В ФЕЛЬЕТОНЕ А.Т. АВЕРЧЕНКО «МОЕ САМООПРЕДЕЛЕНИЕ»

Ключевые слова: публицистика, сатира, фельетон, революция, сатирический образ.

Key words: publicism, satire, feuilleton, revolution, satirical image.

Развитие в русской литературе первой трети XX века сатирических жанров явилось логическим следствием исторического пути России. Сатира явилась способом изображения действительности, с помощью которого писатели в иноказательной форме могли выразить свой протест против существующих жизненных реалий. Так, яркими образцами публицистического фельетона являются произведения А.Т. Аверченко.

Фактическим материалом автобиографического фельетона «Мое самоопределение» (1917) послужило выступление писателя на одном из митингов в поддержку Временного правительства. В нем производится декларация намерения писателя к определению собственной гражданской позиции: «Довольно этой неопределенности! Не такое нынче время, ха-ха» [1, с. 11]. Данная реплика приобретает саркастическую тональность. Продолжая собственную цепь размышлений, Аверченко выдвигает критерий, по которому определяется принадлежность отдельного человека к тому или иному социальному классу: «Самоопределение мое пойдет по определенному руслу и в одной только плоскости: буржуй я или не буржуй?» [1, с. 11]. Алогическая параллель, составляющая ядро сюжетного конфликта, достигает максимальной акцентуации с целью изображения ее предельной абсурдности. К примеру, мимолетная фраза («Буржуй разговаривает» [1, с. 11]), которую произносит на митинге «один гражданин, в зеленом, довольно легкомысленном для его возраста пиджаке, клетчатой кепке и узких штанах» [1, с. 11], становится поводом для писательских размышлений относительно критериев, выдвигаемых новым обществом. Аверченко с негодованием отмечает: «Вероятно, такое же чувство овладевает страусом, ...когда он впервые с разбега налетел на человека и тот уверенно заметил вслух: – Ба! Да это страус» [1, с. 11]. Данный эпизод является, с одной стороны, показательным в изображении общественных настроений с характерной последовательно возрастающей классово-конфронтацией. С другой стороны, описанная ситуация представляет яркий пример типичной сатирической образности, которая в равной степени служит как воссозданием действительности, так и выражением протеста, пересоздающим обозначенные явления: «Сатирический образ – это образ, который стремится к отрицанию тех явлений жизни ...путем доведения до предела комизма, нелепости присущих им в жизни черт» [3, с. 373]. «Публицистическое насыщение конфликта» (терминология Е.И. Журбиной [2]), содержащее внутренний характер (иными словами, «внутрен-

ний конфликт»), раскрывается в наличии авторских размышлений относительно собственной классовой и профессиональной принадлежности: «Вот я, беззаботная вольная птица, впервые узнавая, что я не просто птица, а – страус. И перо мое ... хотя и ценится, но оно идет на потребу и нужды буржуев, и сам я поэтому буржуй» [1, с. 13]. Таким образом, формулой создания «внутреннего конфликта» в рассматриваемом фельетоне является соотнесение смысловой наполненности жизненных фактов с их авторской интерпретацией. По мнению Е.И. Журбиной: «Личность повествующего с его публицистической страстностью превращается в скрепляющий все части повествования стержень» [2, с. 210]. Пытаясь определить признаки собственной «буржуазности», Аверченко ставит перед аудиторией ряд риторических вопросов: «Черт меня возьми, когда же я им сделался? ...И был ли я буржуйем, когда, бросив шестидесятирублевое место на Брянском руднике, приехал в Петроград с одиннадцатью рублями в кармане?» [1, с. 13]. Возмущение новой социалистической философией с непременным социальным равенством остается непонятной и для писателя, и для человека, собственным трудом создававшим имеющийся капитал: «Товарищ в зеленом пиджаке! Ты через три слова говорил о равенстве!.. Но разве есть равенство между овцой и ее хозяином?» [1, с. 13]. Аверченко подчеркивает, что само понятие всеобщего равенства является абсурдным, так как каждый труд имеет собственные критерии оценки его эффективности, полезности и стоимости.

Антибольшевистский пафос является контекстуальным мотивом большинства аверченковских фельетонов периода 1917-1921 годов. С помощью иронии как доминантного средства критики, в центре писательского внимания находятся типичные общественно-политические события эпохи, представленные на примере какого-либо частного, зачастую незначительного явления действительности. Объединяющим элементом композиционного рисунка фельетона выступает личность автора.

ЛИТЕРАТУРА

1. Аверченко А. Мое самоопределение / А. Аверченко // Новый Сатирикон. – 1917. – № 17. – С. 11 – 14
2. Журбина Е.И. Искусство фельетона / Е.И. Журбина. – М.: Издательство «Художественная литература», 1965. – 285 с.
3. Тимофеев Л., Венгероv Н. Публицистика / Л. Тимофеев, Н. Венгероv // Краткий словарь литературоведческих терминов. – М., 1955. – С. 113

ОСОБЕННОСТИ ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ МОТИВА ГРАНИЦЫ В «ОГНЕННОМ АНГЕЛЕ» В. БРЮСОВА

Ключевые слова: граница, мотив, исторический роман, художественный прием, фабула, действительность, «двоемирие», «своё» и «чужое», символ.

Keywords: border, motive, historical novels, artistic reception, plot of a story, doubling reality, “their” and “alien”, character.

В практике анализа текста понятие «граница» относится к широко используемому. Сущность и функции границы определяет присущая ей двойственность: граница может выступать как преграда, ограничение, предел, а также связь, переход; она отделяет и одновременно связывает. Являясь категорией литературоведческого анализа, «граница» наиболее прямо соотносена с пространственной картиной мира, формируемой текстом. Мотив границы – это архетип, напоминающий о древнейших, базовых константах онтологической и гносеологической картины мира. Представляя собой переход, стык, пересечение, встречу, граница изначально связана с переживанием кризисных моментов в судьбе героя, обуславливающих изменение его внешнего и внутреннего статуса.

Роман «Огненный ангел» – интереснейшее явление культурной жизни России рубежа XIX-XX веков, порожденное ею и теснейшим образом с нею связанное. Это «концентрирующее зеркало» вечных проблем, непримирение с действительностью, попытка ее преобразования, поиск мира гармонии, который противопоставляется реально существующей действительности, где духовный поиск роднит историю и современность всех эпох и народов. Рупрехт и Рената – это герои, которые преодолевают границу, отделяющую мир обыденный от мира магического. Героям известны оба мира и для них они одинаково реальны, но абсолютно не похожи: в каждом есть своя система ценностей и ориентиров, жизнь в этих мирах идет как бы с разной скоростью – это «дневной» и «ночной» мир.

Развёртывание мотива границы «поддерживает» мотив игры, который вносит в роман антилогию и двусмысленность. Игровой момент не является беспечной игрой, а игра происходит с жизнью перед лицом смерти. В художественном мире романа герои являются актёрами, они должны играть, чтобы существовать одновременно и в повседневной (дневной) и в мистической (ночной) реальности. Герои добровольно и сознательно разыгрывают роли, преследуя свои, личные цели.

Так как в романе любовь оказывается содержанием жизни героя, её утрата вызывает иной вид игры – создание воображаемого мира, альтернативного миру реальному. Такая игра тоже предполагает активность воли субъекта, однако, игра в «мир иной» проистекает не из свободы, а, напротив, из несвободы человека, которым играет судьба.

С этих позиций роли, которые судьба навязывает героям в реальном мире, являются масками, которые искажают подлинное «я». Действительность, окружающая героев, похожа на игру. Следует отметить, что мотив балагана, таким образом, дважды обнаруживается в истории любви Рупрехта к Ренате. Отметим, что, будучи морально несвободными в реальном мире, герои романа создают ирреальный мир, который, по их мнению, является подлинно свободным миром. Очевидно, что переход на новый уровень бытия связывается с преодолением границы «реальный мир – ирреальный». Герои легко пересекают границу, которая разделяет миры, так как принадлежат им обоим, и только в мире, сотворённом ими самими они могут быть счастливы. Граница между мирами подвижна, она не имеет чётко установленного статуса, постоянно смещается, отражая распространение ирреального мира в реальном.

Таким образом, можно сделать вывод о том, что в сложной исторической ситуации русской действительности рубежа веков, В. Брюсов подвергает сомнению установившуюся в тот период исторического развития систему ценностей, и, в первую очередь, – незыблемость реального мира.

Учёный акцентирует внимание на возможных вариациях границы в системе сюжета произведения: земля – небо, земной мир – небесный мир, сакральный мир – демонический, быт – фантазия и др. В системе художественных представлений границы выявляем ценностную разнокачественность брюсовского пространства, разделённость его на «своё» и «чужое». В свою очередь, граница у В. Брюсова легко проницаема. Граница, находясь между двумя бытийностями, отделяет и отграничивает их и одновременно принадлежит им обеим, являясь связующим звеном и необходимой предпосылкой и условием их существования. Граница относится к базисной основе человеческого бытия. В брюсовском художественном мире герои встречаются на границе индивидуального бытия с другими людьми, сталкиваясь с чем-то ирреальным. «Иное», «другое» выступает в качестве границы или предела индивидуального бытия и актуализирует выбор брюсовских героев.

ЛИТЕРАТУРА

1. Брюсов В. Я. Огненный ангел: Ист. Повести. Киев.: Дніпро, 1991. – 763с.
2. Рымарь Н. Т. О функциях границы в художественном языке // Граница и опыт границы в художественном языке. Самарская гуманитарная академия, 2004. – С. 28– 42.
3. Хейзенга Й. Человек играющий // Опыт определения игрового элемента культуры. – СПб.: Издательство Ивана Лимбаха, 2011. – 416 с.

ОСОБОВІ ЗАЙМЕННИКИ ВЬ (ВИ) І ТЫ (ТИ)
У ПАМ'ЯТКАХ XVI-XVII СТОЛІТЬ: ГРАМАТИКА

Ключові слова: історія мови, особовий займенник, пам'ятки мови, словозміна, речення.

Keywords: history of language, personal pronoun, sights of language, inflexion, suggestion.

В найдавніших пам'ятках української мови зафіксовано особові займенники зі значенням другої особи однини і множини, які з XIV ст. вживалися у двох фонетичних формах *ты і ти, вы і ви* [СУМ¹⁴⁻¹⁵ II: 453; I, 211]. Особливості граматичної функціональності цих займенників у пам'ятках XVI-XVII ст. аналізуємо на основі картотеки «Словника української мови XVI – першої половини XVII ст.» [5].

Займенник *ти* за походженням є ще індоєвропейським [1, 153-154]. Походження цього займенника виводять від спільнослов'янського займенника **ty* [2, 153], що, у свою чергу, етимологічно походить від індоєвропейських **tū* і **tu* [9, 130]. У старослов'янській мові цей спільнослов'янський займенник мав форму *ты*, яка в сучасній українській мові стала *ти* [4, 563-564]. В українській мові XVI-XVII ст. займенник *ты (ти)* має значення другої особи однини [7, 453].

Словозміна особового займенника другої особи однини у пам'ятках XVI-XVII ст. представлена формами всіх відмінків.

Називний відмінок має дві фонетичні форми – частотнішу *ты* і менше вживану *ти*, які можемо простежити ще з XIV-XV ст. [7, 453] До прикладу: а они пакъ исьсоромотили его и рек(ь)ли емоу *ты* самъ оучеником(ь) его боудь (1556-1561) [5]; Отожь яко *ты* вѣрьшь, же тамъ есть и Кровь Хрыстова, хотя елементу видомага вина не видишь (Вільно, 1608) [5]; И *ти* сѧ не вифиглюешъ, хоч бис ѧкъ фигловаль с тимъ, которому ѧ дорогу готоваль (I пол. XVII ст.) [5] та ін.

Родовий відмінок у пам'ятках XVI-XVII ст. представлений формою *тебе (тебе)*. Зазначимо, що у XIV-XV ст., окрім названих, побутували також форми *тебѣ* і *теба*, яких не зафіксовано у картотеці XVI-XVII ст. До прикладу: Вѣдайже то запевне мовлю до *тебе*, же в нюмъ застовауешъ самого себе (Острог, 1607) [5]; [А за то вѣчное благословеніе взали,] Ѡ(т) *тебе* Бѣа своеѡ; А збавителя моего (Чернігів, 1646) [5].

Формами давального відмінка займенника другої особи однини були форми, які різняться голосною в основі – *тебѣ* і *тобѣ (тобу)*, *тобе*, а також енклітична форма *ти*: твоѧ м(ѣ)... нехоташи(х) же *тебѣ* послѣдовати сѣеннико(в) ч(ѣ)тны(х), и люде(и), мї(р)ски(х), братство црѣвное, те(м)ницами и мѣками ве(здѣ еси томилъ (Берестя, 1593) [5]; з'тыхъ ѧ цвѣты што налѣпшиє рвѣчи, вѣнецъ *тобѣ* ѡ(т) неувдаемого и свѣтлого цвѣтника (албо лѣки) звилемъ, навѣрнѣйшій снѣ, и той *тобѣ* и през тебе

всѣмъ приношу (Київ, 1628) [5]; много лѣт служоу *тобѣ*, и нѣк(д)ы розказа(н)а твоего не переступиле(м) (Острог, 1607) [5]; Чые ты сено везешъ, albo хто *тоби* да(л)? (Житомир, 1583) [5]; СѢнь теды... Голось... оуслышалъ, который мовиль: Не потреба *ти* тескнотою такую трапитися Лешне, ѿ то Вода близко есть (Київ, 1631) [5]; А такъ дей ѿ поведиль єму, ижъ есть въ дому моемъ у мене Желехъ, але его выдати *тобе* не могу (Петрків, 1564) [5].

У пам'ятках XVI-XVII ст. знахідний відмінок мав повну двоскладну форму *тебе* (*тебе*) і коротку форму *тя* (*та, тѧ*). Окрім цих форм у XIV-XV ст. зафіксована форма знахідного *тѧ*, яка у надалі вже не побутує: далеко большей може(т) бгъ до оное знову *тебе* потагнути (Острог, 1607) [5]; Якож Олекса заразомъ ставив Миска Товстобабю зятя, который ... поведивъ: «правда дей, панове, же Гарасим мовив на Олексу: небачный чловеche, буду *тебе* бит...». (Бориспіль, 1615) [5]; Памятайся въ своей злости Зажій на собѣ литости, Пекло на *тя* горящее зготовано Гордость твою и думы зле бы спалино (1645) [5]; Рекъ до Прч(с)гои Дѣы Маріи, Дхъ сѣый найде на *та*, и сыла вышнагѡ ѡсѣнить *та*, абѡ окрїе (Чернігів, 1646) [5]; Бо еси Іоанъ, зовуть *тѧ* покаєнию проповѣдникъ (I пол. XVII ст.) [5].

Орудний відмінок займенника *ты* (*ти*) зафіксовано у двох формах – *тобою* і спорадично *тобовѣ*. Для порівняння форма *тобовѣ* не зафіксована у «Словнику староукраїнської мови XIV-XV ст.» [7, 453]. Форма *тобою* є нормативною у сучасній українській мові. Приклади цих форм у пам'ятках XVI-XVII ст.: і єко пан мл(с)тю своєю вспомагалъ Мене, Тѣло грѣшное, Дшѣ ізъ *тобою* Припади со слезами до него зо мною (I пол. XVII ст.) [5]; а ци не видишъ што са дѣе(т) пре(д) *тобою* (Львів, поч. XVII ст.) [5]; «...не буй ся напередъ лица ихъ, чомъ я сѣ *тобовѣ* емъ, што быхъ *тя* мянь//товавъ мовивъ Господъ» (XVI ст.) [5].

У пам'ятках XVI-XVII ст. місцевий відмінок представлений формами, що відрізняються голосною в основі: *тебѣ* (*тебѣ*) і *тобѣ*. До прикладу: и хоче(т) того по *тебѣ*. абы(и) еси вьсегда ведлоу(г) науку еч(г)льскои поступова(л) ногами своими (к. XVI ст.) [5]; а ту же у *тебѣ* дома, в державѣ короны Польской, не ленися и выпрашивай о святых оных (1608-1609) [5]; Бо если са тамъ грѣхъ найдеть в *тобѣ*, то самъ зостанешъ неправѣ собѣ (Острог, 1607) [5]; О найслодышій Ісусе, всѣхъ збавителю: И през найдрожищу кровь откупителю, Всѣхъ тыхъ котрыє въ *тобѣ* надѣю мають (Львів, 1630) [5].

Детальніше проаналізовану словозміну займенника другої особи однини у XIV-XV ст. і у XVI-XVII ст. продемонстровано у таблиці 1.

У пам'ятках XVI-XVII ст. спорадично простежено вживання форм одного відмінка замість іншого. Наприклад, форма родового відмінка *тебѣ* вживається у значенні місцевого 'тебе': а ту же у *тебѣ* дома, в державѣ короны Польской, не ленися и выпрашивай о святых оных, чудотворством мало не равно великоросийским от бога почтенным святым мужем (1608-1609) [5]. Форму називного відмінка *ти* вживали також у присвійному значенні – 'твоїм, твоєю': И пред всѣмъ Тѣломъ *ти* святымъ припадаємо: и Гробъ честный руками обыймаємо (Львів, 1630) [5]; почитаю, и поклоняюся; единому бж(с)твѣ твоєму, единому цр(с)твѣ, единой волѣ и сылѣ, сѣ безначалнымъ *ти* ѡ(т)цемъ (Чернігів, 1646) [5].

У реченнях зазначеного періоду вжитий у називному відмінку займенник *ты* (*ти*) виконував синтаксичну роль підмета: *ты* ты(м) часо(м) снѣдане наготуй

Таблица 1.

Відмінки	Словник XIV-XV ст.	Пам'ятки XVI-XVII ст.
Називний	Ты, ти, ty	ти, ты, ty
Родовий	Тебе, тебе, тебѣ, тебѣ, зам. род. тобѣ	тебе (тебе), tebe
Давальний	Тобе, тобѣ, тоби, тебѣ, tobie	тебѣ, тобѣ, тобе (тобе), ти, tobi, toby
Знахідний	Тебе, tebe, тѣ	тя (та, тѣ), тебе (тебе), tia, te, tѣ
Орудний	Тобою, toboiу	тобою, тобовъ, toboiу
Місцевий	-	(у) тебѣ, (в) тобѣ
Кличний	-	-

(XVI ст.) [5]; А ты о пренайчистшая Дѣво мати: Не хотижь такъ срокгим жалем ся зривати, По наймилшом Сыну (Львів, 1630) [5]. У непрямих відмінках цей займенник функціонував у ролі додатка: Станисла(в) петро(в)ски(и) по(д)старости(и) луцки(и): возно(м)у повету луцкого: григо(р)ю ве(р)бскому веда(и) ѿ томъ и(ж) есми тебе придал(л) (Луцьк, 1584) [5]; Только короткии показанием тебѣ, православному, ознаями то хошу (1608-1609) [5]; Рекъ до Прч(с)тои Дѣы Марїи, Дхѣ стѣй найде на та, и сыла вышнаго ѿсѣнить та, абѡ окрїе (Чернігів, 1646) [5].

Автори історичних граматик виводять виникнення займенника другої особи множини із спільнослов'янського *у [2, 153]. «Етимологічний словник української мови» подає походження сучасних форм займенника: *ви* від старослов'янського *вы*, *вас* від старослов'янського *васѣ*, а форми *вам* від *вамѣ* [3, 327; 3, 336; 3, 368]. Таке ж походження російської форми займенника *вы* від старослов'янського *вы* наводить М. Фасмер у етимологічному словнику [8, 366].

Як свідчать досліджувані пам'ятки XVI-XVII ст., займенник *вы* реалізовував повну відмінкову парадигму.

Називний відмінок займенника другої особи множини вжито у пам'ятках мови XVI-XVII ст. у формі *вы* (*ви*): И *вы* бы въ тое мыто и въ промыту не вступалися ничимъ (Краків, 1507) [5]; а *вы* и хр(с)тіано(м) та(к) бе(з) встыдѣ. мно́го злѡго выражае(т) (Львів, поч. XVII ст.) [5]; бо *вы* в людїи бачите, в'воцѣ поро(х). а в себе не чюе(т) бервена (Львів, поч. XVII ст.) [5]; През то *вы* не тривоже(т) сѣ И Хр(с)та того не бойте сѣ (I пол. XVII ст.) [5]; прѡто жь не бойтесѣ бо мно́зѣ(х) п(ѣ)тиць дорож(ь)шїи есте *вы* (1556-1561) [5] та ін.

Формою родового відмінка була форма *васѣ* (*вас*): Вами хочѣ похвалитисѣ перед'маестатом божимъ кгды з *васѣ* жадень не буде(т) апостатом' (Острог, 1603) [5]; И якъ много листовъ патриарси писали до *вас* по всѣ часы о многих речах и сами до *вас* особами своими приходили? (Львів, 1605-1606) [5] та ін.

Давальний відмінок у пам'ятках XVI-XVII ст. мав форму *вамѣ* (*вамѣ*, *вам*). Цей відмінок займенника *вы* (*ви*) є найчастотнішим серед інших відмінків. До прикладу: *Вамѣ* того было догледети, а не кролемъ, которыхъ шодроливая рука никому не естѣ затворена (Вільна, 1599) [5]; Панове мои, неха(и) *вамѣ* не буде(т) прикро, чюю нѣакюю причину хоробы (XVI ст.) [5]; давамо *ва(м)* на ўзнание а(ж) поразумели есмо ли(с)ту вшѣму и посло(м) ваши(м) (Сучава, 1558) [5].

Знахідний відмінок своєю формою співпадає з формою родового – *васѣ* (*вас*): бл(с)вени есте коли люде ненавидѣти боудоутъ *ва(с)* // и роз(ѣ)луочать и посоромѣтѣтѣ има ваше ѣко бы з(ѣ)ло д(ѣ)ла снѣ члѣска(г)[о] (1556-1561) [5]; Прийдѣте ко мнѣ

Таблиця 2.

Відмінки	Словник XIV-XV ст.	Пам'ятки XVI-XVII ст.
Називний	Вы, ви; наз. дв. ва	вы
Родовий	Вась, ва(с), was	вась, вас
Давальний	Вамъ, вам, ва(м)	вамъ, вам, вамь, вам', вам
Знахідний	Вась, вас, ва(с), was, ви	вась, вас
Орудний	Вами, wami	вами, wami
Місцевий	-	(на) вась
Кличний	-	-

усь отерханнии, што ся трудите, я спочину *вась* (XVI ст.) [5]; Болѣзнуемъ о *вась*; покайтеся, молимо *вась* (Київ, 1621) [5]. У пам'ятках XIV-XV ст. існувала ще форма знахідного *ви*, яка у картотеці XVI-XVII ст. вже не зафіксована [6, 211].

Орудний відмінок представлений однією формою *вами*, яка співпадає із сучасною. До прикладу: да блг(д)ти бжїає и блг(с)вение будеть съ *вами* въ вѣки, аминь (Львів, 1591) [5]; *Вами* хочю похвалитиса передъ маестатом божимъ кгды з вась жадень не будеть апостатомъ (Острог, 1603) [5]; а за(ж) не злости ваши роздѣляю(т) межи мною и *вами* (Острог, 1607) [5]; а напере(д) бра(т)а мои не присага(и)те... е(с) ли хто буде(т)... межи *вами* бѣ(д)ны(и) неха(и) са моли(т) бгѹ (XVI ст.) [5].

Форму *вась* мав місцевий відмінок у мові XVI-XVII ст.: Але южь до *вась* мову мою обертаю Зацное рыцерство (Київ, 1622) [5].

Детальніше проаналізовану словозміну займенника другої особи множини у XIV-XV ст. і у XVI-XVII ст. подано у таблиці 2.

У пам'ятках XVI-XVII ст. зафіксовано також нечасті випадки вживання форм одних відмінків у значенні інших. Наприклад, давального відмінка у значенні родового: И не хвали ся, и не радуй ся соромови другого, не будь лицемѣрень, не притерплю к *вам* другого на себе (XVI ст.) [5]. Також маємо випадок вжитої форми родового відмінка у значенні місцевого: яко да буйство проповѣди апостольское почиет на *вас* (бл. 1610) [5]. Вживання форми родового відмінка у значенні орудного: и дае(м) ва(м) знати ѿ се(м) младе(н)ци на имѧ семионѣ же пошо(л) проме(ж)кѹ *ва(с)* правосла(в) ны(х) хр(с)тиає(н) где(ж) ѿ(н) обрѣкльсѧ е(с) мл(с)тивому бѹ послужи(ти) (Стратин, 1565) [5].

Займенник *вы* у пам'ятках XVI-XVII ст. у реченні виконував роль підмета і додатка. Підметом він виступав у формі називного відмінка: ино суди на тотъ рокъ внежчали и *вы* дей в иншихъ делехъ єднанье межи собою вчинили (Краків, 1524) [5]; Маємъ того ведомост, иж *вы* ... подданымъ цара Перекопского ... великии шкоды ... чините (Варшава, 1568) [5]. А додатком – у формах непрямих відмінків: да блг(д)ти бжїає и блг(с)вение... будеть съ *вами* въ вѣки, аминь (Львів, 1591) [5]; *Вамъ* того было догледети, а не кролемъ, которыхъ шодроливая рука ни кому не есть затворена (Вільна, 1599) [5]; И якъ много листовъ патріарси писали до *вас* по всѣ часы о многихъ речахъ и сами до *вас* особами своими приходили? (Львів, 1605-1606) [5].

Розглянувши словозміну займенників *ты* (*ти*) і *вы* (*ви*) і їх синтаксичні функції у реченнях пам'яток, можемо стверджувати, що ці займенники представлені у мові XVI-XVII ст. на рівні із сучасним їх вживанням. Порівнявши їх словозміну у мові XIV-XV ст. з словозміною XVI-XVII ст., підкреслимо те, що більшість форм займенників другої особи не змінилася.

Література:

1. Горпинич В.О. Морфологія української мови. К.: ВЦ «Академія», 2004. – 336 с.
2. Жовтобрюх М. А., Волох О.Т., Самійленко С. П., Слинко І. І. Исторична грамати-ка української мови. К.: Вища шк., 1980. – 320 с.
3. Етимологічний словник української мови: В 7 томах. / Гол. ред. кол. О.С. Мельни-чук. К.: Наук. думка, Т. 1. 1982. – 631 с.
4. Етимологічний словник української мови: В 7 томах. / Гол. ред. кол. О.С. Мельни-чук. К.: Наук. думка, Т. 5. 2006. – 704 с.
5. Картотека «Словника української мови XVI- першої половини XVII ст.» / Збері-гається у Відділі української мови Інституту українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України.
6. Словник староукраїнської мови XIV-XV ст. У 2-ох т. // За ред. Л. Л. Гумецької, І. М. Керницького, Т. 1, К.: Наук. думка, 1977. – 630 с.
7. Словник староукраїнської мови XIV-XV ст. У 2-ох т. // За ред. Л. Л. Гумецької, І. М. Керницького., Т. 2, К.: Наук. думка, 1978. – 591 с.
8. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 т. / Под ред. и с пред-исловием проф. Б. А. Ларина. М.: Прогресс. Т. 1, 1964. – 562 с.
9. Фасмер М. Этимологический словарь русского языка: В 4 т. / Под ред. и с пред-исловием проф. Б. А. Ларина. М.: Прогресс. Т. 4. 1973. – 852 с.

HISTORICAL MORPHOLOGY: NOUNS

The article deals with some grammatical features of nouns in Old, Middle and Early Modern English periods. The noun categories, examples of different noun declensions, paradigms are illustrated in the article.

Keywords: noun, grammatical categories, periods, changes, development

The grammar of Old English is quite different from that of Modern English, predominantly by being much more inflected, similar to Latin. **Grammar** is divided into morphology and syntax. Among living languages, Old English morphology most closely resembles that of modern Icelandic.

Morphology is a branch of linguistics that studies the structure of morphemes and other linguistic units, such as words, affixes, parts of speech.

Syntax is a branch of linguistics that studies the **principles and rules** for constructing phrases and sentences in natural languages.

OE was a **synthetic or inflected** type of language; it showed the relations between words and expressed other grammatical meanings mainly with the help of simple (synthetic) grammatical forms. In building grammatical forms OE employed grammatical endings, sound interchanges in the root grammatical prefixes, and suppletive formation.

The parts of speech to be distinguished in OE are as follows: the noun, the adjective, the pronoun, the numeral, the verb, the adverb, the preposition, the conjunction and the interjection[2, 131].

The article claims to analyze changes in grammatical categories of nouns in a diachronic way and systematize them.

OE Nouns had the following categories:

- Grammatical gender: masculine, feminine, neuter (grammatical gender of a given noun did not correspond its natural gender.)

For example, *sēo sunne* (the Sun) was feminine,

se mōna (the Moon) was masculine,

and *þæt wīf* “the woman/wife” was neuter.

- singular and plural number (nouns took different endings depending on whether the noun was in the singular (for example, *hring* ‘one ring’) or plural (for example, *hringas* ‘many rings’).
- strong and weak declensions;
- specific inflectional endings in each of the cases: nominative, accusative, genitive, dative;
- adaptation of borrowings;
- inflections in form of suffixes.

They were divided into two categories of declension in Old English, the so called Strong and Weak nouns. There are other minor declensions, as well, but most nouns fall into these two classifications.

The strong noun paradigm declines for case, gender and singular/plural.

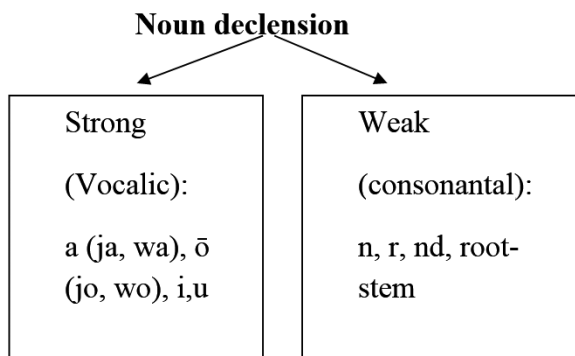

Table 1.

Strong Nouns' endings

case	Masculine		Neuter		Feminine	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
Nominative	—	-as	—	-u / —	-u / —	-a, -e
Genitive	-es	-a	-es	-a	-e	-a
Dative	-e	-um	-e	-um	-e	-um
Accusative	—	-as	—	-u / —	-e	-a, -e

Example declensions of **stān** 'stone', **scip** 'ship' (short neuter), **þing** 'thing' (long neuter), **ġiefu** 'gift' (short feminine), and **sorg** 'sorrow' (long feminine)[1, 45].

Table 2.

Examples of strong noun declensions

case	Masculine		Neuter		Feminine	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
Nominative	stān	stānas	scip / þing	scipu / þing	ġiefu / sorg	ġiefa / sorga, -e
Genitive	stānes	stāna	scipes / þinges	scipa / þinga	ġiefe / sorge	ġiefa / sorga
Dative	stāne	stānum	scipe / þinge	scipum / þingum	ġiefe / sorge	ġiefum / orgum
Accusative	stān	stānas	scip / þing	scipu / þing	ġiefe / sorge	ġiefa / orga, -e

The weak paradigm is more simplified and has less variation between the genders and cases.

Table 3.

Weak Nouns' endings

case	Masculine		Neuter		Feminine	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
Nominative	-a	-an	-e	-an	-e	-an
Genitive	-an	-ena, -a	-an	-ena, -a	-an	-ena, -a
Dative	-an	-um	-an	-um	-an	-um
Accusative	-an	-an	-e	-an	-an	-an

Example declension of nama 'name', ēage 'eye', and tunge 'tongue'

Table 4.

Example of noun declensions

case	Masculine		Neuter		Feminine	
	Singular	Plural	Singular	Plural	Singular	Plural
Nominative	nama	naman	ēage	ēagan	tunge	tungan
Genitive	naman	namena, -a	ēagan	ēagena, -a	tungan	tungena, -a
Dative	naman	namum	ēagan	ēagum	tungan	tungum
Accusative	naman	naman	ēage	ēagan	tungan	tungan

Middle English retains only two distinct noun-ending patterns from the more complex system of inflection in Old English. The early Modern English words *engel* (angel) and *name* (name) demonstrate the two patterns: strong and weak

Table 5.

Examples of noun declension

case	strong		weak	
	singular	plural	singular	plural
nom/acc	engel	enges	name	namen
gen	enges*	engle(ne)**	name	namen
dat	engle	engle(s)	name	namen

Some nouns of the *engel* type have an -e in the nominative/accusative singular, like the weak declension, but otherwise strong endings. Often these are the same nouns that had an -e in the nominative/accusative singular of Old English. (These in turn inherited from Proto-Germanic ja-stem and i-stem nouns.)

The strong -(e)s plural form has survived into Modern English.

The weak -(e)n form is now rare in the standard language, used only in *oxen*, *children*, *brethren*; and it is slightly less rare in some dialects, used in *eyen* for eyes, *shoon* for shoes, *hosen* for hose(s), *kine* for cows, and *been* for bees.

Early Modern English Nouns had only two cases (common and possessive),

- two numbers (singular and plural),
- no grammatical gender;
- some mutated plurals, a few -n plurals (*shoes/shoon*, *housen*, *eyen*), some

unmarked plurals (month, year, horse, fish);

- some unmarked genitives (mother tongue, lady slipper);
- –s of genitives sometimes omitted when word ended in sibilant (s-like sound) or following word started with one (peace sake);
- misinterpretation of genitive ending –s as ‘his’ (e.g. John Browne his meadow, Ann Harris her lot)

To sum up, we may conclude that the noun underwent tremendous changes. It lost many grammatical categories. This study aims at developing professional competence of philology students and can be intended for the use of scholars in the field of humanities and everyone who is interested in the history the English language.

References

1. Бабенко О.В. Курс лекцій з історії англійської мови. Навчальний посібник для студентів зі спеціальності 6.020303 «Філологія (Переклад)», Частина 1: / О.В. Бабенко // . –К.: Вид-но НУБіП, 2011.– С.131
2. Верба Л.Г. Історія англійської мови. Посібник для студентів та викладачів вищих навчальних закладів/ Л.Г. Верба // . –Вінниця: НОВА КНИГА, 2006.– 296 с.

Муційчук С.М.

к. пед. наук, доцент,

Нікітіна Олена

студентка

Національний університет біоресурсів
і природокористування України

СПЕЦИФІКА ВИКОРИСТАННЯ АБРЕВІАТУРИ В СУЧАСНІЙ ФРАНЦУЗЬКІЙ ПРЕСІ

Ключові слова: абревіатура, дискурс, ЗМІ, скорочення, мовні норми, джерело інформації

Keywords: abbreviation, discourse, media, reducing, linguistic norms source of information

Протягом останніх десятиліть абревіатура набула широкого поширення в різних дискурсах, насамперед у професійних типах дискурсу: політичному (RPR, PC, PDC, UNESCO, ONU та ін), медичному (SYDA, DNID, VAT), фінансовому (euro) і т. д.

Мова ЗМІ, мова преси, будучи авторитетним джерелом інформації мовного характеру, для більшості людей має сьогодні величезний вплив на динаміку мовного розвитку та формування мовних норм.

Абревіатура в економічному дискурсі

Для економічного тексту, як і для наукової літератури загалом, властиво найбільш чітке і логічне членування тексту. Як справедливо зазначають лінгвісти, чіткість реалізується навіть шляхом виділення частин цифровими позначеннями. Скороченню частіше піддаються назви організацій, установ, пов'язаних із фінансово-економічною діяльністю. Що стосується типу абревіації, то в розглянутому дискурсі превалюють ініціальні скорочення (94%), рідше зустрічаються композитні та усічені абревіатури.

1) Dieu sait si j'ai de l'indulgence pour les déviants, les exclus, les parias, les iconoclasts, mais je me désolidarise de toute personne s'attaquant à la SNCF.

2) Défense de l'AMF: la révélation du scandale exigeait une réaction rapide et les agences de presse ont mal interprété le premier message.

3) Mauvais départ pour le Pôle employ, fruit du mariage entre l'ANPE et l'Assedic, dont il est président: une partie du personnel a fait grève lundi.

4) Après quinze ans d'errance, Taslima Nasreen va enfin pouvoir poser ses valises. La ville de Paris vient d'accorder à cette SDF atypique un studio dans l'ancien couvent des Récolettes, une résidence d'artistes située dans le 10-e arrondissement.

Абревіатура у політичному дискурсі

У політичному дискурсі абревіатури складають 23% всіх використовуваних в пресі скорочень.

При аналізі абревіатур, отриманих методом суцільної вибірки зі статей, було виявлено таку обставину: всі скорочення, що належать до політичного дискурсу, відносяться до ініціальних (les sigles). Найпоширенішими виявилися абревіатури

назв політичних партій, наприклад: PDC – Parti démocrate – chrétien; PCF – Parti communiste français; UDC – Union démocratique du centre; PS – Parti socialiste:

Досить часто використовуються абрєвіатури назв різних бюро, асоціацій, компаній, такі як: **BIT** (bureau international du travail), **OTAN** (organisation du traité de l'Atlantique Nord), **WWF** (World Wildlife Fund). Найчастіше подібні абрєвіатури відомі у всьому світі, тому не розшифровуються, оскільки мається на увазі, що читач знає, про що йде мова, або, в крайньому випадку, може здогадатися по контексту про те, що означають подібні скорочення.

1) Les troubles politiques pourraient hypothéquer la tenue de sommet de l'ASEAN, agendé au 15 décembre à Bangkok.

2) Un secret percé par Moia Hartop Soutter et son mari, qui se sont connus au **WWF** International et y travaillent toujours depuis dix-sept ans.

І лише в тих випадках, коли журналіст не впевнений, що всі зрозуміють, про що він пише, він розшифровує абрєвіатуру:

3) L'ONU donne mandat à la Force internationale d'assistance et de sécurité (**FIAS**) pour intervenir militairement en Afghanistan.

4) Adopté à l'unanimité par la **Conférence des directeurs de l'instruction publique (CDIP)** en juin 2007, ce projet a déjà été accepté par les cantons de Vaud, du Valais, de Neuchâtel, du Jura, de Schaffhouse et de Glaris.

При аналізі матеріалу було відмічено, що деякі абрєвіатури, що вживаються у французькій пресі, запозичені з англійської мови: **WWF**, **ASEAN**, оскільки у французькій мові немає назв, аналогічних даним. Крім того, ці скорочення відомі у всьому світі, і в читача не виникає складнощів з їх розшифровкою.

Абрєвіатури в побутово-буттєвому дискурсі

Побутове спілкування, як зазначає В. І. Карасик, відбувається між добре знайомими людьми, воно зводиться до підтримання контакту і вирішенню повсякденних проблем. Його особливість полягає в тому, що це спілкування діалогічне за своєю суттю, протікає пунктирно, учасники спілкування добре знають один одного і тому спілкуються на скороченій дистанції, не промовляючи детально того, про що йде мова. Опосередкований буттєвий дискурс – це аналогічний (переносне значення) та алегоричний (символічне значення) розвиток ідеї через розповідь і опис. Побутово-буттєвий дискурс – це відображення словника, що використовується більшістю людей в повсякденному мовленні, і, як наслідок, віддзеркалення мовних тенденцій [2, 283]. При аналізі фактичного матеріалу був виявлений той факт, що по своїй поширеності в пресі абрєвіатури, що належать до побутового дискурсу, займають третє місце серед усіх скорочень, що використовуються в друкованих ЗМІ.

1) Francis Scott Fitzgerald est partout: après l'adaptation au cinéma de sa nouvelle «L'étrange cas de Benjamin Button» (**photo**), avec Brad Pitt, son plus célèbre ouvrage, «Gatsby le Magnifique», l'un des rôles marquants de Robert Redford, va faire l'objet d'un remake signé Baz Luhrmann (l'auteur d'«Australia»).

2) En **déco**, la peau de vache tachetée ou zébrée s'avère toujours incontournable.

3) Les coulisses de l'événement dans le hors-série de **L'Hebdo**.

4) L'enquête contre le réalisateur et le journaliste de Temps présent, qui avaient couvert leur cameraman pris le nez dans la cocaïne dans les **WC** d'une boîte de nuit lausannoise, a été bouclée.

Абревіатура в медичному дискурсі

У медичному науковому дискурсі в якості агентів виступають учені, що досліджують здоров'я людини, в якості клієнтів інституту слід назвати вчених, які використовують наукову інформацію, практикуючих лікарів. У науково-популярному медичному журналі консультантами часто виступають доктори і кандидати медичних наук, професори, завідувачі наукових лабораторій, керівники інститутів. Жанрами наукового медичного дискурсу є монографія, наукова стаття, огляд, підручник і т.п. (Збігаються з основними жанрами наукового дискурсу). Жанри власне медичного дискурсу зумовлені характером комунікації між представником інституту – лікарем і клієнтом інституту – пацієнтом; в науково-популярному медичному журналі найчастіше зустрічаються такі жанри медичного дискурсу, як скарга, діагностуюча бесіда, рецепт, рекомендація. При цьому для наукового медичного дискурсу властивий науковий стиль мовлення, а по відношенню до медичного дискурсу можна говорити про накладення наукового, офіційно-ділового стилів і розмовної мови. Використання наукового стилю обумовлено тематикою спілкування, здійснюваного всередині інституту – здоров'я і хвороби, що відповідає тематиці наукового медичного дискурсу. До особливостей текстів наукового медичного дискурсу можна віднести використання термінів, професійних кліше, опис як домінуючий функціонально-смісловий тип мовлення, резюмування. У французькій пресі зустрічаються статті не тільки про політику чи економіку, але й про медицину, медичних подіях, новинах. Однак таке відбувається відносно рідко, що відображено в кількості використаних в друкованих виданнях медичних скорочень – 8%. Найбільш поширеними медичними абревіатурами є назви медичних організацій, а також назви захворювань: AP-HP, HAS, SYDA і т.п.:

1) Magic Johnson et le **syda**, le cancer de John Wayne ou de François Silvant, Annie Girardot et la maladie d'Alzheimer, Grégory Lemarchal et la mucoviscidose, tant d'autres, partout, ici et ailleurs, tragiques souvent, utiles toujours.

2) Ce qui l'est moins, c'est que les presque accidents sont déclarés à la Haute Autorité de santé (**HAS**) et les événements graves à l'Institut national de veille sanitaire.

3) Le 24 décembre 2008, le petit Ilyès, 3 ans, meurt à l'hôpital Saint-Vincent-de-Paul, prestigieux centre pédiatrique de l'Assistance publique – Hôpitaux de Paris (**AP-HP**): une infirmière a commis une erreur en lui administrant un mauvais produit). Il devient grave (**EIG**) quand il a entraîné «une nature négative pour le patient, un caractère certain de gravité (cause ou prolongation du séjour hospitalier, incapacité, risqué vital), et qui a un lien avec les soins de prévention, de diagnostic, de thérapeutique ou de réhabilitation».

Абревіатури в технічному дискурсі

Першою особливістю технічного дискурсу є термінологічна насиченість тексту. Оскільки даний вид дискурсу досить жорстко регламентований, в даному тексті відсутня стилістично маркована лексика, однак використовуються визначення, що містять оцінність у своїй семантиці, і, відповідно, виражають ставлення автора до описуваного явища.

Технічний дискурс, за зауваженням Н.С. Руденко, має цілеспрямований характер, а це означає для мови, що «комунікативний зміст диктує вибір засобів її адекватного вираження» [4, 198]. Саме тому, незважаючи на необмежені можливості мови в передачі різноманітної інформації, кожна приватна сфера комунікації накладає на нього свої обмеження. Однією з таких приватних сфер є спілкування, або обмін інформацією у сфері

технології, значущість якої в житті суспільства надзвичайно висока. Остання обставина робить більш інтенсивним взаємодія технічної мови з загальнолітературні мовою.

У французькій пресі статті, присвячені техніці і технології, зустрічаються відносно рідко. Цим обумовлено мала кількість технічних скорочень, які становлять 8% всіх абревіатур у французьких друкованих виданнях. Велика частина подібних скорочень відноситься до рекламних статей:

1) *Bénéficiaire également d'une gamme de motorisations dernière génération: moteur diesel TDI avec système Common Rail ou essence TFSI avec système Valvelift pour un dynamisme accru et une consommation de carburant moindre, l'Audi Q5 affiche une sportivité et des performances rarement atteintes* [Le Point, 2009: 2].

2) *Le nouvel écran plat Philips avec sa technologie LED Lux réunit le meilleur de la HD avec des pixels parfaits, une qualité d'image proche de la réalité, une finesse inégalée, une fluidité de mouvement et des couleurs vives* [L'Hebdo, 2008: 25].

3) *Sa page d'accueil regroupe des «gadgets», semblables à ceux de Mac OSX ou de Windows Vista* [L'Illustré, 2008: 90].

4) *Il devient alors le compagnon idéal de votre vie numérique en permettant de surfer sur le Net, de reveler les mails et d'envoyer ou de recevoir des SMS* [Le Monde, 2009: 27].

Мова преси, як відомо, робить сьогодні величезний вплив на динаміку мовного розвитку та формування мовних норм.

Проаналізувавши французькі друковані видання, ми виявили такі особливості використання абревіатур:

1) абревіатури, що належать до економічного дискурсу, є найбільш поширеними – їх частка складає 46% всіх абревіатур, використовуваних в пресі, найменш поширеними є абревіатури з технічного та медичного дискурсу;

2) у кожному з типів дискурсу превалюють ініціальні абревіатури (їх частка становить 90%), у той час як усічені і композитні скорочення зустрічаються значно рідше;

3) частіше за все розкривається значення тих абревіатур, які рідко використовуються, або тих, які позначають реалії інших країн, не знайомі читачам даного друкованого видання;

4) у французькій мові зустрічаються абревіатури, запозичені з англійської мови;

5) абревіатури вживаються в мові досить часто, оскільки це зручно і для усної, і для письмової мови.

Література

1. Демьянков В.З. Политический дискурс как предмет политологической филологии // Политическая наука. Политический дискурс: История и современные исследования. – М.: ИНИОН РАН, 2002. – № 3. – С. 42-43.
2. Карасик В.І. Про категорії дискурсу // Мовна особистість: соціолінгвістичні та емотивні аспекти. – Волгоград, 1998. – С. 282-288.
3. Ракітіна М. М. Лінгвокультурологічні аспекти функціонування аббревіатур в політичному дискурсі. Автореф. дисс. на присудження уч. степ. канд. філол. наук. – Челябінск, 2007. – 21 с.
4. Руденко Н. С. Екологічні концепти в різних типах дискурсу (на матеріалі науково-технічного та поетичного дискурсів). Вчені записки Таврійського національного університету ім. В.І. Вернадського. Серія «Філологія». – М. – 2007. – С. 196-203.
5. Doppagne A. Majuscules, abbreviations, symbols et sigles. – 2007. – 96 p.

Муційчук С.М.

к. пед. наук, доцент

Удовенко А.

магістрант

Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ДОСЛІДЖЕННЯ СУЧАСНОГО ФРАНКОМОВНОГО ДИСКУРСУ

Ключові слова: лінгвістика, частина мови, морфологія, прикметник, займенник, етимологія, граматика.

Keywords: Linguistics, part of speech, morphology, adjective, pronoun, etymology, grammar.

У французькій контрактивній лінгвістиці існує низка проблем, які потребують свого вирішення. Ось чому актуальною постає спроба здійснити узагальнений аналіз фундаментальних напрацювань французьких типологів. Грунтуючись на наукових дослідженнях видатних лінгвістів сьогодення, ми ставили на меті довести дієвість діахронного підходу при вивченні французьких прикметників та займенників у типологічних дослідженнях.

Так, якщо проаналізувати французький прикметник, то можна виявити, що виокремлення його від іменника було зроблено середньовічними граматистами. До того періоду граматисти їх не розрізняли через тотожну морфологію. Однак є особливості, які підкреслюють їх відмінність: прикметник не має свого власного роду і числа, він тільки відтворює категорії роду і числа іменника, оскільки йому підпорядковується. Відмінність між іменником і прикметником сьогодні прийнята в різних європейських мовах: так слов'янські мови протиставляють неозначені закінчення (коротка форма прикметника) іменникового типу і закінчення означені, які базуються на асоціації короткий прикметник + відмінкове закінчення.

Ще одна особливість відрізняє прикметник від іменника: ступені порівняння, які в старофранцузькій мові були виражені спеціальними суфіксами. Але ступені не є визначальними, оскільки деякі прикметники, наприклад відносні, їх не мають. Нарешті, є логічне пояснення: іменник виражає «субстанції» (назва об'єкта або предмета), а прикметник – ознаку цих субстанцій. У французькій мові якісні прикметники можуть бути означеннями або ознаками, можуть бути перетворені в іменник, зміненими за допомогою прислівника в ступенях порівняння, вживатися окремо від іменника. Якісні прикметники, щоб показати жіночий рід або множину, мають особливі закінчення, а відносні в своїй більшості мають спеціальні форми (se, cet, cette, ces, mon, ma, mes) [2, 285]. Необхідно зазначити, що французькі граматисти як і граматисти інших мов відмовляються змінювати класифікацію частин мови.

Однак є виняток, який стосується французького прикметника: здійснено відділення детермінативів, і сучасні французькі шкільні граматики показали цю еволюцію. Можна вважати також вирішенням поділ якісних прикметників на два типи: ті, які виражають якість і ті, які виражають «відношення» (відносні). Ця відмінність

спирається на переконливі критерії: якісні можуть бути ознаками, означеннями або вживатися без іменника, в більшості своїй мають ступені порівняння, перед ними можуть стояти підсилювальні прислівники, вони можуть бути додатками іменникового типу (*Fier des ancêtres*); відносні прикметники можуть бути тільки означеннями, не мають ступенів порівняння (за винятком семантичного зсуву), перед ними не може стояти прислівник.

Іншою частиною мови, універсальність якої не може бути спростованою, є займенник (фр. *pronom*). Термін *pronom*, як зазначає Ж. Фейє, безсумнівно страждає від своєї етимології, оскільки він визначається як елемент, який замінює іменник. [1, 70] Проте, це не завжди відповідає дійсності: з одного боку, деякі французькі займенники не мають іменникового вираження (*je, tu, qui?, ce*), з іншого боку, вони можуть мати морфологічні і синтаксичні властивості, яких не мають іменники: наприклад, у французькій мові, яка втратила відмінки іменників, займенники зберігають відмінкові форми (*il, le, lui*); вони можуть бути пов'язаними з прикметником за допомогою прийменника (*Quoi de neuf? Y a-t-il quelqu'un d'assez hardi pour aller combattre?*). Ці особливості заперечують повну тотожність займенників з іменниками, навіть якщо деякі з них можуть їх замінювати. Зазначимо, що займенники замінюють не лише іменники, вони можуть замінювати частину фрази або цілі речення.

Класифікація французьких займенників завжди базувалася на семантичних критеріях і сучасна лінгвістика продовжує практику традиційної граматики, за якою розрізняють займенники особові (*personnels*), присвійні (*possessifs*), вказівні (*démonstratifs*), відносні (*relatifs*), питальні (*interrogatifs*), неозначені (*indéfinis*).

Розглянувши проблематику такої частини мови як займенник, видно, що є конфлікт між його природою і його функцією. Наприклад, займенник і іменник згруповують до одного класу «*nomen*» [1, 72], оскільки вони можуть мати ідентичні формальні властивості (відмінкові форми) і виконувати однакові функції. Але їхня категоріальна природа, внутрішня структура і особливо спроможність займенників з'являтися у формі ознак, доводить, що це різні одиниці, попри їх спільні риси. Типолог повинен зважати на важливе методологічне застереження: розглядати займенник як універсальну частину мови з притаманними йому ознаками.

Література

1. Feuillet J. Introduction à la typologie linguistique. – Paris: Honoré Champion éditeur. – 2006. – 632 p.
2. Grevisse M. Le bon usage. [4^{éd}ition]. – 1969, 1194 p.

Любов Ніколаєнко

к. філол. наук, в. о. доцента
кафедри професійного англомовного навчання
Чорноморський державний університет
ім. Петра Могили,
м. Миколаїв, Україна,

**АКСІОЛОГІЧНО МАРКОВАНІ КОМПЗИТНІ ПРИКМЕТНИКИ /
ІМЕННИКИ З ПОЗИТИВНОЮ СЕМАНТИЗАЦІЄЮ КОНЦЕПТІВ ДОБРО,
БЛАГО В АНГЛІЙСЬКІЙ І УКРАЇНСЬКІЙ МОВАХ**

Axiologically marked compound adjectives / nouns with positive semantization of concepts GOOD and BLESSING have been compared according to their semantic peculiarities in the contrastive languages. Types of interlinguistic correspondences have been established on the basis of their cultural and national semantics as well as etymology.

Key words: axiologically marked compound nominations, positive semantics, evaluative meaning.

Ключові слова: аксіологічно марковані композитні номінації, позитивна семантика, оцінне значення.

Постановка завдання. Розглянути й зіставити англійські й українські аксіологічно марковані композитні прикметники / іменники з позитивною семантизацією концептів ДОБРО, БЛАГО з огляду на мотиваційну образність цих одиниць, внутрішню та зовнішню форми.

Актуальність дослідження аксіологічно маркованих композитних прикметників / іменників зумовлено антропоцентричним спрямуванням сучасної лінгвістичної парадигми у вивченні мовної номінації, тенденцією до поглибленого аналізу номінаційних процесів та їх результатів, а також тенденціями розвитку експресивного забарвлення лексем і постійного варіювання лексичного складу для реалізації оцінно-прагматичного компонента їх змісту в соціально-орієнтованому спілкуванні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різномасштабний опис мовних одиниць з аксіологічною семантикою в сучасних дослідженнях (В. В. Акуленко: 1995, Т. М. Антонченко: 2000, Т. А. Космеда: 2000, Н. Д. Арутюнова: 2004, О. В. Тищенко: 2005, Т. В. Гончарова: 2006, Н. В. Іваненко: 2008, М. М. Михальченко: 2010, І. М. Микитюк: 2014 та ін.) спрямовано, як правило, на розкриття специфіки стилістичних, модальних, експресивних, когнітивно-прагматичних та дискурсивних характеристик оцінних засобів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аксіологічно марковані композитні номінації (далі АМКН) – узагальнювальні слова, назви онтологічних класів об'єктів і суб'єктів, у яких представлено колективне, соціально закріплене ставлення до них людини. Крім того, АМКН є частиною ідеалізованої моделі світу, яка створюється самою людиною (соціальною групою, суспільством, нацією), і це дає

ім право на варіювання. Як усякий конструкт, така модель світу складається з блоків, якими є норми, водночас мінливі й стійкі.

Оскільки ідеалізована модель світу не така стабільна, достовірна й відчутна, як сам світ реальності, оцінні судження не лише беруть участь у її створенні – вони сприяють також її пізнанню. У цьому пізнанні, як і в пізнанні дійсності, значну роль відіграє інтуїція: через відчуття добра людина впізнає ідеальне в реальному. “Поняття цінності виконує координуючу (між людиною й світом об’єктів), стимулюючу (яка спрямовує діяльність), дидактичну й регулятивну (прескриптивну) функції в механізмах життя” [1,183]. Це означає, що АМКН є також назвами гносеологічних класів об’єктів і суб’єктів, у яких представлено пізнавальне ставлення до них людини.

Таким чином, оцінне значення досліджуваних АМКН насамперед характеризує відношення між дійсним світом і його ідеалізованою моделлю, створеною людиною (соціальною групою), а також містить соціально закріплене ставлення людей до об’єктів дійсності.

Аксіологічно марковані композитні прикметники / іменники передусім пов’язані з концептами ДОБРО, БЛАГО та їхніми похідними, як-от: НАДІЯ, ОБОВ’ЯЗОК, ТЕРПІННЯ, ПОРЯДНІСТЬ, ПРАВДА.

Концепт ДОБРО усвідомлюється носіями конкретної мови насамперед через протиставлення з його семіотичною антиномією ЗЛО. Ці морально-етичні концепти передусім виступають аксіологічними категоріями, які в традиційній народній культурі виражено у протиставленні сприятливих і несприятливих для колективу й індивідів явищ щастя / нещастя, вдачі / невдачі, свого / чужого, правди / неправди тощо.

Томас Гоббс писав: «...Слова добро, зло ... завжди вживаються у відносному значенні залежно від того, хто їх використовує, оскільки ніщо не буває чимось таким просто й абсолютно і ніяке загальне правило про те, що є добро і що – зло, не може бути взяте з природи самих об’єктів, а встановлюється або кожною окремою людиною щодо своєї особи (там, де немає держави), або (в державі) особою, яка представляє державу, або арбітром, або суддею, якого люди, що мають різні позиції, обирають за взаємною згодою і чие рішення вони зроблять указаним правилом» [2, с. 85-86].

Розуміння людиною добра здебільшого визначає цінності суспільства, його етичні й естетичні ідеали, адже все життя людини супроводжується вибором між добром і злом. Ще Аристотель зазначав, що у його добу було прийнято добро вважати щастям. Воно розумілося як «діяльність душі у відповідності з добродійністю» [8, р. 157]. Остання необхідна для реалізації щастя, оскільки чим більше людина творить добра, тим більше позитивної енергії повертається до неї, і це робить її щасливою. Тож бути добродійним, відзначатися моральними чеснотами – у цьому і полягає значущість щастя [4, с. 23]. Поняття щастя, добра – найважливіші суспільні цінності, вони є основою для «виконання функції людини у відповідності з моральними чеснотами» [7, р. 95].

Спостерігається закріпленість одиниці благо за вираженням духовного, небесного, божественного, оскільки це слово запозичене з церковнослов’янської мови, зі сфери богослужіння, а мовна одиниця добро демонструє здатність характеризувати все земне, матеріальне, людський вияв життя [4, с. 37]. У «Новому тлумачно-му словнику синонімів» лексема добро пояснюється як синонім лексеми благо з та-

кими основними значеннями: 1) гарного, доброго, позитивного в людській душі й житті; 2) протилежності абсолютному негативному началу – злу; 3) певних моральних відчуттів; 4) душевного руху, який пов'язується з альтруїстичним наміром; 5) локалізованості в душі людини; 6) абсолютного, найвищого, можливо, божественного погляду на світ; 7) абстракції високого рівня, позитивного морального начала в душі людини; 8) краси, істини, смислу; 9) які здатні до вживання з дієсловами робити і творити і з кількісними прислівниками на зразок багато, немало, мало, при цьому предметом кількісної оцінки добра є вся сума добрих справ людини; 10) протиставлення злу [13, с. 145].

Англійськими відповідниками українському благо словники називають boon («благо», «милість», «добродіяння», «дар»), benefit («благо», «користь», «вигода»), blessing («благословення», «благо», «благодіяння») [14, с. 52]. Поняття добра у свідомості англійського народу пов'язане з намаганням зрозуміти світ, побачити в ньому інших, «відповісти їм моральними вчинками й чеснотами» [9, р. 93]. Добро для англійців – це спроба досягти віддаленої довершеності, джерела чистої енергії, джерела чогось нового [4, с. 77]. У цьому ракурсі поведінка людини, її діяння набувають позитивної спрямованості, адже «добро – це орієнтир, а не мета» [11, р. 186]. Отже, шлях до вищості через добро характерний для англійської національної свідомості, «він проникнутий оптимістичною вірою в його незламне вічне буття» [10, р. 238].

Ядерними тематичними асоціаціями, які об'єднують АМКН, виступають такі, що символізують добро:

– в англійській мові як налагодження миру: *bridgebuilder, bridgeman, make-peace, peace-lover, peacemaker* / в українській – як добротинність: *добротворець, доброчинець*;

– гарні вміння та поведінку: англ. *goodlike* / укр. *добротрай*;

– порядність: англ. *clean-living, thanksgiver, well-disposed, well-wisher* / укр. *добротвичайний, добротпорядний, добротпристойний, добротсусідський*;

– чуйність, добротрозичливість: англ. *good-liking, goodwill, well-nature* / укр. *добротросердий*;

– волю, власне бажання: англ. *freewill, freedom-loving, free-and-easy* / укр. *добротвольний*;

благо як:

– щедроти, дари, достаток, добротбут, щастя: англ. *godsend, godsent, god-speed, well-being* / укр. *благодать, благоденство, благополуччя, благоустрій*;

– згоду, дозвіл, схвалення: англ. *well-done* / укр. *благословення*;

– чесність, порядність, досконалість, високу мораль, культуру, терпіння: англ. *right-thinking, downright, Christ-like, forthright, Godman, man-to-man, well-advised, well-balanced, well-behaved* / укр. *благородний, благотворитель, благочестя, високогуманний, високоморальний, високоорганізований, високопатріотичний, висококультурний, Всеблагий, довготерпеливий*;

– довіру, надійність: англ. *faithworthy, trustworthy, well-affected* / укр. *багатонадійний, благоднадійний, великонадійний, високонадійний*;

правду, право, істину як:

– захист: англ. *law-and-order* / укр. *правотзахисник, правотзаступник, правосуд*;

– боротьбу: англ. *peacekeeping* / укр. *правотборець*;

– щирість: англ. *soothfast, true-to-life* / укр. *голоп Правда*;
– порядок: англ. *well-kept* / укр. *правопорядок*;
– погляди та позицію людини: англ. *law-abiding, right-thinking, right-winger* / укр. *правосвідомість*;

– чесність, порядність: англ. *all-right, gospel-truth, true-life* / укр. *добропорядний*.

Заслугове на більш глибокий екскурс в етимологію номінація *right-winger* – «правий», що має безпосередні зв'язки з укр. *правий*. Обидві лексеми утворені субстантивацією і в англійській, і в українській мовах вживаються в переносному значенні як вторинні номінації. Образно-аксіологічна конотація *правого* як прямого, правильного, позитивного стосується і правничої сфери (пор. етимологічну спорідненість спільнокореневих слів (*право – правий*), як про це свідчать лінгвокультурологічні та етнолінгвістичні праці [3, с. 94; 5, с. 22-28]).

Отже, внутрішня форма давньослов. прикм. **pravъ* > *правъ* > *прав* спочатку означала «вперед спрямований», від якої розвинулося подальше значення: «прямий, рівний» і «щирий, справедливий» [16, с. 323–324]. Про міфолого-ритуальні корені лінгвоаксіологічної опозиції *правий – лівий* на тлі інших бінарних протиставлень *чоловічий – жіночий, верхній – нижній, живий – мертвий* і т. ін. див. також: [6, с. 151–166]. У давньоанглійській мові (до 830 р.) прикметник **riht* мав значення «прямий, справедливий, гарний»; пізніше (до 1121 р.) *riht, rihte* розширює значення і позначає «прямий, законний, дійсний, справжній»; після 1303 року цей прикметник набуває сучасного позначення – *right*, наприклад, *right-on* [17, р. 665].

Численні номінації, що містять лексему *right*, актуалізуючи різні сторони загальної «позитивності» називаного суб'єкта, наприклад, *right-winger* – «правий, консерватор» та її протиставлення *left-winger* – «1) лівий, 2) людина з прогресивними поглядами», певною мірою розвинули історичне значення лексем *правий / лівий* і в сучасній англійській мові вживаються з протилежною семантикою, тобто *правий* – не як справедливий, а навпаки, реакційний, а *лівий* – прогресивний. Це можна пояснити через процеси запозичення значень слів (не власне слів) відповідно до ступеня їх адаптації в мові-рецепторі. Так, політичні поняття *правий, лівий* запозичено з французької мови – *droit, gauche*: у часи французької буржуазної революції в Конвенті помірковані жирондисти сиділи праворуч, а прихильники радикальних дій монтаньяри – ліворуч [3, с. 94].

Заслугове також на увагу концепт ПРАВИЙ з погляду словотвірної продуктивності. Так, в українській мові корінь *прав-* наявний у словах на позначення концептів, для іменування яких англійська мова обрала інші мотиваційні основи: укр. *Правда* – англ. *true*, укр. *Праведник* – англ. *pious, religious man*, укр. *Правосуддя* – англ. *justice*, укр. *Правило* – англ. *rule*».

Полісемантичні АМКН-прикметники й іменники з позитивною семантизацією морально-етичних концептів, як і проаналізовані меліоративні моносеманти, представлено полісемічними українськими одиницями, внутрішня форма яких пов'язана з поняттями добра, правди, права, блага.

Наприклад, на основі первинного значення лексеми *правовірний*, що вживається в релігійному дискурсі на позначення людини, яка «суворо дотримується догматів певної віри, релігії» [12, с. 1101], було розвинуто метафоричне переносне значення за моделлю ЛЮДИНА – ЛЮДИНА, завдяки якому ця одиниця набула аксіологічно

маркованого меліоративного відтінку. Меліоративна оцінка тут цілком умотивована двома компонентами АМКН право + вірний, що за своєю семантикою символізують справедливість, вірність, правоту тощо.

Серед полісемантичних АМКН із первинним меліоративним значенням наявні одиниці, які в сучасній українській мові вважають семантично актуалізованими. Це стосується АМКН *добродій*, що в радянських словниках має позначку *заст.* і вживалася на позначення «дорослого чоловіка, переважно з привілейованих верств суспільства» [15 (II), с. 324], проте у сучасному функціонуванні аналізована номінація набула апелятивної форми ввічливого звертання до високопосадової особи. У розмовному мовленні АМКН *добродій* синонімічна до лексеми *благодійник*. І тут ще одне цікаве спостереження, суть якого полягає в тому, що словники фіксують ще й пейоративне значення аналізованої АМКН із поміткою *ірон.*, яка вживається на позначення «лихої, ненависної, небезпечної людини» [12, с. 307]. Англійським частковим відповідником до укр. АМКН *добродій* у значенні *благодійник* є номінація *almsman*, що має позначку *арх.* Це свідчить про те, що названа АМКН уживалася свого часу на позначення *благодійника*, що подавав милостиню.

Семантику благородства, благих намірів, відвертості у своїй образно-мотиваційній структурі містять такі АМКН, як англ. *well-affected, evendown, goodwill* / укр. *благородний, простолінійний, прямолінійний*. Проте в різних контекстах ці АМКН реалізують і свої інші значення. Наприклад, англ. *goodwill* може вживатися і як юридичний термін, а укр. *благородний* – як застаріле на позначення людини дворянського походження.

Висновки і перспективи подальших розвідок. АМКН-прикметники й іменники з позитивною семантизацією морально-етичних концептів ДОБРО, БЛАГО в зіставлюваних мовах мають спільну мотивацію. Відмінності простежуються в зовнішній формі композитів: більшість англійських АМКН пишуться через дефіс, порівняно з українськими, які пишуться разом.

Перспективами дослідження є подальше вивчення аксіологічної семантики складних одиниць, які й дотепер у різних мовах залишаються оказіональними.

Список літератури:

1. Арутюнова Н. Д. Типы языковых значений: Оценка. Событие. Факт / Нина Давыдовна Арутюнова. – М.: Наука, 1988. – 341 с.
2. Гоббс Т. Избранные произведения: В 2 т. / Томас Гоббс. – [пер. с англ. А. Гутермана] – М.: Мысль, 1964. – Т. 2 – 748 с. (Редакция, вступительная статья и примечания Е. М. Вейцмана).
3. Гончарова Т. В. Типологія аксіологічно маркованих агентивних номінативних одиниць із формантом *-er* / Тетяна Володимирівна Гончарова. – К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. – 165 с.
4. Іваненко Н. В. Добро в англійській та українській мовних картинах світу / Надія Вікторівна Іваненко. – Кіровоград: КОД, 2008. – 199 с.
5. Толстая С. М. Труд и мука / С. М. Толстая // Язык Африка Фульбе: сб. научн. ст. в честь А. И. Коваль. – СПб, 1998. – С. 22–28.
6. Толстой Н. И. Бинарные противопоставления типа правый – левый, мужской – женский / Н. И. Толстой // Язык и культура. – М., 1995. – С. 151–166.

7. Anagnostopoulos G. Aristotle on Function and the Attribute Nature of Good / Georgios Anagnostopoulos // *The Greek and the Good Life* / ed. by David J. Depew. – Fullerton: California State University, 1980. – P. 91–137.
8. Aristotle. *Nicomachean Ethics* / Aristotle. – [translated by J. A. K. Thompson]. – Harmondsworth: Penguin Books, 1976. – 738 p.
9. Cooper J. Reason and Human Good in Aristotle / John M. Cooper. – Cambridge: Harvard University Press, 1985. – 179 p.
10. Rawls J. *A Theory of Justice* / John Rawls. – Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press, 1991. – 277 p.
11. Ryle G. *The Concept of Mind* / Gilbert Ryle. – L.: Penguin Books, 2000. – 316 p.
12. Джерела ілюстративного матеріалу:
13. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / [уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел]. – К.; Ірпінь: ВТФ «Перун», 2005. – 1728 с.
14. Новый объяснительный словарь синонимов русского языка / [сост. Ю. Д. Апресян и др.]; РАН; Ин-т языкознания им. В. В. Виноградова. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – Вып. 1. – 511 с.
15. Словарь синонимов и антонимов английского языка / [сост. Девлин Д.]. – М.: ЗАО Центрполиграф, 2005. – 559 с.
16. Словник української мови: в 11-ти т. / [ред.-упоряд. І. К. Білодід]. – К.: Наукова думка, 1970–1980. – Т. I–XI.
17. Этимологический словарь русского языка: более 5000 слов / [сост. Цыганенко Г. П.]. – 2-е изд., перераб. и доп. – К.: Рад. шк., 1989. – 511 с.
18. *Dictionary of Etymology. The Origins of American English Words* / [ed. by R. K. Barnhart]. – N. Y.: Harper Collins Publishers, 1996. – 916 p.

Бабушка В.І.

МНУ імені В. О. Сухомлинського, Україна, м. Миколаїв
Науковий керівник: к.п.н., доцент **В. В. Баркасі.**

МІСЦЕ ТЬЮТОРА ТА СТУДЕНТА ПІД ЧАС ДИСТАНЦІЙНОГО ВИВЧЕННЯ ГУМАНІТАРНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація

Дана стаття присвячена аналізу методологічних і теоретичних засад тьюторів та студентів у процесі здобуття дистанційної гуманітарної освіти з точки зору педагогіки у вищих навчальних закладах.

Анотація англійською

This article is devoted to the methodological and theoretical principles of tutors and students in the process of gaining remote liberal education in terms of pedagogy of higher education establishments.

Ключові слова: дистанційне навчання, підвищення професійної кваліфікації, принцип інтерактивності, ІКТ, тьютор, тьюторіал, тьюторська діяльність.

Key words: distance learning, upskilling, interactivity principle, ICT, tutor, tutorial, tutoring.

Постановка проблеми. З плином часу поступово виникає все більше тенденцій стосовно ДО, особливості викладача та його функції не є винятком. Таким чином, актуальним завданням стає аналіз даного питання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. З упровадженням дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України значно зросла кількість наукових досліджень, присвячених проблемам дистанційного навчання. Як видно з аналізу досліджень та праць, велика увага приділяється вивченню особливостей навчання на відстані, що й відображено в публікаціях В. Кухаренка, М. Мойсеевої, М. Мура, Е. Полат, О. Сімпсона, М.Томпсона, А.Хуторського, С. Щеннікова та ін.

Зокрема Ю. Коровайченко підкреслює, що саме кадрове забезпечення є одним з основних складових дистанційної освіти (ДО). Тьютор бере на себе роль ква-

ліфійованого опонента, помічника, автора науково-методичного супроводу під час здобуття студентами ДО [2].

Проблема формування готовності студентів вищих навчальних педагогічних закладів до діяльності тьютора досліджена в дисертаційній роботі Іващенко М. Автор розглядає викладача як педагога, який супроводжує побудову та реалізацію індивідуальної освітньої програми суб'єктів дистанційного навчання. На його думку, діяльність тьютора передбачає індивідуальну траєкторію навчання шляхом підтримки їхньої самостійної навчально-пізнавальної діяльності [1].

Постановка завдання полягає в дослідженні методологічних і теоретичних засад тьюторів (з метою практичної підготовки викладачів ВНЗ під час проходження підвищення кваліфікації) та студентів (для з'ясування переваг і недоліків) в системі дистанційного навчання (ДН).

Виклад основного матеріалу. Як відомо, викладач-консультант (або тьютор) має ряд повноважень, серед них наступні: перевірка самостійних завдань з відповідним коментуванням, організація дистанційного курсу та поліпшення вивчення останнього, проведення консультацій та семінарів для студентів. Такі особливості ДН, як інтенсивність режиму роботи, стисла форма занять та співпраця з дорослим населенням, визначають основні вимоги, відмінні від тих, що використовувалися раніше, як у плані методики навчання, так і за особистісними якостями.

Для отримання знань та закріплення практичних навичок учнем тьютор працює над створенням освітнього середовища, а також сприяє активному використанню матеріалів для навчання, порад із досвіду інших студентів, джерела в мережі Інтернет та ін. Обов'язковим для кожного освітнього працівника є володіння технологіями ведення чату та створення веб-сторінок, Інтернетом, електронною поштою, комп'ютерними навчальними програмами [5].

Саме за допомогою сформованого онлайн-середовища для тьюторів спеціалісти можуть саморозвиватися, постійно взаємодіючи з колегами, відвідуючи семінари, конференції, авторські виїзні школи. Тьюторіалом у ДН називають очне академічне заняття, організоване викладачем-консультантом (тьютором) за допомогою активних методів навчання, має на меті закріплення та корекцію навичок, умінь і знань, контроль процесу сприйняття та засвоєння студентами інформації. Звідси випливає, що сучасний викладач повинен володіти набором відповідних компетенцій.

На думку науковця В. Кухаренка, саме цілісність та гнучкість навчальної моделі є основою для вдосконалення професійної діяльності педагогічних працівників (як у традиційній, та і в дистанційній формі), якій, у свою чергу, характерні наступні умови: специфіка та потреби майбутньої аудиторії мають бути враховані при підготовці навчального матеріалу; обов'язкове структурування на складові (навчальна мета, вступ, основна частина, навчальні вправи, вправи для самооцінки, проміжні тести, елементи зворотного зв'язку, висновки); простота виконання та наявність підказок, інструкцій; інтерактивність та сприяння розвитку навичок спілкування між студентами та викладачем; мотивація до самостійного вивчення інформації, визначення начальних цілей (конкретні та загальні) [3].

Визначимо перелік обов'язків викладача ДН відповідно до змісту курсів з підвищення професійної кваліфікації:

Таблиця 1

Переваги та недоліки ДН для студентів

Переваги	Недоліки
Гнучкість режиму навчання, врахування індивідуальних потреб та освітні вимоги.	Брак реального спілкування між студентом та викладачем (обмін інформацією лише через віртуальні електронні мережі, технічні засоби).
Можливість вибрати будь-який ВНЗ (незалежно від території проживання).	Не завжди можливо консультуватися зі студентами та колегами.
Активне застосування новітніх методик і технологій, які стануть корисними у майбутній професійній діяльності.	Бажання та мотивація до самостійного навчання без сторонньої допомоги та підтримки від викладачів.
Графік проведення занять планується самостійно.	Необов'язкове негайне використання засвоєного знання з відповідним аналізом проблемних питань на основі реальних фактів та підтверджених практикою прикладів.
Самостійне створення оптимальних для навчання умов.	Недостатня забезпеченість ІКТ, якісним Інтернет-зв'язком.

- організація та підготовка тьюторіалів, презентацій, інших заходів у галузі ДО;
- контроль за стадіями виконання студентських самостійних робіт;
- наявність об'єктивних та конструктивних коментарів і зауважень щодо навчального процесу в процесі вивчення дисциплін;
- у разі необхідності – доповнення інформації цікавими відомостями, фактами із власного життєвого досвіду, науковими матеріалами та завданнями з метою поліпшення засвоєння знань;
- проведення консультацій зі студентами відповідно до розкладу.

Звісно, викладачам на курсах пропонуються лекційні джерела та практичні запитання, що відповідають тематиці особливостей ДО, різноманітності форм та методів ДН, ІКТ і програмним продуктам (з можливими алгоритмами адаптації до умов навчання), обов'язків і функцій тьютора та ін.

Програмне забезпечення і мультимедіа є основними дидактичними засобами, використання яких відпрацьовується на практиці. Заключним етапом можна вважати підготовку циклу електронних навчальних матеріалів та пропозицій щодо застосування для студентів та інших фахівців [4]. Провідним стає принцип інтерактивності навчального процесу, під час якого всі учасники повноцінно взаємодіють, викладач виконує роль суб'єкта (направляє потік розумової активності студентів, за допомогою перевірених фактів консультує з приводу ходу роботи і підбиття підсумків). Слід підкреслити значення методів ДН: удосконалення критичного мислення та розвиток усіх рівнів пізнання – синтез, розуміння, аналіз, застосування, знання).

Таким чином, ми можемо стверджувати, що саме індивідуалізація ДН – важливий фактор, на який спрямовано тьюторську діяльність; викладач – лише організовує, координує, допомагає та має повноваження менеджера [5].

Говорячи про нюанси навчання, «його результатом є зміна самого студента», тобто сам процес сприяє виробленню особливих практичних умінь для знаходження відповідей на більшість завдань за посередництва інформаційно-технічних засобів та Інтернету. Відзначимо, що для кожного студента ДН є не лише шляхом здобуття та

закріплення знань, а й чудова можливість розвинути особисті якості (самовиховання, вимогливість та самокритика, цілеспрямованість, самоорганізація та інше) [6]. Проте ДО притаманні переваги та недоліки, наведені нижче (табл. 1).

Підводячи підсумок, слід відзначити, що поліпшення процесу пізнання і підвищення продуктивності потребують технічної діяльності. Звісно, що якість результату студента залежить саме від здобутих умінь та навичок стосовно володіння ІКТ, способів оброблення навчальної інформації, інтерпретування висновків і закріплення доробку на носії з майбутньої презентацією останнього. Незалежно від рівня опанування комп'ютерних технологій, стає можливим подолання кожного етапу у різноманітних варіантах ДН. Перерахуємо деякі з умінь, що входять до даного блоку:

- втілення навчальних або наукових поглядів різними способами (відео- та аудіотехнології, формат html, графічні пакети, проекти і т.д.);
- доцільний та продуманий вибір ІКТ та засобів реалізації навчальних питань, проблем та цілей;
- правильність виконання творчих завдань, оформлення, відправка за допомогою програм забезпечення електронного зв'язку (пошта, скайп тощо), опублікування продукції в Інтернет-мережі.

Література:

1. Іващенко М. В. Формування готовності студентів вищих навчальних закладів до діяльності тьютора: автореф. дис. канд. пед. наук: 13.00.04 / М. В. Іващенко. – Х., 2011. – 20 с.
2. Коровайченко Ю. М. Фактори нормативного забезпечення дистанційної освіти / Ю. М. Коровайченко // Нові технології навчання: наук. метод. зб. – К., 2001. – Вип. 30. – С. 254.
3. Кухаренко В. М. Навчально-методичний комплекс підготовки викладача дистанційного навчання [Електронний ресурс] / В. М. Кухаренко. – Режим доступу: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/ITZN/em3>
4. Melody M. Thompson. Faculty self-study research project: examining the online workload / Melody M. Thompson // 3JALN Volume 8, Issue 3, 2004. – pp. 84-88.
5. Moor M. Distance education: a system view / Michael Moor. – Lawrence Erlbaum Associates, Inc., USA, 2007.
6. Simpson O. Supporting students in online, open and distance learning / Ormond Simpson. – Kogan page Limited, London, 2002.

Конончук І.В.

старший викладач,
кафедра іноземної філології і перекладу
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ЕМОТИВНІ НОМІНАЦІЇ У ХУДОЖНЬОМУ ДИСКУРСІ

*Емотивна компетенція, емоційний стан, концепт, персоніфікація.
Emotive competence, emotional state, a concept, a personification.*

Мова та її словниковий склад являють собою найкращий доказ реальності «культури» в сенсі історично переданої системи «уявлень» і «установок». Емоції не можуть бути ідентифіковані без допомоги слів, а слова належать конкретній культурі і відображають з собою культуроспецифічну точку зору. До важливих принципів, які пов'язують лексичний склад мови та культуру, А.Вежбіцкая відносить «культурну розробленість», «частотність» і принцип «ключових слів» [1]. Національно-культурна специфіка мови втілюється, насамперед, у концептах, які маркують колективну свідомість (А. Вежбіцкая, В.І. Карасік, С.Х. Ляпін, Ю.С. Степанов)

Одиницями когнітивного рівня, за Ю.Н. Карауловим, є поняття, ідеї, концепти, що складаються в більш або менш упорядковану картину світу, яка відображує ієрархію цінностей [3].

З позицій мовлення концепти складають індивідуальне надбання людини і мають соціально відпрацьований, але особистісно переломлений

характер. За Ю.С. Степановим, концепти являють собою згустки культури у свідомості людини; форму, в якій, вона входить у ментальний світ людини. Особливо важливою вважається теза про концепт – це за допомогою чого людина сама входить у культуру, а в деяких випадках і впливає на неї [4]. Спираючись на визначення концепту, запропоноване Ю.С. Степановим, концепт – це «той» пучок уявлень, понять, знань, асоціацій, переживань, який супроводжує слово... Концепти не тільки мисляться, вони переживаються. Вони – предмет емоцій, симпатій і антипатій, а іноді й зіткнень. Концепт – основний осередок культури в ментальному світі людини [4].

У всіх концептах складаються, підсумовуються ідеї, що виникли за різних часів, у різні епохи. Для концептів важливі лише асоціації, сукупність ідей, які гармонують між собою в концептах – що «семантичних ознак» [4].

Для оповідань Г. Гессе типовими рисами є образність та метафоричність. Вивченню цієї проблеми присвячені дисертаційні дослідження Р. Каралашвілі, В.Д. Седельника, А. Г. Березиної.

Нагадаємо, специфічна частина ціннісної, зокрема, індивідуальної картини світу, відображує різну номінативну щільність об'єктів, їх різну оцінку кваліфікацію, «різну комбінаторику цінностей.» Семантична щільність тієї чи іншої тематичної групи слів, деталізація найменування, виокремлення смислових відтінків є сигналом

лінгвістичної цінності позамавних об'єктів [2]. До концептів, які вербалізовані у творах Г. Гессе і відповідають вищеназаним аспектам, у першу чергу, слід віднести концепти «смерть» (Tod), «життя» (Leben), «любов» (Liebe) і «страх» (Angst) «.

Мета дослідження – дослідити концепт «кохання» та проаналізувати, яким чином він стає предметом в індивідуальній свідомості Г. Гессе.

Виклад основного матеріалу. Концепти є ключовими словами (лейтмотивами оповідання), вони структурують його цілісність, асоціативно пов'язують різні фрагменти тексту. У процесі дослідження лексико-семантичного аспекту зроблено акцент на основній мовній формі концептів, а також на пропозиції чи висловлюванні, що відображують ідею про цей концепт.

Любов є основоположним початком життя, безсумнівна її первинність у людських взаєминах. Універсальна тема любові знаходить відбиток у багатьох оповіданнях і повістях Г. Гессе, стаючи центром розповіді емоційних мікро – або макроситуацій («Die Marmorsäge», «Hans Amstein», «Der Zyklon», «Der Lateinschüler», «Neumond» etc.).

Різноманітні емотивні номінації, які об'єднані темою «любов» і відображують емотивну компетенцію Г. Гессе. Ізольовані від ситуації, вони можуть бути співвіднесені з «алфавітом» когнітивної діяльності Г. Гессе та розділені на емотивні номінації, виражені словами або словосполученнями, що відбивають будь-яке уявлення про кохання. Це (1) номінації, утворені шляхом афіксації і словоскладання, (2) адекативні словосполучення, (3) словосполучення фразеологічного характеру, (4) синтаксично огорнуті номінації, що відображують уявлення про любов:

(1) *Verliebtheit, Spielerei, Leidenschaften, Liebelei, Liebhaberei, Lieblingsbände, so eine Studentenliebelei, Frauenliebe drängen, leidiges Verliebt sein, Liebesgetändel, Liebesleben, Liebesangelegenheit, Liebesabenteuer, Liebessache, Leidwesen, Wohlgefallen, Liebreiz etc.*

(2) *verliebte Paare, knabenhafte Liebeleien, süße und verderbliche Leidenschaft, rührende Rücksicht, verdoppelte Zärtlichkeit etc.*

(3) *toll machen, den Kopf vollends verdrehen, rasend verliebt sein, sich die Zeit mit Liebesgetändel vertreiben, verschossen sein, lieb haben, zum Sterben verliebt sein etc.*

(4) *Geheimnis der Liebe, sich eiligst verlieben, toll machen, etwas vom Wesen der Liebe zu erfahren, fühlen, rührend, die Tränen, fesseln, über so knabenhafte Liebeleien hinaus sein, mit allen Sinnen empfinden, eine Verlockung haben, nur sein Vergnügen im Sinne haben, der Liebhaber, keinen Schatz haben, Verhältnis anfangen, keine Erfahrung in Liebessachen haben, Verehrer, das Außerordentliche dieser Liebe begreifen, schonen, das Mädchen freien, um den Verstand bringen, nach der Frauenliebe drängen etc.*

Концепт „любов“, стаючи емотемою творів, епізодів, висловлювань, притягує до себе цілу низку емоцій, які супроводжують любов (до особи протилежної статі), у численних емоційних ситуаціях конкретизують її окремі прояви, наприклад: *diese süße und verderbliche Leidenschaft, Angst, hochbeglückt, elend, untröstlich, Schmerz und Neid, begierig, Furcht, Glück, Scham, Wärme, Lust, Verlegenheit, quälen, scheu, hoffnungslos, in der Hilflosigkeit seiner Leidenschaft, Schmerz, rührende Rücksicht, Zartheit, mit verdoppelter Zärtlichkeit, Dankbarkeit, Misstrauen, leidenschaftliche Erregung Missmut, etc.*

Любов до батьків може бути ніжною, заснованою на близькості, теплоті (*mit auf Nähe, Wärme und Gemeinschaft gegründete Zärtlichkeit lieben*), на пошані, боязкості,

замилуванні (*mit einem leisen Beiklang von Ehrfurcht, von Scheu, von einer Bewunderung lieben*), до тварин – відвертою, серцевою, щирою (*aufrichtig und herzlich; innig geliebt werden*).

Любов, відображена у творах Г. Гессе, включає не тільки міжособистісну любов, вона спрямована також на книги, на явища природи. Одним із досить стійких мотивів Г. Гессе є любов до книг, процес спілкування з якими викликає у читача такі емоції або фізіологічні прояви:

Leiden, Bedürfnis, Vergnügen, Begeisterung, Lesefieber, Jauchzen, Tränen, pietätvolle Neugierde, besessen sein.

Метафорично любов осмислюється Г. Гессе як живий організм, що росте в душі: *Ich hätte mir die leidige Verliebtheit gern mit blutenden Wurzeln aus der Seele gerissen (Hans Amstein); So fing meine Verliebtheit an, und sie wuchs bald zu einer Leidenschaft, die ich bisher noch nicht gekannt hatte (Die Marmorsäge)*. Любов володіє звуком, смачним запахом заборонених плодів, належить таємничому, загрозливому, але солодкому, привабливому світу: *Das war ein Ton aus einer fremden, verschlossenen, scheu geahnten Welt, das hatte den leckeren Duft der verbotenen Früchte, das hatte etwas Heimliches, Poetisches, Unnennbares, das gehörte in jenes dunkelsüße, schaurig lockende Gebiet (Auf dem Eise)*. Але її поклик може бути і болючим, страдницьким:... *deine Liebe ruft mir schmerzlich zu, wie ewiges Leid, wie ewiger Vorwurf. (Klingsors letzter Sommer)*.

Широко використовує Г. Гессе для вираження емоційного стану любові метафору вогню: *die Männer waren für sie entflammt (Hans Amstein); Ich verbrenne an ihr, ich kann nicht lesen mehr, nicht schlafen, nicht dichten (Der Novalis)*, світла: *Das blonde Küsschen strahlte schon so bräutlich und verschämt wie möglich (Hans Amstein)*. Любов може переживатися як хвороба:... *und ertrug von da an meine Verliebtheit wie ein Fieber oder eine Seekrankheit (Hans Amstein)*.

Модель взаємини особистості з природою („Я – ВСЕ“), в основі якої лежить любов до природи (*Liebe zur Natur*), а саме, до води, всі види якої любовно названі героєм *sog acqua*, розглянемо на прикладі емоційної ситуації, відображеної в оповіданні „Aus den Erinnerungen eines Neunzigjährigen „: *Lust an Wanderung und Landschaft, Trieb in die Ferne, Schwester Wasser, der Weggenosse, eine geliebte ältere Schwester, liebe, meine letzte Liebe* – в цих позначеннях виражається ставлення до води, однозначно оцінюється зі знаком плюс.

Любов поширюється не тільки на людей, життя, але й, однаковою мірою, на смерть: *Ich liebe dich, blonde und schwarze Frau, ich liebe alle, auch die Philister; ihr seid arme Teufel wie ich, ihr seid arme Kinder und fehlgeratene Halbgötter wie der betrunke Klingsor. Sei mir gegrüßt, geliebtes Leben! Sei mir gegrüßt, geliebter Tod! (Klingsors letzter Sommer)*.

У цих висловлюваннях відображена ідея єдності всього існуючого, відома з давніх часів як на Заході, так і на Сході, що відіграла значну роль у творчості Г. Гессе.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Дослідження засобів словесної образності, характерних для творчості Г. Гессе, виявило неповторну своєрідність його стилю і дало змогу виявити індивідуальні риси його світосприйняття. Емотивна компетенція Г. Гессе виявляється в умінні описати різноманітну гаму вражень, емоційних станів персонажів, в умілому використанні прийому персоніфікації, що дозволяє образно й наочно представити емоції та їх різноманітні відтінки, які зображені в тексті. Це один з багатьох етапів подальшого дослідження

спадщини Гессе, що дозволяє перейти до більш складних творів у філософсько – естетичному аспекті.

Список літератури

1. Вежбицкая А. Семантические универсалии и описание языков / пер. с англ. А. Д. Шмелева; под ред. Т. В. Бульгиной. – М.: Языки русской культуры, 1999. – С.263–305.
2. Карасик В. И. Культурные доминанты в языке // В.И. Карасик // Языковой круг: личность, концепты, дискурс. – Волгоград: Перемена, 2002. – С.166–205.
3. Караулов Ю.Н. Русская языковая личность и задачи её изучения. Ю.Н. Караулов. – М.,1989. – С. 3–8.
4. Степанов Ю.С. Константы: словарь русской культуры. Опыт исследования. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1997. – С. 40–76.
5. Герман Гессе. Собр. соч.: в 4 т. — Петербург.: Северо-Запад. 1994.

Цісельська І.М.

магістр,

Національний університет біоресурсів
і природокористування України,

Колесник М.Ю.

викладач кафедри іноземної філології і перекладу, Національний університет біоресурсів і природокористування України,
м. Київ

ПРИСТОСУВАННЯ НІМЕЦЬКИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ ДО СИСТЕМИ УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ

Ключові слова: іншомовна лексика, запозичення, метафора.

Key words: Foreign–language vocabulary, borrowings, metaphor.

Багато лінгвістів (В. фон Гумбольдт, Т. Шиппан, Е.В. Розен та ін.) неодноразово наголошували, що умовою існування будь-якої мови як основного засобу комунікації є її розвиток: відмирання віджилих і поява нових елементів на всіх рівнях її системи, тобто рухливість мови. Еволюційні процеси відображаються, у першу чергу, на лексико-семантичному рівні, оскільки саме лексика спрямована на об'єктивну дійсність і безпосередньо відображає все, що в тій відбувається. Серед вказаних еволюційних процесів вагомим місцем посідає запозичення. Воно є результатом мовних і культурних контактів.

Ця тема є актуальною, тому що різні народи, в тому числі й український, постійно контактують між собою. В процесі обміну інформацією відбувається й обмін мовними елементами. Тому вивчення розвитку української мови вимагає дослідження іншомовних елементів, їх місця та ролі у мові, що приймає. Велику частку серед них посідають запозичення з німецької мови. **Мета дослідження** – розгляд та аналіз освоєння німецьких запозичень в системі української літературної мови.

Умовознавстві проблема збагачення мови іншомовними словами розглядається в багатьох дослідженнях. Серед них слід виокремити роботи Ю. Жлуктенка, О. Муромцевої, Л. Крисіна. Зокрема, освоєння іншомовних запозичень у наукових терміносистемах досліджують О. Лисенко; питання словотвірного освоєння запозичень є об'єктом уваги С. Рижикової, Л. Чурсіної, Д. Мазурик. О. Стишов і О. Тодор розглядають запозичення слів як ефективний сучасний спосіб збагачування лексичного складу мови.

Освоєння запозичених слів мовою, що їх приймає, супроводжується неодмінно і зміною їх матеріальної оболонки: звукового складу, морфологічної і словотвірної форми.

Німецькі голосні звуки в процесі пристосування до фонетичної системи української мови зазнавали майже повної субституції їх голосними української мови, що виявлялося у втраті таких особливостей звуків, як довгота і короткість, носовий характер, відкритість і закритість.

Коливання спостерігається у передачі німецького голосного [i] (короткий звук); [i:] (довгий звук), що передається на письмі літерою і. Звук [i] в німецьких за-

позиціях виступає у двох вимовних варіантах — [i] та [и]. Це пояснюється впливом орфографічних форм української мови. Після букв, які позначають звуки [т], [д], [с], [ц], [р], [ч], [ш] пишеться и (авторитет (нім. Autorität), майоризувати (нім. Majorisieren), паритет (нім. Parität), інвестиція (нім. Investition), диктат (нім. Diktat), колектив (нім. Kollektiv), нацизм (нім. Nazismus), принц (нім. Prinz), титул (нім. Titular), ширма (нім. Schirm), а після букв на позначення приголосних [п], [б], [в], [м], [ф], [г], [к], [х] (банкір (нім. Bankier), бургомістр (нім. Bürgermeister), капітал (нім. Kapital), фальсифікація (нім. Falsifikation)), та у сполученні з о (пріоритет (нім. Priorität), офіціоз (нім. Offizios), опціон (нім. Option)) пишеться і.

Також нам відомо, що особливістю німецької фонетичної системи є наявність дифтонгів. В українській мові фонем-дифтонгів немає. Наприклад, дифтонг [ae] передається двома варіантами звукосполучень: це звукосполучення [ai] (на письмі ай) — кайзер (нім. Kaiser) та звукосполучення [ei] (на письмі ей) — гофмейстер (нім. Hofmeister), поліцеймейстер (нім. Polizeimeister), прейскурант (нім. Preis), рейхсрат (нім. Reichsrat). Дифтонги au, eu в більшості запозичень відтворюються як сполучення голосних [a] і [e] з приголосним [v], в деяких випадках — [j] (графічно й) — нейтралітет (нім. Neutralität) [8].

Щодо більшості німецьких приголосних, то вони зазнали в українській мові повної субституції. Так, німецький [l] має на сьогоднішній день в українській мові два варіанти. По-перше, це твердий плавний [л] у позиції перед [e] і твердий звук перед голосними заднього ряду: блок (нім. Block), ідеологія (нім. Ideologie), камер-колегія (нім. Kammerkollegium), колектив (нім. Kollektiv), ландтаг (нім. Landtag), лозунг (від нім. Losung), плакат (нім. Plakat). По-друге, часто на кінці слова: маршал (франц. marechal, від старонім. Marschalc), капітал (нім. Kapital), титул (нім. Titular). М'який [л`], характерний у всіх позиціях для мови — джерела. М'якість його позначається в українській мові на письмі літерами я, ю, і, ь: аншлюс (нім. Anschluß), герольд (нім. Herold), космополіт (нім. Kosmopolit), культуртредер (нім. Kulturtrager), нейтралітет (нім. Neutralität), вексель (нім. Wechsel), паушальний (нім. pauschal), рентабельний (нім. rentabel), фальсифікація (нім. Falsifikation), фальш (нім. falsch).

Німецьким фонемам [g] і [h] у більшості випадків відповідає українська фонема [г]: аграрний (нім. agrar), агресор (нім. Aggressor), бюргер (від нім. Bürger), герольд (нім. Herold), герцог (нім. Herzog), гетьман (пол. hetman, від нім. Hauptmann), гофмаршал (нім. Hofmarschall), гуманізм (нім. Humanismus), камергер (нім. Kammerherr), гросбух (нім. Großbuch), лозунг (від нім. Losung) [8].

Німецький звук ʃ в українській мовній системі передається тільки звуком [с], згідно з вимовою в німецькій мові: аншлюс (нім. Anschluß), гросбух (нім. Großbuch).

Як короткі передаються в українській мові німецькі подвійні приголосні: агресор (нім. Aggressor), камергер (нім. Kammerherr), колектив (нім. Kollektiv), офіціоз (нім. Offizios), індосант (нім. Indossant), штатгальтер (нім. Statthalter).

Основна маса запозичень XIX—XX ст. вживалась у сучасній граматичній формі. О.Г. Муромцева пояснює це тим, що пристосування граматичної форми відбувається швидшими темпами, воно тісніше пов'язано з відношеннями в межах національної морфологічної і словотвірної системи [4]. Ряд іменників, що мають нульове закінчення у називному відмінку однини у мові — джерелі, зберігають це закінчення: блок (нім. Block), паритет (нім. Parität), диктат (нім. Diktat), капітал (нім. Kapital), пріо-

ритет (нім. Priorität), опціон (нім. Option), нейтралітет (нім. Neutralität), герольд (нім. Herald), герцог (нім. Herzog), гробсбук (нім. Großbuch), камергер (нім. Kammerherr), банк (нім. Bank), штаб (нім. Stab), штат (від нім. Staat), штраф (нім. Strafe) та ін.

Німецькі звукосполучення *sp, st* зберігають у більшості випадків в українській мові особливості артикуляції, які властиві мові-джерелу, (тобто в німецькій мові *sp* та *st* вимовляються на початку складу і слова як [шп] і [шт]: штаб (нім. Stab), штат (від нім. Staat), штраф (нім. Strafe), штатгальтер (нім. Statthalter) [8].

На семантичному рівні німецькі лексеми зазнали також впливу мови-рецептора. Запозичення з конкретним значенням у процесі свого розвитку змінюють свою семантику такими ж шляхами, як і слова питомі — за допомогою метафоричних і метонімічних перенесень значення. Якщо дослідити німецький лексичний матеріал, який маємо у складі сучасної української літературної мови у соціально-політичній та економічній сферах на групі із погляду семантичних перетворень, то чітко вимальовуються дві значні групи слів. До першої з них входять ті лексичні запозичення, які у мові-рецепторі функціонують у тому семантичному обсязі, що й у мові-джерелі, наприклад: герольд, герцог, граф, камергер, кооптація, майоризувати, нейтралітет, маклер та ін. Причина того, що українська мова прийняла безліч слів з їхніми вузькоспеціальними значеннями, є, як ми бачимо, потреба у поповненні термінологією певних сфер життя та діяльності людей, у виробленні чітких термінологічних значень для слів, що позначають різні спеціальні поняття.

До другої групи входять слова, які в українській мові набули семантичних зрушень, а саме:

а) запозичення, що зменшили кількість значень порівняно з кількістю значень у німецькій мові, наприклад: блок, диктат;

Більшість запозичень, які існують в українській мові зі скороченим семантичним обсягом, проникла до нас в одному з вузьких обмежених значень, що у мові — джерелі розвинулось внаслідок відмежування від більш широкого, загального значення.

Таким є вживання слова блок у значенні «угода, союз між державами, партіями, групами людей для досягнення спільних політичних цілей», що в німецькій мові виступає як одне зі значень поруч з «квартал», «блок циліндрів», «блокнот» (нім. Block).

б) лексеми, що збільшили кількість значень по відношенню до кількості значень етимону, наприклад: офіціоз, штаб, протест.

Отже, на основі проведеного дослідження слід зазначити, що в українській мові налічується велика кількість запозичень з німецької мови, переважна більшість яких належить до спеціальних галузей.

Під час глобалізації зростає кількість запозичень в лексичній системі кожної мови і це впливає на її розвиток. Незважаючи на різні культурні та ментальні традиції, постійно розвиваються і стають тіснішими відносини між німецьким та українським народами, тим самим збагачуючи їхні мови та культури.

Література

1. Височина В.А., Семенова Н.А. Німецькі слова в українській мові. Дослідження з граматики і граматичної стилістики української мови: 36. наукових праць // В.А. Височина, Н.А. Семенова. – Дніпропетровськ: ДДУ, 1986. – С. 79 – 85.

2. Гринев С.В. Терминологические заимствования // С.В. Гринев. Вопросы заимствования и упорядочения иноязычных терминов и терминологических элементов. – М., 1982. – С. 108 – 135.
3. Зиндер Л.Р. Современный немецкий язык // Л.Р. Зиндер. – Л., 1941.
4. Муромцева О.Г. Розвиток лексики української літературної мови в другій половині XIX – на поч. XX ст. // О.Г. Муромцева. – Х.: Вища школа, 1985. – С. 66 – 103.
5. Скачкова В.В. Лексика німецького походження в українській художній літературі на воєнну тематику // В.В. Скачкова. – Х.: Мовознавство, № 6 – 1989. – С. 55 – 57.
6. Скачкова В.В. Деякі наслідки семантичного засвоєння німецьких лексичних запозичень // Збірник наукових праць лінгвіст. кафедр «Лінгвістичні дослідження» ХДПУ ім. Г.С.Сковороди. – Х.: Слово, 1992. – С. 86 – 89.
7. Скачкова В.В. Німецькі лексичні запозичення в сучасній українській мові у сфері рослинного і тваринного світу // Сборник научных статей «Филологические заметки» ХНПУ им. Г.С.Сковороды. – Х., 2009.
8. Німецькомовні лексичні запозичення в сучасній українській мові у суспільно-політичній та економічній сферах: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: BestReferat.ru/referat-210681.html (Дата звернення 05.11.2015).

Месель-Веселяк Е.

студентка,

Національний університет біоресурсів
і природокористування України,

Колесник М.Ю.

викладач кафедри іноземної філології
і перекладу,

Національний університет біоресурсів
і природокористування України,

м. Київ.

ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК СПОСІБ ТВОРЕННЯ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИХ ТЕРМІНІВ

Ключевые слова/ Keywords: запозичення / linguistic borrowings, іншомовна лексика / foreign-language vocabulary.

У зв'язку з зростанням ролі політичної комунікації та комунікативної діяльності, в даний час зростає увага до вивчення суспільно-політичної лексики. Незважаючи на велику кількість праць, різноманітність тематик і областей дослідження суспільно-політичної лексики, ряд завдань залишається невирішеним. Тим більше, що процес трансформації лексичного простору майже безперервний, в чому і полягає зв'язок мовної системи з іншими сферами суспільного життя. Цілком очевидно: чим інтенсивніші зміни в політиці, тим інтенсивніші зміни лексики на кожному етапі її розвитку.

Суспільно-політична термінологія української мови характеризується деякими особливостями, що викликані екстралінгвальними чинниками і які певною мірою відрізняють її від наукової й технічної термінологічної лексики. Їй не властива така стильова закріпленість, замкненість, яка спостерігається в системі інших термінологічних шарів лексики. Участь широких мас народу в політичному житті країни й у громадській діяльності сприяє тому, що багато суспільно-політичних термінів поступово входить до складу загальноновживаної лексики, власне, між цими двома лексичними групами визначити якусь чітку межу, що їх розділяє, дуже важко, а то й зовсім неможливо.

Досить часто мовознавці вважають суспільно-політичну лексику абсолютним синонімом суспільно-політичної термінології. Але це не зовсім вірно, адже суспільно-політична термінологія є лише частиною суспільно-політичної лексики. Ототожнення цих понять відбувається за рахунок того, що в більшості праць відсутнє чітке розмежування термінологічної та нетермінологічної лексики.

На нашу думку, найбільш точним є визначення Т. Б. Крючкової, яка вважає, що суспільно-політична термінологія – це частина термінології суспільних наук, якій притаманна властивість ідеологізованості.

Метою даної статті є висвітлення шляхів запозичення суспільно-політичних термінів та визначення тих, які є основними на сучасному етапі.

Багато українських (А. А. Бурячок, В. В. Жайворонок, А. В. Капуш, Т. П. Климушенко, О. О. Мороз, І. В. Холякво) та зарубіжних (В. І. Акімова, А. С. Белая, М. К. Гарбовський, Л. О. Жданова, С. Г. Капралова, Д. Камерон Т. Б. Крючкова, І. Ф. Протченко, Н. Г. Юзефович, В. Дікман, Х. Ласвел, Г. Клаус) лінгвістів займалися дослідженням поняття «суспільно-політична лексика». У сучасних термінознавчих студіях увагу зосереджено на питаннях, пов'язаних із походженням суспільнополітичної термінології (А. Бурячок, С. Капралова, І. Протченко), її системною організацією (Т. Коготкова, Т. Крючкова, В.Лейчик, О.Мороз, Я.Снісаренко), семантичними трансформаціями в різних дискурсах – художньому, публіцистичному, політичному (Г. Солганик, А. Баранов, Ю. Караулов, Т. Весна), специфікою використання суспільно-політичної термінології (А. Григорах, І. Холякво, О. Клещова, Г. Мінчак) [4].

Найпоширеніший спосіб формування суспільно-політичних термінів – це запозичення. Слід зазначити, що дуже багато суспільно-політичних термінів в більшості європейських мов мають спільні корені в основному латинського і грецького походження, тому, іноді питання про мову-джерело, з якого було запозичено те чи інше слово, виявляється вельми скрутним і для вирішення його необхідно залучати численні екстралінгвістичні дані. Тут треба вказати кілька моментів, що зробили великий вплив на формування суспільно-політичних термінів окремих національних мов і подальше розповсюдження в інших європейських мовах. Це перш за все Велика Французька революція, яка призвела до значної зміни суспільно-політичного вокабуляру французької мови, що позначилося як у створенні нових слів, так і в переосмисленні вже існуючих одиниць мови; розробки класичної німецької філософії, в рамках якої (на базі німецької мови) багато в чому сформувалася науково-філософська термінологія; англійська буржуазна політекономія, яка ввела в науковий обіг (на базі англійської мови) безліч категоріальних термінів [6].

Для нашої мови в XIX в. основним і безпосереднім джерелом запозичення була французька мова, друге і третє місця за кількістю запозичених слів займають англійська та німецька мови.

При використанні в якості елемента суспільно-політичного словника запозичених слів можна виділити наступні випадки.

1. Слово в мові-джерелі ідеологізовано і термінологізовано, і в такому вигляді воно переходить в запозичувану мову, наприклад, *комуна* (від лат. Communis “загальний”, в українську мову прийшло через французький *commune* “комуна”).

2. Слово в мові-джерелі має соціальне, але ще не термінологічне значення, тобто є елементом суспільно-політичної лексики, і в тому ж вигляді воно запозичується іншими мовами, потім розвиток може йти двома шляхами: а) слово в мові-джерелі стає суспільно-політичним терміном, під впливом цієї модифікації змінюється значення запозиченого слова і в інших мовах, в яких воно також стає елементом СПТ; б) під впливом подібних процесів у розвитку суспільно-політичної думки слово термінологізується як в мові-джерелі, так і запозичується мовами. Слід зазначити, що в другій половині і особливо останньої третини XIX ст. великий вплив на розвиток суспільно-політичних термінів у різних мовах почала чинити термінологія марксизму, який як ідеологічне вчення було вперше сформульовано німецькою мовою.

3. Слово в мові-джерелі не має соціального значення, але набуває таке значення, яке запозичують мови. Наприклад, слово *актив* в значенні “найбільш діяльна частина будь-якої організації, колективу” (з лат. Activus “діяльний”, в російську мову

прийшло, мабуть, через французький *actif* “діяльний, активний”, де значення слова неідеологізованний як іменника, означає “готівку”). Цікаво відзначити, що вже під впливом російської мови, наприклад, в німецькій мові *Aktiv* також придбало нове ідеологічне значення “група передових робітників, колективно працюючих над виконанням суспільно-політичних, господарських і культурних завдань і прагнуть до досягнення більш високого рівня продуктивності” [6].

Говорячи про іншомовний вплив на формування СПТ, необхідно вказати також на різного роду кальки як один з продуктивних способів поповнення цих лексико-семантичних підсистем. У XIX ст. для української мови характерно велика кількість кальок з німецької: *світогляд* (*Weltanschauung*), *першооснова* (*Urgrund*), *рівноправний* (*gleichberechtigt*), *вільнодумство* (*Freidenkert*) та ін.

Протягом XIX ст. в систему української СПТ увійшли запозичення, що означають найменування різних філософських і соціологічних теорій і течій, що виникли за кордоном, напр., *футурологія* (нім. *Futurologie*), а також пов’язаних із ними понять, напр., *стигматизація* (англ. *stigmatization*). Можна навести приклади і не таких вузько спеціалізованих термінів: *концерн* (нім. *Konzern*), *рентабельний* (нім. *rentabel*), *нацифізм* (фр. *racifisme*), *апартеїд* (англ. *apartheid*) і деякі інші [6].

Особливу групу складають запозичення з німецької мови, які вживалися в період Великої Вітчизняної війни: *фюрер*, *гестапо*, *абвер*, *гітлерюгенд*, *бліцкриг* та інші, в даний час вони сприймаються як історизми і функціонують головним чином в літературі, присвяченій цьому періоду [6].

І зараз СПЛ української мови продовжує поповнюватися за рахунок іншомовних запозичень. Це головним чином слова, що позначають явища та реалії зарубіжного життя, напр. *Алькад* (ісп. *alca dia*) – *муніципалітет в Іспанії та деяких країнах Латинської Америки*, *бундесмаріне* (нім. *Bundesmarine*), *Генсуйке* – *японська антивоєнна організація (скорочення поєднання японських слів)*, *томмі* (англ. *tommy*), *xinni* (англ. *hippy*), *душман* (перс. *dostmān* “ворог”).

Отже, суспільно-політичний шар лексики є надзвичайно динамічним оскільки змінюється відповідно до потреб суспільства та змін у суспільно- політичній сфері.

Література:

1. Д’яков А.С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти / Д’яков А.С., Кияк Т.Р. – К.: Видавничий дім «КМ Academia». – 2000. – 216 с.
2. Козьмик А. А. Деякі аспекти формування та функціонування суспільно- політичної термінології англійської мови/Козьмик А. А // Вісник Запорізького державного університету. – 2002. №1. – С. 1-4.
3. Снісаренко Я. С. Вплив лінгвальних та екстралінгвальних чинників на розвиток суспільно-політичної лексики та суспільно-політичної термінології / Снісаренко Я. С. // Термінологічний вісник. – 2013. – Вип. 2. – С. 88-93.
4. Кузьменко І.А., Вискушенко С.А. Деякі аспекти словотворення суспільно-політичних термінів в англійській мові //ЖДУ ім. І. Франка, ННІ іноземної філології: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://eprints.zu.edu.ua/16441/1/> (Дата звернення 05.11.2015).
5. Запозичення як спосіб творення суспільно-політичних термінів: [Електронний ресурс]. – Режим доступу: skaz.com.ua/literatura/362/index.html... (Дата звернення 05.11.2015).

ОСОБЛИВОСТІ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ключові слова: дистанційне навчання, процес, учитель, технологія, англійська мова.

Keywords: distance learning, process, teacher, technology, English.

Серед тлумачень змісту дистанційного навчання виділяють такі підходи, які істотно розрізняються з дидактичної точки зору.

Дистанційне навчання — це своєрідний обмін інформацією між учителем і учнем (групою учнів) за допомогою електронних мереж чи інших засобів телекомунікацій. Цей підхід підтримує Деражне Ю.Л. У своїй статті Ю. Деражне зазначає, що учень розглядається як одержувач деякого інформаційного змісту і системи завдань для його засвоєння. Результати самостійної роботи повертаються знову вчителю, який оцінює якість і рівень засвоєння матеріалу [3].

В Свою чергу Н. Іванишина підтримує інший підхід, в якому зазначено, що основою дистанційного навчання виступає особистісна продуктивна діяльність учнів, яка будується за допомогою сучасних засобів телекомунікацій. Обмін і пересилання інформації відіграють у цьому випадку роль допоміжного середовища організації продуктивної освітньої діяльності учнів. Таким чином навчання відбувається в реальному часі (чат, відео зв'язок), а також асинхронно (телеконференції на основі електронної пошти, форуми) [1].

Особистісний, креативний і телекомунікативний характер освіти — основні риси дистанційного навчання цього типу. В процесі дистанційного навчання передбачається наявність викладача і учнів, їх спілкування, спілкування між собою, а також наявність у системі підручника, необхідного комплекту засобів навчання.

Розглядаючи особливості дистанційного навчання майбутніх учителів англійської мови, можна виділити наступне:

1. Використання ЕНК (електронний навчальний курс). Це комплекс навчально-методичних матеріалів та освітніх послуг, створених для організації індивідуального та групового навчання певної групи з використанням дистанційних технологій.

2. Дистанційні технології навчання складаються з інноваційних педагогічних і інформаційно-комунікаційних технологій навчання.

3. Дистанційне навчання вчителя англійської мови – це навчальний процес під керівництвом викладача, який реалізується засобами Internet-технологій, відео конференцій, інтерактивного телебачення.

4. Інноваційні педагогічні технології дистанційного навчання вчителя англійської мови вважаються технології опосередкованого активного спілкування ви-

кладачів із студентами, студентами між собою з використанням телекомунікаційного зв'язку та методологій індивідуальної роботи студентів зі структурованим навчальним матеріалом, який подається в електронному вигляді та зберігається на спеціальному навчальному порталі [2].

Дистанційного навчання організовується так, що ЕНК розміщуються на навчальному порталі університету та доступні викладачам і студентам, які зараховані для навчання за даним курсом. Доступ до ресурсів навчального порталу – персоніфікований. Реєстрація студентів на електронному навчальному курсі здійснюється викладачем (тьютором).

Процес дистанційного навчання майбутніх вчителів англійської мови, надзвичайно поширений у розвинених країнах та набирає обертів в Україні. А тому основними принципами дистанційного навчання майбутніх вчителів англійської мови в Україні є інтерактивна взаємодія у процесі роботи, надання студентам можливості самостійного освоєння досліджуваного матеріалу.

Література:

1. Бершадский А.М., Кревский И.Г. Дистанционное образование: региональный аспект. // Дистанционное Образование – 2006. -№1.
2. Колосов В.И. Оптимизация образовательного процесса с применением дистанционных обучения / В.И.Колосов // Международный журнал экспериментального образования – 2010, № 11. – С. 155-157.
3. Son Thai Thanh. Information technology and on-line teaching learning in distance education / Karlsruhe, 2010: Proc. / UNESCO; Ed.: U.Beck, W. Sommer. – Karlsruhe, 2010. – P. 155–165.

СЕМАНТИКА АСОЦІАТИВНИХ РЕАКЦІЙ В СТРУКТУРІ ПОЛІТИЧНОГО РЕКЛАМНОГО ДИСКУРСУ 2014-2015 РР.

Ключові слова: реклама, асоціативний експеримент, асоціативна реакція, текст-стимул.

Keywords: advertising, associative experiment, asociativna reaction, text-stimul.

У сучасному світі реклама є справжнім автопортретом суспільства, відображає суспільні настрої, симпатії та фобії, на які вона реагує швидше, чим більшість інших соціальних інститутів. Спостерігаючи за рекламою, за видозмінами притаманних їй методів та прийомів впливу на аудиторію, можна відтворити економічний, соціальний та психологічний портрет «середньо-статистичного» громадянина, справжнього представника більшості.

На сьогодні, будь-яка реклама, й політична зокрема, займає значну частину інформаційного простору. Так, політична реклама атакує виборців у друкованих виданнях, брошурах, в мережі Інтернет та особливо на телебаченні. Враховуючи те, що політична реклама як особлива форма рекламного повідомлення формує лінгвоментальні особливості нації, її світогляд та світовідчуття, дослідження асоціативних реакцій носіїв мови на політичну рекламу є вкрай необхідним.

Асоціативний експеримент із політичним текстом стимулом здійснено період «післявиборчої активності», коли на сприйняття рекламних політичних блоків вже не впливає їх надмірний характер. Це дає змогу отримати порівняно «чисті» асоціації на політичні тексти, що репрезентовано асоціаціями різного емоційного забарвлення. Визначення переліку основних асоціативних реакцій на політичний текст стимул стало можливим за наступних умов: 1) респондентами здійсненого асоціативного експерименту виступали носії мови віком від 18 до 25 років – 86% (саме молоде покоління виступає показником соціокультурних змін менталітету, на їхній політичній свідомості не має відбитку політики радянських часів, що дає змогу встановити особливості реклами власне українського політичного простору); 2) вік респондентів інших соціальних прошарків становив 37-55 років (14%). 3) рідна мова реципієнтів – українська (в умовах білінгвізму); 4) зразки політичної реклами пропонувалися без указівки на партію чи кандидата, щоб особистісне ставлення реципієнта до політичної сили не впливало на асоціативні реакції.

Асоціації, як відомо, виникають на підставі рефлексу реагування на відповідні стимули, виступаючи «спонтанною» експлікацією глибинних структур, оскільки багато процесів асоціювання відбувається на підсвідомому рівні, що свідчить про максимально складну психолінгвістичну та нейрофізіологічну природу феномену

асоціювання, його імплікований, латентний характер. Асоціації віддзеркалюють психолінгвістичні ознаки та екстралінгвістичні знання особистості, що дає змогу виявити семантичне ставлення особи до реального існуючого об'єкта.

Асоціативний експеримент із текстами політичної реклами проводиться для виявлення сукупності асоціативних реакцій, що відображають лінгвментальні особливості виборців та їх реальне ставлення до існуючої влади. Всі асоціативні реакції відповідно до свого лексичного значення, емоційного забарвлення, структури та складу можна поділити на певні ситуативні-тематичні поля, як їх називає дослідник Г. А. Мартинович. Утворення ситуативних-тематичних полів передбачає стандартні сукупності лексем мовного характеру, що об'єднанні однією ситуацією вживання, яку визначає тема. Асоціативні ситуативно-тематичні поля політичної реклами визначаються відповідно до тематичних груп загальноновживаної лексики. Кожне поле має у своєму складі спільну (інтегральну) ознаку, яка об'єднує всі одиниці поля.

Однією із найпоширеніших ситуативно-тематичних груп асоціативних реакцій є назви почуттів, емоцій людини, її психічного стану та рис характеру. Найпопулярнішими асоціаціями в межах такої групи є: *надія; страх, біль; агресія; віра; мрія; істерика; дурник; хвора; сподівання, обман; підступність; підлість; честь; недовіра; гордість; мудрість; довіра.*

Не менш поширеними є асоціації на позначення різних процесів та дій, серед них і мовні тактики впливу: *вибір, вибори; пропаганда; змагання; заклик; обман; брехня; створення образу; тиск; перемога; спроба завоювати довіру; негативні зміни; заклик до народу; боротьба; підтримка.*

Назви загальновідомих військових та воєнних понять, що мають своє вираження у асоціативних реакціях на політичну рекламу 2014 року в Україні, спричинені політичними подіями в Україні протягом цього періоду. Найпопулярнішими є реакції: *війна; солдат; АТО; терористи; танки їдуть; сепаратизм; волонтери; революція; складні часи; армія.*

Окрему ситуативно-тематичну групу асоціативних реакцій становлять назви понять, пов'язаних із суспільними об'єднаннями і виробничими відносинами людей: *суспільство; єдність; держава; команда; колектив; згуртованість; народ; громада; нація; комуністи; організація.* Близькою до такої тематичної групи є асоціації на позначення лінгвментальних ознак нації: *патріотизм; Батьківщина; українці; мир; Господи милуй; націоналізм.*

Економічні та маркетингові поняття, процеси та явища становлять одну із найпоширеніших груп асоціативної лексики. Можемо виділити такі найпопулярніші асоціації як *економіка; реформи; гроші; бізнес; багатство; реклама; хабар; промисловість, долар – 30; піар; дефолт; інфляція.*

До політичної тематичної групи відносяться такі асоціативні реакції, які за своїм семантичним значенням позначають елементи політичної системи. У межах політичної реклами 2014 року в Україні спостерігаємо асоціації політичної тематики: *влада; вибори; президент; олігархія; бюрократія; попередня влада, попередники; опозиція; політичний лідер.*

Ситуативно-тематична група на позначення знярядь праці представлена лише однією унікальною реакцією «вила» як асоціація до реклами політичної партії Олега Ляшка. Вказана одиниця використовується значною кількістю респондентів.

Асоціації на політичний рекламний текст виникають не лише у вигляді одного слова, а й у вигляді словосполучень і навіть речень. О. Горощко називає такі асоціації реакціями-поясненнями, що реалізується на різних рівнях абстракції: це може бути і прагнення дати більш чітку та розгорнуту відповідь. На рекламу політичної партії «Опозиційний блок» подано такі реакції-пояснення: *спроби повернути владу; спроба завоювати довіру; попередня влада*; на рекламу політичної партії «Народний фронт»: *гарний імідж; створення образу; хорошиий піар;почни з себе; Господи милуй*; на рекламу Час сильної України обов'язково настане! (Політична партія «Сильна Україна»): *надія на краще; віра в майбутнє*; асоціації-пояснення на рекламний текст політичної партії «Опозиційний блок» *Пока власть делит портфели, на Донбассе гибнут дети – отримання влади через смерть людей; чорна риторика*, на вжите у політичний рекламі ім'я Анатолія Гриценка у реципієнтів виникає розширена реакція *«образ честной людини»*; цікавими видаються нам асоціативні реакції-пояснення на політичну рекламу Віталія Кличка, які мають виражене негативне забарвлення: *боксер – не політик; низький інтелект, образ створений спеціально для політичних цілей*.

Крім реакцій-пояснень, можемо виділити ще одну групу багатокомпонентних асоціацій – реакції-відповіді. Суттю таких реакцій є створення уявного діалогу між політичним лідером та виборцем. Такий діалог характеризується переважно негативним оцінюванням дій та програми політичної сили, та визначається як не-ефективність політичної реклами, оскільки створення позитивного іміджу не відбулося. Розглянемо деякі із текстів політичної реклами та асоціативні реакції-відповіді на них (жирним кеглем подано стимули, курсивом – реакції): *Час сильної України обов'язково настане! – ця «Сильна Україна» нам багато чого вже обіцяла; Захищати Україну й допомагати армії – це наша громадянська позиція – це позиція наша, а не ваша; Опозиційний блок буде голосом народу в Києві! – До народу ви не маєте ніякого відношення; Ми, представники Політичної партії «Україна Майбутнього», прагнемо миру, щоб розбудувати нову європейську Україну – Ми тільки за!; Голосуй за мир! Голосуй за КПУ! – За КПУ – Ніколи в житті!; Політична партія «Україна Майбутнього» – це Україна відкритого, вільного суспільства, могутня, заможна, самобутня, безпечна та щаслива – Не віряться, що так можна жити; Віталій Кличко не буде миритися з корупцією на всіх рівнях – Не мирись; Голосуй за Сильною Україну – будуще страны в Ваших руках – Через таких як ти в наших руках все меньше*.

Серед отриманих в результаті асоціативного експерименту результатів відзначаємо наявність певної кількості реакцій гумористичного, іронічного та саркастичного характеру. Так, на текст-стимул політичної реклами Радикальна партія Олега Ляшка – це партія переможців подано таку іронічну реакцію: *переможці, які завжди позаду*. Наведемо ще декілька прикладів подібних асоціативних реакцій: *Тільки вступ в НАТО врятує нашу державу – Так, тільки вступ*; *Пока власть делит портфели, на Донбассе гибнут дети – Де ж ви були раніше!*; *Нашу виборчу кампанію не фінансує жоден із олігархів – ні Коломойський, на Фірташ, ні Львовчкін, ні Ахметов, ні Пінчук, ні Порошенко – Так попросите*; *Партия «Сильна Украина» идет на выборы для того, чтобы представлять реальные интересы всех граждан Украины – Ми вам вже повірили (сарказм)*; *Щоб Яценюк залишився прем'єром, треба голосувати за Народний фронт. Європа та Америка йому довіряють. Росія проти нього, бо він захищає Україну і український народ... – Хай Бог йому допомагає;*; *Олег Ляшко – народний президент – Дуже смішно*.

Серед реакцій виявлено онімні реакції на політичний текст-стимул. Популярними є онімні реакції-антропоніми, насамперед прізвища політиків, які є лідерами політичної партії. Так, реклама Комуністичної партії України *Голосуй за мир! Голосуй за КПУ!* викликає у реципієнтів асоціацію «*Симоненко*», так само як і реклама Радикальної партії України викликає асоціацію «*Ляшко*». Крім власне представників політичної партії, виникають і асоціації інших політичних лідерів: Національна демократична партія України – вибір є завжди! – *Янукович*; Ми требуем! Привлечь к ответственности всех, кто отдавал преступные приказы обстрелов городов и сёл востока Украины! (Політична партія Опозиційний блок) – *Яценюк*; Ми вистояли під кулями на Майдані, зупинили ворога на Донбасі. Я покинув свій бізнес та пішов на фронт, щоб ворог не вдерся да наших домівок. Треба зупинити і внутрішнього ворога – корупцію (Політична партія Народний фронт) – *Аваков*. Серед онімних асоціативних реакцій також зустрічаємо: *Євромайдан* (політична реклама ВО Батьківщина: Україна перемаже!); *Крим, Шевченко* (політична реклама: Радикальна партія Олега Ляшка – борітеся і поборете!); *Фенікс* (реакція на політичний текст Опозиционный блок возродит экономику Украины); топоніми *Америка* (політична реклама ВО Батьківщина: Тільки вступ в НАТО врятує нашу державу), *Європа* (реклама політичної партії «Громадянська позиція (Анатолій Гриценко)»: Забезпечити пріоритетний вихід на стандарти й критерії, необхідні для вступу України до Європейського Союзу і НАТО!) Формування асоціацій у вигляді власних назв може бути спричинене високим рівнем політизованості суспільства, клішованим рекламним мисленням та загальним сприйняттям реклами.

Деякі багатокомпонентні реакції мають алюзивний характер, до яких відносяться: символи радянських часів (*серп і молот; червоний прапор; комуністи*); назви фільмів та головних героїв («*Зоряні війни*», *Дарт Вейдер*); міфологічні герої (*Фенікс*). Ці випадки можна вважати наслідком «якірної» реакції у свідомості реципієнтів, що відбувається за рахунок активізації фонових знань при сприйнятті рекламного тексту.

Зафіксовано реакції, представлені власними інтерпретаціями рекламних політичних текстів-стимулів респондентами, які часто використовують у таких асоціаціях риму та гумор: Я, ти, він, вона – кожна трудова людина голосує за комуністів. Відбудуємо Україну! – Я, ти, він, вона – комунякам всім ганьба!. Ритм і рима є досить простими засобами підвищення сутєвості мовлення, але саме завдяки ритмові звичайний текст перетворюється у «ключ», що відмикає підсвідоме та проникає до глибин людського світосприйняття, збільшує рівень запам'ятовування тексту майже вдвічі.

Певним різновидом прецедентних асоціацій є й випадки відтворення вже відомих, клішованих політичних лозунгів та гасел, що показує на заполітизованість мислення людини. Цей феномен пояснюють тим, що короткі гасла та слогани (особливо ті, що пов'язані із історичними подіями) яскраво відбиваються у пам'яті та при певному стимулі (рекламний текст подібного змісту) першими впроваджуються в асоціативні реакції. У загальній картині світу сучасної людини наявні і сформовані протягом часу та завдяки ЗМІ «картинки» світу, що впливають на сприйняття та розуміння нової інформації. Так, зафіксовано асоціації у вигляді відомих патріотичних гасел на стимули політичної реклами кандидата у президенти України

Тимошенко Юлії Володимирівни: Україна переможе! – *Україна понад усе!* Та Я вірю в Україну, вірю в нашу перемогу! Слава Україні! – *Героям Слава!*

Крім того, реакціями може виступати інноваційна лексика, що знайшла своє відображення саме у 2014 році та міцно прижилась як у ЗМІ, так й у мовленні українців. Наприклад: *Остановить национал-фашизм в Украине!* – *Леніннопад*.

Але крім зазначених груп лексики, що зумовлюють тип основних асоціативних реакцій, варто виокремити найпопулярніші одиниці асоціативного значення, що використовуються найбільше респондентами на різноманітні політичні тексти-стимули. Такими є лексеми *війна* (26), *брехня* (27), *надія* (19), *вибори* (17), *зміни* (15), *майбутнє* (11), *гроші* (7).

Отже, політична реклама виступаючи стимулом у асоціативному експерименті формує значну кількість різних за тематикою та структурою асоціативних реакцій. Серед найпоширеніших тематичних груп є асоціації, що позначають почуття, емоції та риси характеру людини, трудові та мисленнєві процеси та дія, тактики мовного впливу, а також лексеми на позначення загальновідомих військових та воєнних подій. Більшу частину асоціативних реакцій становлять лексичні одиниці з негативною конотацією, потім з нейтральною, та найменшу частку становлять лексеми позитивної конотації. Зауважуючи, що однією із функцій будь-якої реклами є формування сприятливих асоціацій про товар чи послугу, що рекламується, перевага негативних асоціативних реакцій свідчить про неякісно створену рекламу та про втомленість електорату від нав'язливості рекламного політичного дискурсу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Головатий М. Ф. Політична психологія. Київ.: Центр учбової літератури, 2009. – 400 с.
2. Джига Т. В. Методи та технології впливу політичної реклами (на прикладі передвиборної кампанії). Автореф. дис. ... канд. політ. наук. К., 2003, с.21.
3. Карпенко О. Ю. Когнітивна ономастика як напрямок пізнання власних назв. Дис. ... доктора філол. наук. Одеса, 2006. с.416.
4. Маркетингова політика комунікацій: Навч. посібник. – 2-ге вид., доп. і перероб. К.: КНЕУ, 2003. – 524 с.

Пилипенко О.П.

старший викладач
кафедри іноземної філології і перекладу
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Агеєв Є.П.

студент 3-го курсу
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

ПЕРЕКЛАД ХУДОЖНІХ ЗАСОБІВ У НІМЕЦЬКІЙ ПОЕЗІЇ І ПРОЗІ

У статті розглядається переклад художніх засобів у німецькій поезії і прозі, які є предметом особливого інтересу для перекладознавства.

Ключові слова: метафора, епітет, художня література, перекладознавство.

Питання перекладу німецькомовної художньої літератури українською мовою є надзвичайно актуальним, ним наразі займаються літературознавці і та перекладачі України. Розглянемо переклад деяких художніх засобів в німецькій прозі і поезії і почнемо з епітету. До особливостей перекладу епітетів з німецької мови можна віднести відмінність німецької й української культур, яка спричиняє відмінність у зображенні навколишнього середовища, людей, істот і т.п. Переклад залежить і від місцевості, в якій живе перекладач. Наприклад, переклади людей з західної і центральної України будуть відрізнятися діалектами один від одного. Також слова будуть різнитися і по-різному сприйматися у різних контекстах

Епітет – це слово чи словосполучення, яке завдяки особливій функції в тексті допомагає слову набути нового значення або смислового відтінку, підкреслює характерну рису, визначальну якість певного предмету або явища, збагачує мову новим емоційним сенсом, додає до тексту певної мальовничості, насиченості. Александр Булико у «Великому словнику іншомовних слів» так дає визначення епітету: «Епітет – образне визначення, яке дає додаткову художню характеристику предмета в вигляді чистого порівняння» [2, с.693]. Кирило Горбачевич у своїй роботі «Словарь эпитетов русского литературного языка» відмічає, що «епітет як традиційний термін здавна зайняв міцне місце в різних дослідженнях художньої мови». Але в теперішній час, на його думку, загально прийнятої теорії епітета не існує [3, с. 3].

Перекладаючи епітети з німецької мови, можна як змінювати приблизну відповідність слів з оригіналу, так і залишати слова подібними, не змінюючи при цьому сенсу сказаного в обох випадках. Наприклад, у драмі Герхарда Хауптманна «Перед сходом сонця» головний герой вимовляє слова: «Ich sage dir also: daß ich dein Auftreten hier – gelinde gesprochen – für fabelhaft dreist halte». Переклад може звучати так: «Кажу тобі, що вважаю твою поведінку... м'яко кажучи... нечуваною нахабністю». Тут слово «fabelhaft», що в мові означає «неймовірною», або «фантастичною», що є епітетом у цьому контексті, перекладається як «нечувана».

Метафоризація також служить предметом особливого інтересу для перекладознавства. Під цим терміном розуміють синтагматико-епідигматичний процес, що служить для творення яскравих образів, властивих художньому мовленню. Він ґрунтується на творчо-когнітивній властивості знаходити певні аналогові паралелі між незнайомо-екзотичним та знайомим, часто вираженими певними синтагматами, оптимальне відтворення яких постає завданням перекладачів. Поняття метафоризації включає в себе не лише вживання одного слова замість іншого, вона утворює новий зміст, який з'являється внаслідок дії складних когнітивних механізмів.

Процесу метафоризації присвячено чимало праць лінгвістів, літературознавців, філософів, психологів, та проблема метафоризації залишається надзвичайно складною, адже йдеться про процеси мислення, в яких породжується знання про світ. Однією з найважливіших залишається проблема походження метафоричного значення. На думку Олександра Шахнаровича і Наталії Юр'євої, акт метафоризації виражається в формі переносу деякого признаку одного предмета на інший в силу наявності у цього іншого предмета подібної ознаки [5].

Макс Блек уявляє процес метафоризації так: метафоричне судження має два суб'єкти – головний і допоміжний. До головного суб'єкта додається система «асоціативних імплікацій», пов'язаних із допоміжним суб'єктом. Метафора в імплікаційному вигляді вміщує такі судження про головний суб'єкт, які за звичай додаються до допоміжного суб'єкта, завдяки чому метафора організовує одні характеристики головного суб'єкта і відкидає інші. Отже, метафора виконує роль своєрідного фільтра. Макс Блек вважає, що розуміння метафори досягається за допомогою збудження у індивіда асоціацій, які складаються із значень загальних для представників однієї культури. Як приклад він аналізує вислів «людина – вовк» і стверджує, що у індивіда виникає комплекс думок про цей вислів, які можуть бути схожими з думками іншого індивіда тієї ж культури [1, 85].

На думку Вероніки Телії, модель метафоричного процесу складається з сутностей і інтеракцій між ними. В якостей сутностей, які складають «острів» метафори виступають: задум, ціль, основа, тобто формуюча думка про світ (предмет, явище, властивість, подія, факт). Кожну із цих сутностей супроводжує асоціативний комплекс – енциклопедичне, національно-культурне знання і власне індивідуальне уявлення. Пріоритет в часовому плані В. Н. Телія віддає задуму і цілі [4, 37].

Тепер розглянемо самі метафори. Виділяють лексичні, конвенційні та індивідуальні, авторські метафори. Літературні метафори, межі між якими досить відносні, відтворюють чотирма різними способами: точним перекладом, субституцією, парафразою та компенсацією, а саме: 1) точний переклад: образ вихідної метафори передається повністю засобами перекладної мови (*kämpfen wie ein Löwe* – боротися мов лев); 2) субституція полягає в заміні образу ВМ типовим образом ПМ (*dumm wie ein Ochse* – дурний, мов осел); 3) парафраза полягає у відтворенні метафори необразними засобами ПМ (*dumm wie ein Ochse* – дурень); 4) компенсація полягає в тому, що неметафоричний елемент оригіналу замінюється метафорою у перекладі (*bazika – geschwätzig wie eine Elster*). В цьому випадку один член речення перетворюється на декілька.

На думку Р. Ван ден Брока та У. Кьєр, якщо метафора не містить етнаціонального компоненту, то найлегше перекласти авторські, дещо складніше – конвенційні, і досить складно – лексичні метафори. Підставою для цього є те, що, хоча останні

звично мають певні лексикографічні відповідники, внутрішні форми, на яких будується гра слів, можуть не збігатися. Дослідження У.Кьєр, проведені на матеріалі 1600 німецько-датських прикладів, переконливо засвідчили, що переклад зберігає лише 2/3 метафор оригіналу, тобто перекладач в третині випадків застосовує парафрази. Найчастіше при перекладі метафор уживається спосіб точного перекладу, менше спосіб субституції та компенсації. Вживання метафор при перекладі, за цим же дослідженням, значною мірою залежить від самого перекладача.

Основною проблемою при перекладі художніх засобів часто є культурні відмінності, тому що певні художні засоби викликають інші асоціації або тому, що джерело художніх засобів в соціокультурі громади вихідної мови не відіграє значної ролі. Це особливо помітно при перекладі метафор з тваринами, наприклад, в європейській культурі дракон – це метафорично символ нещастя, а в китайській – дракон приносить щастя. Такі асоціації між тим можуть діахронічно змінюватися, що при перекладі історичних текстів може призвести до додаткових труднощів. Тому часто пропонують в таких випадках відмовитися від дослівного перекладу і використати або відповідний художній засіб вхідного тексту або передати смисл художнього засобу вихідного тексту шляхом перифрази. Якщо ж потрібно при перекладі наголосити на культурній специфіці вихідного тексту, то пропонується для передачі художніх засобів вихідного тексту додати пояснення, при сильних культурних розбіжностях додати коментар чи зробити зноску.

Література

1. Блэк М. Метафора // Теория метафоры / пер. с англ., общ. ред. Н. Д. Арутюновой и М. А. Журиной. М.: Прогресс, 1990. С. 153 –172.
2. Булико А.Н. Большой словарь иностранных слов / А.Н. Булико, – М.: Мартин, 2009. – 704с.
3. Горбачевич К.С. Словарь эпитетов русского литературного языка. – СПб: Норинт, 2000. – 224 с.
4. Телия В.Н. Метафора как модель смыслопроизводства и ее экспрессивно-оценочная функция // Метафора в языке и тексте. М.: Наука, 1988. – С. 26 – 52.
5. Шахнарович А.М., Юрьева Н.М. К проблеме понимания метафоры / А.М. Шахнарович, Н.М. Юрьева. – М.,1988. – 201 с.

КОНКРЕТИЗАЦІЯ ЯК ВИД ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

Досліджено явище конкретизації як одного з основних видів перекладацьких трансформацій. Розглянуто особливості використання конкретизації, проаналізовано значущість прийому конкретизації в перекладацькій справі.

Ключові слова/Keywords: конкретизація/ concretization трансформація/ transformation, особливості/ features, лексика/ vocabulary

Перекладацькі трансформації – це міжмовні перетворення з метою досягнення перекладацької еквівалентності. І. Рецкер пояснює трансформації як «прийоми логічного мислення, за допомогою яких ми розкриваємо значення іншомовного слова в контексті й знаходимо йому відповідність, що не збігається зі словниковим значенням». Двомовний словник, звичайно, дає ряд часткових варіантних відповідей, кожне з яких покриває лише одне зі значень іншомовного слова. Однак навіть всі словникові відповідності в їхній сукупності не охоплюють повністю широкої семантики слова іноземної мови [3, с. 134].

Актуальність теми полягає в тому, що перекладацькі трансформації є одними з найпоширеніших прийомів при перекладі, а отже, питання про правильність їх використання серед перекладачів та науковців і досі залишається відкритим.

Мета статті полягає у вивченні прийому конкретизації як перекладацької трансформації та з'ясуванні значущості цього прийому в перекладацькій діяльності.

Однією з найпоширеніших трансформацій при перекладі з англійської мови та навпаки є конкретизація. **Конкретизація** – це спосіб перекладу, при якому виникає заміна слова або словосполучення іноземної мови з більш широким предметно-логічним значенням на слово в перекладі з більш вузьким значенням. Досить широко цей прийом використовується при перекладі таких слів, як *to be, to have, to get, to do, to take, to give, to make, to come, to go* тощо. Розглянемо на прикладах конкретизацію дієслова *to be*: «*He is in Hollywood*» – *Він живе в Голівуді* (в іншому контексті могло би бути «він працює в Голлівуді»); «*I gave her a grill-pan and said «Don't curl your lips. Here it is».* – *Я простягнув їй сковороду для грилю й додав «Не кривися. Ось вона»* (Д. Козак «Побачення – вбивство»). Контекстуальна конкретизація обумовлюється чинниками конкретного контексту, найчастіше стилістичними міркуваннями, наприклад:

- Необхідність завершення фази;
- Прагнення уникнути повторень;
- Прагнення досягти більшої образності, наочності. Наприклад: «*You could hear him putting away his toilet articles*» – *Чути було, як він прибирає свої мильниці та щітки* (Дж. Селінджер – «Над прірвою в житті»); «*She knew these guys*» – *Вона знала цих хлопців та дівчаток* (Е. Леонард – «Пишність») тощо.

При мовній конкретизації ж заміна слова з широким значенням словом з більш вузьким значенням обумовлюється:

- Розбіжностями в ладі двох мов;
- Відсутністю у мові перекладу лексичної одиниці, що має настільки ж широке значення, що і передана одиниця вихідної мови;
- Розбіжністю в стилістичній характеристиці;
- Вимогами граматичного порядку (наприклад, заміна іменного присудка дієслівним).

Конкретизацію можна назвати унікальним явищем у перекладі, що допомагає перекладачеві більш детально та влучно передати зміст речення, яке в англійському варіанті є менш експресивним. Наприклад, англійське значення слова *man* є досить широким і може вживатися в таких контекстах, у яких українська мова вимагає слово з більше конкретним значенням: «*He is a man of taste*» – *Він людина зі смаком*; «*All the king's men*» – *всі королівські солдати*. Прикладом також є слова, що позначають кінцівки в людини: «рука» та «нога» в українській мові, «*arm*», «*hand*» та «*foot*», «*leg*» в англійській мові. Таким чином, перекладаючи речення із цими словами, ми застосовуємо більш вузьке поняття, тобто використовуємо конкретизацію.

Однак, в правильній конкретизації у більшій мірі потребують слова, яким притаманна чітка розмитість значення. Такі слова часто носять характер займенників. І жоден, навіть найповніший словник не здатний передбачити всіх варіантів вживання слів, що мають розгалужену семантику. Це наприклад, такі слова як *thing, place, stuff, affair, case, piece, matter, record*. Часом неможливо передбачити, як вони співвідносяться в контексті реального спілкування. Таке слово як *thing* має безмежну сферу дії, і на відміну від його основної української відповідності «*рiч*», в англійській мові це слово може вказувати як на неживі, так і на живі предмети.

«Між текстом першотвору і текстом перекладу свідомість перекладача буде «проміжною інстанцією», що є наслідком аналізу першого тексту і водночас робочим кресленням для спорудження другого. Ця «проміжна інстанція» – схема семантико-стилістичної структури тексту, яка оперує не окремими словами, фразами, фонемами чи синтаксичними одиницями, а явищами іншого порядку» – зауважує В.Коптілов [2, с. 117]. Отже, перекладач у своїй роботі спирається не на конкретний текст першотвору, а на осмислення схеми семантико-стилістичної структури, що оперує не окремими словами, фразеологізмами, фонемами чи синтаксичними одиницями, а представляє текст у вигляді певної абстрактної моделі, яка закріплює його істотні особливості та ігнорує неістотні риси» [2, с. 116].

Широко поширена конкретизація англійських дієслів «говоріння» *to say* і *to tell*, які можуть перекладатися на українську мову не тільки як *говорити* або *сказати*, але й більш конкретними *промовити, повторити, зауважити, стверджувати, повідомляти, просити, заперечити тощо*: «*He told me to come right over, if I felt like it*» – *Він наказав мені приходити зразу ж, коли потрібно (Дж. Селінджер «Над прірвою в житті»)*; «*When did he tell her about it? – Yesterday. – What a drag!*» – *Коли він повідомив її про це? – Вчора. – Яка невдача! (М. Брандел «Таємниця викраденого кита»)*; «*They said he did it. And he did it well*» – *Вони стверджували, що він зробив це. І зробив вкрай добре (У. Сомерсет «Театр»)*.

Конкретизація понять як прийом перекладу викликає труднощі, якщо з контексту неясно, про яке видове поняття йдеться. Легше знайти вихід, якщо родове поняття включає в себе два-три видових поняття. Так, «*колектив заводу*» неважко в

перекладі конкретизувати через «робітники і службовці заводу», тим більше що ці поняття є родовими по відношенню до різних професій (токарь, слюсар, наладчик тощо). Однак навряд чи можна конкретизувати поняття «фрукти» поза контекстом, не зробивши помилки. Невдалі спроби конкретизувати родові поняття часто цитуються в літературі з перекладу.

Часто перекладач вдається до конкретизації, щоб уникнути лексичних повторів, найчастіше це відноситься до дієслів мовлення, думки, руху, наприклад: «*Thanks for telling me*», *I said* – «Дякую, що попередила» – кажу; «*We came to the passage and suddenly we recognized some kind of parchment...*» – Ми підійшли до проходу та раптово побачили щось схоже на пергамент...» [1, с. 210].

Дуже часто конкретизація використовується для того, щоб передати значення займенників: «*I took possession of his effects after his death*», *I explained*. «*They were done up in a parcel and I was directed to give them to you*» – Все, що залишилося від нього після смерті, віддали мені, – пояснив я. – Листи та портсигар були пов'язані в пакет. На ньому було написано: передати леді Кастеллан, особисто (У. Сомерсет «Випадковий роман»). Тут конкретизація займенників *they* і *you* здійснюється на основі даних широкого контексту [1, с. 195].

Взагалі для перекладу з англійської мови на українську характерна заміна слів загального значення типу *man*, *woman*, *person*, *creature* на конкретні власні імена або іменники типу *солдат*, *перехожий*, *господиня*, *собака*, *кішка* тощо. Це особливо важливо при перекладі художньої літератури, в якій недоречно занадто часте вживання слів абстрактного, узагальненого значення [1, с. 187].

Необхідно зауважити, що англійські слова широкої семантики можуть перекладатися на українську мову за допомогою не тільки конкретизації, а й вилучення їх у перекладі взагалі, а також шляхом використання їхніх словникових відповідників. Слід мати на увазі, що застосування конкретизації у перекладі лексики вимагає творчого підходу з боку перекладача. Тому перекладач має розуміти, як і де має використовуватися конкретизація та вміти вдало оперувати цим прийомом у текстах як художнього, так і публіцистичного характеру.

Таким чином, під час здійснення перекладу, головним завданням перекладача є досягнення семантичної еквівалентності вихідного тексту та тексту перекладу. Для досягнення цієї мети необхідно використовувати різноманітні перекладацькі перетворення, а на рівні компонентної еквівалентності – трансформації. Причина, що викликає потребу у використанні трансформацій полягає у тому, що кожна мова має свою власну, своєрідну структуру, і це необхідно враховувати під час перекладу. Для того, щоб швидко вибрати правильний варіант перекладу, перекладачеві необхідно знати всі види трансформацій. При цьому особливу увагу необхідно звертати на структурні та лексико-семантичні розбіжності між мовами.

Література

1. Бархударов Л.С. Язык и перевод/ Л.С.Бархударов// – М.: Высшая школа, 1999. – 235 с.
2. Коптілов В.В. Теорія і практика перекладу/ В.В. Коптілов // – К.: Юніверс, 2002. – 280 с.
3. Рецкер Я. И. Перевод и переводческая практика/ Я. И. Рецкер // – М.: Международные отношения, 1974. – 244 с.

СОДЕРЖАТЕЛЬНЫЕ И ТЕРМИНОЛОГИЧЕСКИЕ ПРОБЛЕМЫ ПЕРЕВОДА НАУЧНЫХ ТЕКСТОВ В ОБЛАСТИ ЛИНГВИСТИКИ

Ключевые слова: перевод; лингвистика; содержание; терминология; наука.

Keywords: translation; linguistics; content; terminology; science.

В работе профессионального переводчика может возникать необходимость перевода научных текстов. Некоторая часть таких текстов относится к области лингвистики. И хотя профессиональный переводчик, как правило, имеет филологическое образование, и его профессиональная деятельность связана с проблемами языка, при переводе текстов из области лингвистики могут возникать трудности как с точки зрения понимания содержания исходного текста, так и с точки зрения создания текста перевода. У разных переводчиков, имеющих разный уровень подготовки, различные профессиональный опыт и тематику переводимых текстов, такие трудности могут восприниматься по-разному. Однако практически в каждом случае можно говорить о преодолении тех или иных проблем, связанных с переводом текстов из области лингвистики. И поскольку профессиональный переводчик всегда стремится к уменьшению количества проблем, возникающих в процессе перевода, что освобождает его внимание для решения творческих задач, а обстоятельства могут потребовать от переводчика создания текста перевода высокого качества, с передачей всех оттенков содержания и с соблюдением литературной нормы и стиля, в том числе текстов, предназначенных для публикации, актуальной представляется задача рассмотреть проблемы, возникающие при выполнении перевода текстов из области лингвистики. Современная лингвистика изучает большое разнообразие проблем в самых разных областях языка, начиная с широчайших тем, связанных с разнообразнейшими аспектами речевой деятельности человека, например, «язык и мышление», «язык и общество», «язык и особенности культуры определенных народов», в которых учитываются разнообразнейшие философские, психологические, исторические, политологические, экономические и многие другие аспекты, заканчивая глубокими исследованиями традиционных тем, относящихся к области лексикологии и грамматики, когда отдельное явление языка может рассматриваться обстоятельно и подробно, с различных точек зрения, с разными целями. В связи с широким и разносторонним рассмотрением языковых явлений, а также в связи с тенденцией распространения междисциплинарных научных исследований в текст могут включаться отдельные фрагменты из других областей науки, а также ссылки на различные философские направления и произведения отдельных философов. Это может создать проблему даже для переводчика с большим опытом и широкой эрудицией. И требовать дополнительного ознакомления с конкретными направлениями науки по литературным источникам. Подобную трудность могут представлять собой и ссылки на деятельность и взгляды различных лингвистических направлений и научных школ, в особенности,

когда какое-либо явление рассматривается с их точки зрения. В таких случаях также может потребоваться ознакомление с необходимой информацией по справочной и специальной литературе, а также по другим источникам, включая консультации со специалистами по конкретным вопросам. Проблему может представлять также понимание и передача на язык перевода некоторых терминов, встречающихся в исходном тексте. Лингвистика читается одной из областей науки, для которых свойственна разнообразнейшая, иногда противоречивая терминология [1]. Одно и то же явление может обозначаться различными терминами, что может быть иногда не зафиксировано в специальной и справочной литературе. Новые явления в языке могут обозначаться неизвестными переводчику и отсутствующими в словарях и справочниках названиями. В иностранных работах по лингвистике могут встречаться термины, обозначающие понятия, которые не рассматриваются в работах, имеющихся на языке перевода. В отдельных случаях термины могут обозначать только часть известного языкового явления или же объединение двух и более явлений. На терминологию может влиять и стремление некоторых исследователей при рассмотрении какого-либо известного явления с другой точки зрения давать ему другое название, что не всегда может быть оправдано и иметь достаточное обоснование в тексте. Это создает дополнительные трудности в понимании для специалистов и переводчиков. Можно также назвать увлечение отдельных авторов или изданий терминологией на основе своего национального языка в одних случаях, и терминологией на основе латинского, греческого или английского языка в других. В связи с этим возникает проблема, когда одно и то же явление существует в одном языке и под «национальным» и под «международным» названием. И переводчик, не имея об этом точной информации, не всегда может понять, идет ли речь об одном понятии или о разных.

Проблему представляет также применение в текстах по лингвистике терминологии из других областей наук. Перед переводчиком может возникнуть вопрос, применяется ли этот термин в том значении, в каком он применяется, например, в психологии или физиологии, если явление рассматривается с этой точки зрения, или таким же термином обозначается какое-то явление в лингвистике, а, возможно, автор сравнивает языковое явление с явлениями в других областях науки, что также встречается в научных работах по лингвистике.

Литература

1. Чернявская В.Е. Интерпретация научного текста: теоретическое учебное пособие/ В.Е. Чернявская. – СПб.: Наука, 2004. – 127 с.

Сереброва Л.Н.

Старший викладач, факультет лінгвістики
Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут», м. Київ

**ПЕРЕКЛАД ПІДРУЧНИКА ЕЛЕМЕНТАРНОЇ ГЕОМЕТРІЇ
М.В. ОСТРОГРАДСЬКОГО УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ:
ПРАКТИЧНЕ ЗНАЧЕННЯ ТА ІСТОРИЧНІ ОСОБЛИВОСТІ**

Ключові слова: переклад; підручники; геометрія; М.В. Остроградський; історичні пам'ятки.

Ключевые слова: перевод; учебники; геометрия; М.В. Остроградский; исторические памятники.

Keywords: translation; textbook; geometry; M.V. Ostrochradsky; memorial.

Необхідність опрацювання великих обсягів науково-технічної інформації обумовлює актуальність всебічного дослідження особливостей перекладу науково-технічної літератури. Одним з компонентів величезного масиву науково-технічної літератури минулого і сьогодення є книги, створені видатними вченими і практиками. До особливостей таких книг належить оригінальність викладення матеріалу, коли автори намагаються найбільш доступними для читача способами викласти або систематизувати складний матеріал. Іноді йдеться про викладення зовсім нових ідей, які ще не висловлювались і не обговорювались в достатньому обсязі, щоб набути форму, оптимальну для сприйняття багатьма читачами.

Нові ідеї можуть являти собою велику цінність для теорії або практики, але складність, багатоаспектність та новизна таких ідей значно ускладнюють створення доступної для широкого кола читачів письмової форми їх висловлення. Через це такі ідеї можуть бути не завжди легко зрозумілими.

У старих виданнях (переважно минулих століть) можуть зустрічатися поняття та термінологія, які вже не використовуються у сучасній науці або у більшості сучасних видань відповідної тематики, що потребує спеціальних термінологічних досліджень, створення приміток, коментарів до тексту тощо. В деяких випадках проблему можуть являти собою стиль викладення, мовленнєві звороти, характерні для минулого.

З точки зору вищенаведеного, актуальним і повчальним є дослідження перекладу підручника видатного російського та українського математика, академіка Михайла Васильовича Остроградського (1801-1861) «Руководство начальной геометрии» [4].

Такий переклад з російської мови українською мовою здійснив український вчений – математик та педагог В.О. Тадеєв в 2001 році. Книга була видана з нагоди 200-річчя від дня народження М.В. Остроградського у 2001 році [4]. Ця книга є перекладом без жодних змін чи скорочень оригінального видання підручника М.В. Остроградського, надрукованого у 1855-1860 роках у трьох частинах під назвою «Руководство начальной геометрии». Після цього книга жодного разу не перевидавалась [4, с. 2].

Підручник був абсолютно новим для того часу як за змістом, так і за формою викладення цього змісту. Тому і сьогодні це видання являє собою цінність не тільки

як історична математично-дидактична пам'ятка, але і як джерело багатьох оригінальних методичних ідей [4, с. 2-3]. Книга М.В. Остроградського у свій час дістала високих оцінок фахівців та громадськості [3, с. 137-138]. Видання помітив Микола Гаврилович Чернишевський. Він підкреслив глибоке значення підручника у словах: «Наш видатний математик впроваджує суттєву реформу в методі підручників геометрії, коли пропонує замінити спосіб доведення через креслення фігур способом аналітичним, який доводить геометричні положення без допомоги накреслених фігур» [1; 3]. Книга, високо оцінена авторитетними науковцями, містить, однак, деякі недоліки та протиріччя, обумовлені різними причинами. У підручнику «багато абстрактних суджень, надзвичайно корисних для викладачів, для людей з розвиненим мисленням, але недоступних для дітей шкільного віку» [3, с. 142-143]. Відомо, що М.В. Остроградський не мав досвіду викладання для учнів молодшого віку і не враховував у своєму підручнику вікові особливості учнів [3, с. 142]. Книга містить багато зауважень суто методичного характеру, що потрібно вчителям, а не учням. Крім того, ігнорування М.В. Остроградським ролі креслення, що, з одного боку, підвищує наукову цінність підручника, оскільки демонструє можливість аналітичного доведення геометричних положень, з іншого боку, призводить до довгих, важких для сприйняття тлумачень, що ускладнює їх розуміння учнями [3 с. 143]. «Це скоріш книга для читання та роздумів... Під час читання цієї книги здається, що ти присутній на лекції талановитого лектора, який чудово володіє предметом та майстерно вміє його викладати для тих, хто шукає істинного знання», – так охарактеризував підручник М.А. Тихомандрицький у промові на святкуванні століття від дня народження М.В. Остроградського [3, с. 143].

Складність книги та складність особистості її автора підкреслює і той факт, що геніальний математик М.В. Остроградський у свій час не зрозумів і не оцінив досягнення іншого математичного генія – Миколи Лобачевського [1, с. 23-24; 2, с.129-130]. Цей факт, на нашу думку, ні в якому разі не свідчить про обмеженість М.В. Остроградського як математика, а додатково підкреслює складність для того часу ідей Лобачевського, які потребували для їх розуміння значно більших знань, ніж мали у той час навіть видатні вчені-математики.

Щодо перекладу книги українською мовою, то цікавим є те, що книга перекладається через значний період часу, коли змінилися уявлення про підручник, з'явилися нові терміни тощо. В.О. Тадеєв як фахівець в області геометрії та її викладання вніс зміни у назву книги (замість «Руководство начальной геометрии» – «Підручник елементарної геометрії»), обґрунтувавши це у передмові до перекладу, та замінив деякі терміни, які вже не вживаються у сучасній геометрії.

Перекладач намагався перекласти книгу саме як підручник (можливо сказати, як підручник у сучасному розумінні) і в той же час зберегти ознаки історичної пам'ятки. Це обумовлює форму і стиль перекладу, до якого додано вступну статтю, коментарі та примітки. Завдяки цьому підручник зберігає практичну цінність, одночасно читач може відчувати особливості мислення видатного математика в контексті його часу.

Особистість автора, врахування особливостей викладу змісту книги роблять переклад підручника елементарної геометрії М.В. Остроградського, здійснений В.О. Тадеєвим, значно подією в історії українського перекладу пам'яток наукової та навчальної літератури.

Література

1. Добровольський В.О. Михайло Васильович Остроградський: нарис життя та діяльності/ В.О. Добровольський. – Київ: Ін-т математики НАН України, 2001. – 88 с.
2. Конфорович А.Г. Сорока М.О. Остроградський/ А.Г. Конфорович, М.О. Сорока. – Київ: Молодь, 1980. – 216 с.
3. Кропотов А.И., Марон И.А. М.В. Остроградський и его педагогическое наследие/ А.И. Кропотов, И.А. Марон. – М.: Государственное учебно-педагогическое издательство, 1961. – 204 с.
4. Остроградський М.В. Підручник з елементарної геометрії/ В.О. Тадеєв (пер. з рос., вступ. ст., ред., комент., прим.). – Тернопіль: Підручники і посібники, 2001.- 432 с.

